VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

Vydává Musejní spolek v Brně.

REDAKCE:
Frant. A. Slavík a Dr. Frant. Kameníček, hlavní redaktoři. — Vydávání spoluřídí: Dr. Frant. Dvorský. — Odborní redaktoři: Frant. Bartoš, Josef Hladík, V. Houdek, Fr. J. Rypáček, Tom. Šílený, Dr. Fr. Šujan.

II.

MÍSTOPIS MORAVY.

Díl VI. místopisu.

ZNOJEMSKÝ KRAJ.

Rediguje Dr. Fr. Dvorský.

JAROSLAVSKÝ OKRES.

Čís. 24.

V BRNĚ 1905.

Nákladem Musejního spolku. — Tiskem moravské akciové knihtiskárny.

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II. Místopis.

JAROSLAVSKÝ OKRES.

Napsal

Frant. Vácsl. Peřinka.

Za vydávání odpovídá Dr. František Dvorský.

Cena K

V BRNĚ 1905.

Nákladem Musejního spolku. — Tiskem moravské akciové knihtiskárny.

Předmluva.

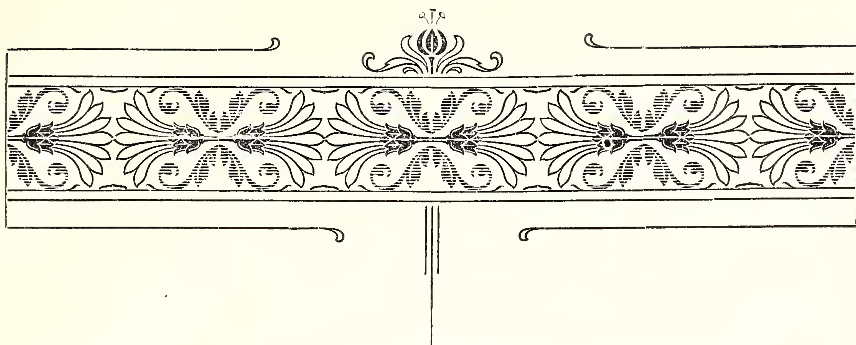

šecko, co na částečnou omluvu svou řekl jsem v předmluvě „okresu Znojemského“, platí v plné míře i o tomto druhém mém díle soubornénı. Oba okresy vznikly totiž současně; byly psány jako okres jeden. Dnes napsal jsem kapitolu ze Znojemska, zítra z Jaroslavska, co kdy přišlo pod ruku. Nebylo sice mým úmyslem vydati také okres Jaroslavský, ale když chtěl jsem před lety postoupiti svůj nasbíraný materiál historický a místopisný panu faráři Aloisovi Malcovi v Dobrémpoli, dal jsem se jím přemluviti, abych úkol svůj rozšířil, zvláště když pan farář Malec, zaměstnán jinými pracemi, stěžoval si na slábnoucí zrak. Pracoval jsem o Jaroslavsku s nemenší láskou jako o Znojemsku, a ovšem také s nemenší pílí, zvláště když jsem pozoroval, jakými nedostatky a chybami vyniká „Heimatskunde des politischen Bezirkes Znaim“, vydaná německým učitelským spolkem znojemským r. 1898 na oslavu panovnického jubilea. Vzdálenost od okresu a německá nepřízeň k práci české částečně omluví některé nedostatky tohoto díla.

Dík můj zase platí na prvním místě řediteli měšťanské školy ve Val. Kloboucích, panu Františkovi Kristovi, velebnému duchovenstvu farnímu v okrese Jaroslavském, vesměs českému, a na konec vděčná vzpomínka předčasně zemřelému příteli Děpoltovi Bardonkovi, notářskému solicitátorovi ve Val. Kloboucích, který ještě nedlouho před smrtí, již nemocen, celý téměř rukopis s láskou jako svůj vlastní pro tisk přepsal.

Ve Val. Kloboucích na den sv. Tomáše Akv. r. 1905.

Frant. Vácsl. Peřinka.

I. Všeobecný pohled.

1. Přehled zeměpisný a přírodovědecký.

Poloha.

Jaroslavský okres prostírá se mezi 48° 44' a 48° 55' s. š. a mezi 33° 50' a 34° 9' v. d. Hraničí na západě s okresem Znojemským, na severu s okresy Moravsko-Krumlovským a Pohořelským, na jihu a jihovýchodě s okresem Mikulovským a Dolními Rakousy, a to s okresy Lavským a Haugsdorfským. Okres tu tvoří po celé své délce od Ječmeniště na Znojemsku počínaje až skoro k Hrušovanům hranice zemské proti Dolním Rakousům.

Nejvýše položené osady jsou Mackovice (232 m) a Křídlovice (203 m), nejníže leží Křidlůvky (190 m). Krajina jest tedy celkem nížinatá. Okres má 272·30 km^2.

Útvar půdy.[1])

Okres Jaroslavský jest pokryt výhradně miocénem (mladšími třetihorami) a čtvrtihorami.

Pásma miocénová patří většinou II. stupni středomořskému a vyvinuty jsou především jako šedomodré slíny a jíly, na něž všude v hlubině narazíme. Severně od Valtrovic a Křidlůvek

[1]) Napsal laskavě p. ředitel Josef Klvaňa.

a jižně i východně od Čes. Křídlovic a od Hrušovan na sever, pak kolem Mackovic, rozšiřují se nad nimi v míře mnohem větší než na sousedním Znojemsku vrstvy nejvyššího stupně miocénového, t. j. vrstvy kongeriové č. pontické, bohaté skořápkami kongerií a melanopsid.

V poříčí Dyje a Jevišovky rozkládají se vrstvy čtvrtihorní, starší i mladší, obvyklého rázu, t. j. místy žlutnice, místy písky a štěrky.

[Ve štěrku Jevišovky nalezeny byly také vltavíny. V třetihorních vrstvách jílovitých vyskytují se peckovité pískovce dosahující až 2 m délky, 1 m šířky a $1/2$ m tlouštky. Jsou měkké, ale na vzduchu tvrdnou. V jednom takovém roztlučeném objeveny byly otisky listu skořicovníku. Ve vrstvách těchto jsou velké a silné skořápky zkamenělých ustřic, mnoho druhů Turitella a korálovité zbytky až 10 cm silné, též zuby žraloků. F. Peř.]

Horopis.

Na Jaroslavsku není samostatného horského pásma. Celý okres je nížinatý a planinatý.

Šatovská planina, poslední etapa českomoravské vypnuliny, zasahuje ovšem do Jaroslavska, ba přesahuje u Haugsdorfa až do Dolních Rakous. Největší výšky dosahuje u Ječmeniště Alter Weingarten asi 294 m. Jižně Dyje jsou některé kopce značněji vyduté. Lampelberg 292 m a Schatz 294 m. Severně Dyje je nížina a planina. Hofstätten u Hrádku mají výšky 190 m, Goldberg tamže 229 m, Kirchfeld 228 m.

Vodopis.

Největší řekou Jaroslavského okresu je Dyje. Na půdu okresu vstupuje mezi Krhovicemi a Valtrubicemi v nadmořské výši ani ne 195 m. V Jaroslavském okrese neleží nad Dyjí ani jedna osada. Pobřeží řeky je veleúrodná nížina, bohatá rozkošnými lučinami. Na svazích nedalekých daří se výborná vína. Po pravém břehu vlévá se do Dyje potok Daníž, přicházející z okresu Znojemského sesílený potokem Vrboveckým. Jaroslavice leží na Daníži. Po levém břehu vtékají do Dyje potoky Hevlínský a Onšovský.

Druhou řekou okresu je Jevišovka, vstupující do Jaroslavska z Božic, opouštějící okres východně Hrušovan. Na Jevišovce leží

osady Božice a Hrušovany. Do Jevišovky vtéká po levém břehu potok Mackovský sesílený potůčkem Čejkovským. Na Mackovském potoce leží Mackovice, Vršava a Bravice. Na všech těchto řekách, říčkách i potocích je hojně vodních mlýnů a něco málo vodních pil.

Jezer ani rybníků v okrese není, vyjímaje některé nepatrné rybníčky, ač drnhdy bylo rybníků hojně.

Krajinný ráz.

Ráz kraje jaroslavského jest více jednotvárný. Okolo řek Jevišovky a Dyje nalézáme jen pořídku skrovných lesů, za to více močálovitých lučin; na nízkých stráních viděti buď vinice neb nízké akátové porosty, které svým květem sice vůni dýší a včelkám výbornou pastvu poskytují, ale svým množstvím oko cestovatele nudí a unavují; na rozsáhlých polích pěstuje se obilí, okurky, tykve, kopr, řepa, jeteliny a kukuřice. Toť ráz zdejší rovinné, úrodné krajiny. Nikde nevystupuje větší kopec, nýbrž jen vlnité buď jílovité neb písečnaté vršky. Protož zdejší kraj neváb̈i ani hostův, ani turistův; toliko v čas vinobraní četní kupci sem se dostavují, aby nakoupili chutných hroznův a výborného vína. Něco malebnosti dodávají vinicím roztroušené boudy a vesnicím vinné sklepy.

Podnebí.

Poměry klimatické okresu Jaroslavského nepatrně se liší od podnebí východní části sousedního okresu Znojemského. Roční průměrná teplota bývá mezi 8·5—8·9° C. Nejvyšší teplota v okolí Hrušovan dosahuje 36—38° C. Ročních vodních srážek má okres na 480—560 mm, dnů úplně jasných čítá se asi 35, zcela zamračených asi 63. Průměrný tlak vzduchu pozorován v Hrušovanech na 747 mm, maximum tlaku 767 mm. Větry převládají severozápadní, jihozápadní a západní.

Květena.[1])

Celý okres Jaroslavský souhlasí s rostlinstvem jihovýchodní části soudního okresu Znojemského, ve Vlastivědě již probraného, pročež možno zde obmeziti se na několik nejnutnějších zmínek.

---

[1]) Napsal p. prof. Max. Novák.

Obilí a cukrovka pěstují se hojně; význačné pro kraj jest sázení okurek na polích a pro jejich nakládání potřebných rostlin, na př. kopru. Vinohrady jsou dosti hojné a rozsáhlé a leží většinou na stráních třetihorních, kdežto na pláních čtvrtohorních více se hledí k rolnictví. Mimo vinařství hojně se pěstuje strom ovocný, zejména třešně, meruňky, broskve a vlaské ořechy.

Podél Dyje a Jevišovky rozkládají se bujné louky, zdobené rozmanitými květinami a oživené hlasy mnohých ptákův a jiných živočichů.

Starých lesů jest již pořídku; nalézají se jen podél Jevišovky. Význačné pro celou zdejší oblasť jsou lesíky trnovníkové, kterým na suchých písečných půdách se daří poměrně velmi dobře. Jejich hojné květy jsou vydatnou pastvou včelám.

Zajímavé pro botanika jsou zbylé ostrůvky květeny pontické (na př. u Hrušovan), které se prozrazují vzácnými rostlinami: kuřičkou svazčitou (Alsine fasciata), hvězdnicí bažinnou (Aster tripolium) a proskurníkem bledokvětým (Althaea pallida).

Květenu jižní Moravy nejlépe prozkoumali a popsali prof. A. Oborný a prof. V. Spitzner, na jejichž odborné spisy čtenáře poukazujeme.

Zvířena.[1])

Rozsáhlé bařinaté louky, úrodná pole, četné vinice, zvláště ale hojné prameny a teplé podnebí velmi přispívají k bohatosti a rozmanitosti zdejší zvířeny, zejména ptactva a hmyzu.

S s a v c i. Ze šelem vytknouti sluší lasičku, tchoře a kunu skalní; ojediněle střeleni bývají liška, vydra a jezevec. Mnoho škod na polích natropí hlodavci, totiž divocí králíci, hraboši a syslové, jimž zdejší písečná, kyprá půda znamenitě vyhovuje. K nim se druží zajíci, křečkové a potkáni. Hojnější než jinde na Moravě jsou netopýři a rejskové.

P t a c t v a má zdejší kraj velkou hojnost a rozmanitost. Mezi pěvci na předním místě dlužno uvésti slavíka, jehož jarní píseň ze všech křovin hlaholí a jenž se neštítí ani blízkosti člověka ani hluku železničního. Též mnohé odrůdy pěnic, mezi nimi i pěnice španělská či vlašská (Sylvia nisoria) se u nás

---

[1]) Napsal Ludvík Siegel, c. k. vrchní techn. kontrolor ve Znojmě.

vyskytují. Podél Jevišovky a Dyje hnízdí kvíčala, která koncem května odlétá k severu. Zde hnízdí také kachna divoká, bukač malý (Ardeola minuta), chřástal vodní (Rallus aquaticus), lyska černá (Fulica atra), slípka zelenonohá (Gallinula chloropus), chřástal kropenatý (Gallinula porzana), ledňáček, vodouš kropenatý (Totanus calidris), čejka, pisík podbílý (Actitis hypoleucus), chřástal polní (Crex pratensis), rákosník veliký (Acrocephalus turdoides), rákosník menší (Calamoherpe phragmitis), zajímavý rákosník zelený (Locustella naevia), jehož hlas připomíná cvrkání kobylek lučních a konečně rákosník bahenní (Acrocephalus palustris), jehož líbezný zpěv v květnu a v červnu se ozývá z křovin na místech močálovitých, jimž ovšem každý spíše se vyhne, než aby jich vyhlédal. Zřídka dolétá sem pěnice mistrovská (Sylvia orphaea).

Rozsáhlé lučiny hostí četné žluté konipasy (Budytes flavus) a hnědé bramborníčky (Pratincola rubetra). Ve vinicích, ovocných sadech a lesících akátových jsou hojni strnadi zahradní (Emberiza hortulana) a někteří ťuhýci, totiž masojídek či ťuhýk obecný (Lanius collurio) a ťuhýk menší (L. minor), kdežto ťuhýk rudohlavý (L. rufus), jenž mezi nejlepší domácí pěvce náleží, u nás dosti vzácným jest. Na širých lánech, porostlých obilím a cukrovkou, hnízdí v jednotlivých párech drop veliký (Otis tarda). Velmi hojně se tu vyskytují koroptev a křepelka. Též lindušku rolní (Anthus campestris) a bělořita obecného (Saxicola oenanthe) tu nalézáme. Zmínky zasluhuje, že bělořit (i sýček) hnízdí občas v podzemních norách, králíky již opuštěných.

Staré duté duby v nížinách podél vod poskytují hnízdiště kavkám a mandelíkům, okleštěné vrby dudkům a sýcům. Ve hlinitém svahu zářezu trati znojemsko-hrušovanské poblíže stanice božické usadila se četná společnost břehulí (Cotyle riparia).

Zmíniti se dlužno ještě o četných u nás žluvách (Oriolus galbula), rehcích zahradních (Ruticilla phoenicura) a kukačkách. Netřeba zvláště připomínati, že i obyčejní naši ptáci u nás taktéž v značném počtu druhův i jedinců poletují, vyjímaje špačka, jehož zdejší lid, jakož se ve vinorodých krajinách děje všeobecně, za škodlivého pokládá a proto netrpí.

Plazi a obojživelníci. Z ještěrek velikostí a pěkným zabarvením zajímavá je ještěrka zelená (Lacerta viridis) a zeměpisně zajímavá ještěrka zední (L. muralis), která se na Moravě jen v nej-

jižnějších teplých končinách vyskytuje. Nejobyčejnějším hadem je užovka hladká (Coronella austriaca); méně hojná je užovka obecná (Tropidonotus natrix). Úplně chybí okresu zmije a tím jedovatí hadi vůbec. Velký naproti tomu jest počet žab a ropuch, o jichž potravu příroda dobře se postarala.

Z ryb nejdůležitější je kapr, pěstovaný v několika nevelkých rybnících. V Dyji a Jevišovce není dosud chov ryb náležitě upraven. Jinak nalézáme celkem tytéž ryby, jako v celé jižní části moravského poříčí. Raků jest poskrovnu v Jevišovce a její přítocích; v Dyji skoro vyhynuli.

Mlžů a plžů chovají hojnost močály, bařinaté lesy a louky.

Hmyzu v úrodném okrese Jaroslavském jest dostatek. Budiž především uveden hmyz škodlivý. Ovocnictví škodí chrousti, kteří ve zdejším teplém kraji za tři léta dospívají, zobonoska jabloňová, květopasi jabloňový a hruškový, bekyně zlatořitná, bourovec prstýnkový, píďalka podzimní, zavíječ jableční a mšice jabloňová neboli krvavá (Schizoneura lanigera); třešňovým sadům nebezpečny jsou pilatka černá (Tenthredo adumbrata) a pestřenka třešňová (Spirographa cerasi) a vinicím obaleč révový (Tortrix ambiguella), jehož housenky květy i bobule vinné révy vyžírají, a v novější době se vyskytnuvší mšice révová (Phylloxera vastatrix). Hmyzové jinde na Moravě vzácní, kteří zde zhusta se vyskytují, jsou: mlynářík (Polyphylla fullo), bedruňka nádherná (Cetonia speciosissima), zdobenec měnivý (Gnorimus variabilis), nachovec Köhlerův (Purpuricenus Köhleri), lyšaj vrbkový (Deilephila elpenor) a lyšaj pryšcový (Sphinx euphorbiae), martináč veliký (Saturnia pyri), štětconos ořechový (Dasychira pudibunda), drvopleň maďalový (Zeuzera aesculi), drvodělka modravá (Xylocopa violacea) a kudlanka nábožná (Mantis religiosa).

---

2. Osazování krajiny.

Archeologií zabýval se na Jaroslavsku před roky jedině hrabě Wurmbrand, v novější době úsilovněji znojemský archeolog J. Palliardi; posud však sebral z Jaroslavska jenom to, čeho náhodou se mu dostalo do rukou; nebylo tedy Jaroslavsko do té doby soustavně probadáno, a nemůžeme podati methodického soupisu

všech nálezů. Hrabě Wurmbrand prozkoumal hlavně nejbližší okolí Jaroslavic. Našly se v Jaroslavicích i jinde v okrese předměty z doby paleolitické, ale také ze všech mladších dob, z neolitické a hlavně z doby kultury slovanské čili slovanských popelnicových polí. Nálezy blíže jsou popsány u jednotlivých obcí. Zajímavé jsou v okrese přečetné lochy, jejichžto prozkoumáním a popisem se zabýval kustos Trapp.

Zmínky zasluhuje, že r. 1871 objevil hrabě Wurmbrand při kopání hlíny na sev. svahu zámeckého vrchu jaroslavského v hloubce 9—10 m rozsáhlé ohniště, v němž ležely rozbité a z části opálené kosti mamutí, nosorožčí, koňské, ale také bisoní, medvědí i sobí. Našly se také předměty, dokazující, že sídlil tu člověk, hotovící si nástroje kostěné, ale kostěné artefakty vykopané tuto jsou velmi primitivní. Bylo to tábořiště diluviálního člověka, jenž byl lovcem sobův i pastevcem.[1])

Celý okres Jaroslavský jest převážnou většinou nížinatý; nížiny přestupují sem z okresu Znojemského. Údolí Dyje samo nemá rychlého spádu, neboť na př. od Křidlůvek až daleko pod Hrádek, asi půl druhé hodiny cesty jest rozdíl hladiny řeky jen jeden metr (190 m u Křídlůvek a pod Hrádkem jen 189 m nad hladinou). Okres jest velmi úrodný. To jsou hlavní příčiny, proč okres byl osazen člověkem v nejdávnějších dobách. Sídlil zde člověk již v době, kdy pochovával ještě své mrtvé v poloze skrčené, byl tu člověk, znající pouze nástroje z hrubých kusů kamene robené.

Celý okres byl původně slovanský, český, proto také nejstaršího založení jsou osady s českými jmény patronymickými. Jsou to Jaroslavice, Micmanice, Dyjákovice, Mackovice, Křídlovice a j. Mezi nejstarší patří také Hrádek a Hrušovany. Mladšího založení jsou osady s německými jmény, totiž Hrabětice a Hevlín (Grafendorf a Höflein), ač se připomínají také již dosti záhy (Hevlín již r. 1355).

Nejdříve připomínají se v listinách osady Hrádek a Slup, a to již r. 1052, Hrušovany a Bravice r. 1131, Jaroslavice teprve r. 1249, Vršava r. 1222, Křídlovice a Božice r. 1225 a Valtrubice r. 1243.

---

[1]) Gr. Wurmbrand: „Die Lößstation v. Joslowitz in Mähren“ v Mittheil. der anthropol. Gesellschaft, Wien, 1873.

V okrese není osad založených na právě emfyteutickém rozpuštěním panských dvorův mezi poddané za panování Josefa II.

Osady.

V celém kraji znojemském zaniklo válečnými nepokoji daleko přes 200 osad. Právě jako na sousedním Znojemsku také na Jaroslavsku jest několik osad zaniklých. Některé z nich jsou dosud v katastru vedeny jako samostatné obce katastrální s vlastní parcelací a s vlastním katastrálním operátem. Jsou to: Oedung Němčic, ödung Moskowitz, ödung Petrovic a ödung Křížovic (pustiny). Na jiné připomínají jména samot: Anschauhof na zaniklý Onšov, Knasterhof na zaniklý Knast (Hnanice), někde jen jméno trati svědčí o zaniklé osadě: Rochowitzer weingebirg na zaniklé Rochtice čili Rohoteř.

Nyní jest v okrese 17 obcí, z nichž není žádná městem. Městečka jsou: Hrádek (připomíná se městečkem po prvé r. 1548), Hrušovany (připomínají se městečkem po prvé r. 1524) a Jaroslavice (jako městečko připomínají se teprve r. 1517). Ostatní jsou vesnicemi. Hevlín se sice již r. 1366 připomíná městečkem, ale nyní vede se v úředních seznamech jen jako ves.

R. 1860 byla také Slup povýšena na městečko.

Místní jména.

Slovanská jména starých osad dokazují, že krajina nynějšího okresu Jaroslavského byla původně česká a že se později teprve poněmčila.

Nejstarší jména jsou patronymická, totiž od jmen zakladatelů odvozená. Zněla původně tak, jak jmenovaly se rodiny osady ony obývající. R. 1131 čteme Šanovici jako jméno osadní, ačkoliv Šanovici nazývala se původně rodina, jejíž praotec slul Šan nebo Šanek.

Od slovanských osobních jmen jsou tato místní odvozena: Křídlovice původně Chřelovice (Chřel), Jaroslavice (Jaroslav), Micmanice, pův. Ocmanice (Ocman), Božice (Bož, Božík), Dyjákovice (Dyják), Mackovice (Macek), Vrahovice (Vrah), nyní zkomoleně Bravice.

Od jmen německých nebo vůbec neslovanských mezinárodních jsou odvozena: Oleksovičky (Alexius), Valtrubice (Walter).

Po původním založení Höflein (Hevlín) a Hrádek.

Po hodnosti zakladatelově Grafendorf (Hrabětice).

Do němčiny přeložena jsou místní jména různým způsobem: buď pouhým zkomolením: Mackovice — Moskowitz, Jaroslavice — Joslowitz, Slup (Čulc) — Zulb; nebo hrubým zkomolením: Dyjákovice — Gross Tajax; nebo dán německé zkomolenině pro německý sluch nějaký význam: Hrušovany — Grusbach (ze starého lokálu Grušovás), Hrádek — Erdberg. Z původních německých jmen jest jedno přeloženo dle smyslu správně: Grafendorf — Hrabětice, ostatní dvě jsou zkomolena: Höflein — Hevlín a Frischau — dříve Fryšov, nyní Vršava a Fryšava.

Hrady, tvrze a zámky.

Hrad býval jedině v Jaroslavicích. Nezachovalo se z něho nic. V celém okrese vůbec, jelikož je rovinatý, není nijakých zřícenin, ani památek po hradech a po tvrzích, které stávaly ve Vršavě, v Hrušovanech (1378) a v Bravicích (1385).

Zámky jsou nyní v Jaroslavicích, v Hrušovanech a ve Vršavě, letní zámeček jest v Dyjákovicích.

Panství.

K alodnímu (dříve fideikomisnímu) panství moravskokrumlovskému patří osady Dyjákovice a Mackovice.

K alodnímu panství jaroslavskému patří Jaroslavice, Slup, Oleksovičky, Micmanice, Křídlůvky, Božice, Valtrubice a Hrádek;

k panství hrušovanskému Hrušovany, Hevlín, Hrabětice a Šanov;

k alodnímu panství vršavskému Vršava, Křídlovice a Bravice.

Samoty.

V okrese, v němž je všeho všudy jen 17 osad, jest samot také nevalně. Jsou to ponejvíce bezejmenné cihelny, myslivny, panské dvory a železniční strážné domky.

Jmenovitě buďtež uvedeny: ovčírna a myslivna u Hrádku, myslivna Hoja u Šanova, dvory Trabing (snad původně česky

Trávník) a Onšovský u Hrabětic, Anschauhof (zaniklá · osada Onšov), cukrovar, dvůr Heidhof a nádraží u Hrušovan, myslivna u Jaroslavic, Petrodolský mlýn (Peterthaler Mühle) u Křídlovic, nádraží Vršavské a Božicko-Jaroslavské, dvůr Karlhof a dům Hoja u Božic.

---

3. Obyvatelstvo.

Národnost.

Okres jest nyní veskrz německý. R. 1880 bylo všech obyvatel 20.915, z nichž bylo Němců 20.664 a Čechů jen 226, r. 1890 bylo 21.576 obyvatel, 21.389 Němců a Čechů již jen 136 a r. 1900 22.566 obyvatel, 22.155 Němců, 325 Čechů; tedy Čechů 1·44%. Od sčítání lidu r. 1890 do r. 1900 přibylo tedy Čechů 0·80% a Němcův ubylo o 0·81%.

České menšiny, pokud se vůbec dají nazývati menšinami, byly vždy jen slabé a nepatrné. Časem zmizí tyto nepatrné menšiny úplně, na jejichž udržení nebo dokonce zvětšení není naděje.

Dříve bývalo jinak. Okres byl původně celý český. Nejstarší připomínaná jména osad jsou česká a zemané, kteří na nich seděli, měli jména slovanská. Německého původu jsou pouze osady Vršava, Hevlín a Grafendorf. Vršava připomíná se po prvé r. 1228, Hevlín r. 1282 a Grafendorf r. 1464. Ale ani tyto osady nebyly hned ryze německé, jak svědčí zpráva z r. 1355, v níž jmenuje se polní trať v Hevlíně „vrborekker seu nivy“.

Ale přece němectví zakotvilo se v okrese Jaroslavském velmi záhy a pevněji než na sousedním Znojemsku.

K tomu hlavně přispívala blízkost poněmčených Dolních Rakous a němečtí rytíři (johanité), kteří měli komendu na Hrádku; zde připomíná se německé právo (purkrecht) již r. 1292, v Dyjákovicích nazývá se r. 1350 luční trať „auringarin“.

Ještě za doby Husovy některé osady byly tu ryze české. Tak r. 1392 na př. farářoval ve Slupi (Zulb) Jan ze Štěkna, předchůdce Husův na kazatelně v kapli Betlémské v Praze.

Nářečí.

Obyvatelstvo okresu Jaroslavického je německé. Nářečí jest totéž jako na Znojemsku, totiž dolnorakouské. Stůjž zde kratičká ukázka; v Jaroslavicích zpívají:

Wie der Ocker, so die Ruibn,
Wie der Voda, so die Buibn,
Wie die Muida, so die Töchta,
Öfta noch a wengrl schlechta.

Poddanské poměry.

V okrese Jaroslavském byla 3 panství, Jaroslavské, Vršavské a Hrušovanské; Mackovice patřily ke Krumlovskému.

Poddanské poměry bývaly zde poměrně k mnohým jiným krajinám mírnější. Poddaní platili jen úrok buď celoročně u Vršavy a Hrušovan, nebo půlletně o sv. Jiří a Michale u Jaroslavic a v Mackovicích; slepice dávaly pouze v Jaroslavicích, v Hrádku, v Dyjákovičkách, v Hraběticích a v Mackovicích; vejce osady na panství Hrušovanském a Mackovice, husy jen tato ves. Robotu konali zde ročně týdně: z 1 lánu po 3 dnech dvouspřežně; ze čtvrtlánu na panství Hrušovanském 3 dni jednospřežně, v Oleksovičkách po 2 dnech a v ostatních osadách po 3 dnech pěšky; podruzi všude 1 den týdně, chalupníci na panství Jaroslavském ročně 10 dní pěšky; domkaři s poli v Mackovicích týdně 2 dni a bez polí 1 den po celý rok. Od sv. Jiří do sv. Michala robotovali také sedláci z lánu a čtvrtlánu pěšky na panství Vršavském. Z roboty se vykoupilo r. 1823 šest obcí na panství Jaroslavském. (v. t.)[1])

Panství Jaroslavské mívalo v nynějším okrese 15 osad, z nichž potom 6 pustých a ve Znojemském 5, z nich 1 pustou: Jaroslavice, Božice, Slup, Hrádek, Křídlovice, Křídlůvky, Micmanice, Oleksovičky, Valtrubice; pusté: Knast, Křížkovice, Mackovice, Němčice, Petrovice a Rochovice.

Od pustých vesnic přiděleny jsou z velké části pozemky k panským dvorům, jež pak měly jich r. 1750 mnoho: Jaroslavský dvůr 317 měr polí orných, 63 m. ladem, luk po 538 vozů sena, 178 v. otavy; Knastský dvůr 1416 m. polí, z nichž $941^2/_8$ m.

---

[1]) Registratura zem. dom. odd. č. 43, 44. 50 a 62. (Red.)

poddanských u pustin Knastské a Němčické; luk po 56 vozů sena; Božický dvůr 1680 m. polí orných, z nich 433 m. od pustých Petrovic; luk po 151 vozů sena, 50 v. otavy. Pastvin měla vrchnost 1476$^{2}/_{8}$ m., většinou u pustých dědin; vinic 132 m., rybníků na 2760 kop ryb, z nichž největší byly: Křídlovský na 700 kop, Zámecký rybník u Jaroslavic 600 kop, Božický 600 kop, Hrádecký 500 kop ryb; lesů úhrnem 532$^{6}/_{8}$ míry.

Poddaní platili úrok půlletně, o sv. Jiří a Michale, a kde měli vinice a louky, úrok z nich; slepice dávali jen z Hrádku 55, z Jaroslavic 99 a z Dyjákoviček 35. Robotovali týdně po celý rok: z lánu 3 dni dvouspřežně, ze čtvrtlánu 3 dni pěšky, v Oleksovičkách po 2 dnech, podruzi 1 den pěšky; chalupníci ročně po 10 dnech. R. 1823 se vyplatily z roboty: Jaroslavice, Slup, Dyjákovičky, Hnanice, Micmanice a Našetice.[1])

K panství Vršavskému patřily obce: Vršava, Bravice a v okrese Krumlovském Dolenice; panské dvory ve všech třech a Nový dvůr; největší z nich Vršavský měl r. 1750 přes 600 m. polí orných, Bravický 311 m. vzdělaných a 105 m. ladem. Panských vinic bylo u Vršavy 46$^{5}/_{8}$ m., u Bravic 2$^{1}/_{8}$ m.; rybníků panských 5, úhrnem na 219 kop ryb.

Poddaní platili r. 1750 úrok jen o sv. Michale: ve Vršavě 24 zl., v Bravicích 11 zl., a robotovali $^{3}/_{4}$ roku týdně: ve Vršavě 12 $^{3}/_{4}$láníků po třech dnech dvouspřežně, 25 $^{1}/_{4}$láníků po 3 dnech pěšky, 9 nově osedlých tolikéž a 12 podruhů 1 den; v Bravicích 11 $^{3}/_{4}$láníků, 10 $^{1}/_{4}$láníků a 9 podruhů taktéž; od sv. Jana do sv. Michala pěšky sedláci po 3 dnech, nově osedlí po 2 dnech.[2])

Na panství Hrušovanském bývalo 12 osad, z nich zůstaly po 30leté válce jen 3 osedlé: Hrušovany, Hevlín a Hrabětice; ostatní zpustly, a znova osazena byla pouze jedna, Šanov.

U všech těchto jmenovaných obcí byly panské dvory; nejvíce polí měl r. 1750 dvůr Hrušovanský: 736 měr orných polí, 30 m. ladem; Hevlínský 568 m. orných, 15 m. ladem a luk po 144 vozů sena; Hrabětský méně polí, 252 m., ale mnoho luk, po 342 vozů sena. Vinic bylo u Hrušovan 24 m.: rybníky 2 velké: u Hrušovan na 600 kop ryb, u pusté vsi Johannesdorfa na 300 kop; lesů 681 m., největší u Šanova 400 m.

---

[1]) Reg. zem. dom. odd. č. 43.

[2]) Reg. zem. odd. dom. č. 50.

Poddaní povinni byli: platiti ročně úroku domovního a lučního v Hrušovanech 11 zl. 55 kr., v Hevlíně 259 zl. 26 kr., v Hraběticích 70 zl. 23 kr., v Šanově 170 zl, slepice dávali jen v Hraběticích 60; vejce ve všech osadách; robotovali týdně po celý rok: z $^1/_2$lánu po 3 dnech dvouspřežně, ze $^1/_4$lánu 3 dni s 1 koněm, podruzi 1 den pěšky. Vinný desátek dávali: z Hrušovan 37 věder, z Hrabětic 26 a ze Šanova 6 věder.[1])

Mackovice patřily k panství Krumlovskému. Dvůr měl r. 1750 594 m. polí. U něho robotovali zdejší poddaní týdně: 9 láníků po 3 dnech dvouspřežně, 18 půlláníků 3 dni jednospřežně, 19 domkařů s poli 2 dni a 17 domkařů bez polí 1 den pěšky; platili úroku o sv. Jiří a Michale dohromady 31 zl. 19 kr., a dávali 54 slepic, 202 vajec a 30 husí.[2])

Život lidu.

Starodávné zvyky a obyčeje mizí jak mezi českým, tak mezi německým lidem. Politika zatlačuje pomalu, ale jistě, starodávné zvykiosti.

Jaroslavský okres je od národního pomezí poněkud vzdálen, proto zachoval si lid také více dobré mysli, vůle a nezkaženosti. Některé zvyky, dosud zachovalé, stůjtež tuto.

V některých obcích musí se hoši mezi chasu zakupovati čtvrt nebo půl vědrem vína. Bývá to obyčejně v máji, kdy pořádají muziku zakoupeným. Od zakoupení smí hoch mezi chasu a má práva na její zábavy i rvačky, smí kouřiti, k muzikám a do hospod choditi, smí si vyhledati děvče. Při lásce hrají peníze hlavní úlohu.

Zvyky svatební částečně vyhynuly. Zachovala se jen plevel, jako: střílení při zvaní a při cestě do kostela. Svatební hostiny konají se u nevěsty, ale každý host musí svým grošem přispěti. Dříve strojívaly se v hostincích, kde si každý host musil zaplatiti, co snědl a vypil. Dosud ve svatebních obyčejích rozeznávají pannu od nepanny (závitky). Svatby konají se jen v úterý, bez muziky svatby není.

---

[1]) Reg. zem. dom. odd. č. 62.

[2]) Reg. zem. dom. odd. č. 44.

O posvíceních, poutích a v ostatcích bývají zhusta pranice, zvláště když některý chasník z cizí obce „bere“ na děvče z místa: to se mu nikdy netrpí a obyčejně se mu to nevyplatí. Velikonoční a vánoční koledy již přestávají; mnozí zámožní sedláci považují je za žebrotu.

Písně, které druhdy bývaly velmi pěkné, hynou. Místo nich přichází i mezi chasou do mody „Wacht am Rhein“.

Dožinky (Schnitterhahn) po skončené žatvě a domlatky (Drescherhahn) po skončeném mlatu jsou místem dosud v obyčeji. Na vše svaté chodívají chudší děti (všecky pohromadě) po koláčích. Večer na sv. Tomáše a na štědrý den střílí chasa z pistol. V noci na prvního máje chasníci dávají na příbytky svých vyvolených máje.

Uspořádání statku.

Domy jsou průčelím nebo štítem do ulice nebo na náves (na městečko). Jsou ponejvíce z pálených cihel, místem také — hlavně starší chalupy — z vepřovic, kryty křidlicí, dosti často již také břidlicí, chalupy místem došky. Šindelem se na jižní Moravě již dávno nekryje, neboť dřevo je poměrně několikráte dražší než sláma, ba dražší než křidlice.

Domy (grunty) i chalupy jsou čisté, obyčejně na barevno olíčené (bílé dosti zřídka), u země zevně i vnitř podrovnávky. Výstupků přede dveřmi není.

Také nebylo zahrádek přede dveřmi; teprve v poslední době se zakládají.

V předu je obydlí hospodářovo, v pravém úhlu odbočují stavení hospodářská po obou stranách dlouhého dvora, jenž je zakončen stodolou, za kterou se rozprostírá zahrada ovocná ohrazená plotem.

Zde jsou domy obráceny čelem do ulice nebo do návsi, mají uprostřed veliká, ale úhledná vrata; dvéře bývají buď ve vratech nebo zvláště. Síní vchází se do světnic a na dvůr. Byty hospodářů bývají zhusta po obou stranách síně a všude jeví se blahobyt. V každém domě mají „pěknou světnici“ (schöne Stube), v níž jsou i domácí pouhými hostmi, a to jen tehdy, jsou-li v domě zvaní hosté, o poutích, o posvícení, o masopustě, o svatbách.

V této pěkné světnici, vymalované jako ve městech a někdy parketované, nebo aspoň s natřenou podlahou, stojí vysoko vystlané postele, pohovky, kulatý stůl, leštěné prádelníky a šatníky a kachlová kamna, obyčejně krásně bílá. V kuchyních bývalá ohniště již jsou vzácná; za to rozšířily se sporáky (Sparherd). Kuchyně bývají zařízeny po pansku: na stěnách je rozvěšeno nádobí a náčiní, vše lesknoucí se. Ale stolní nádobí bývá ve světnicích rozloženo na policích nade dveřmi.

Grunty bývají uvnitř osady, chalupy „na koncích". V chalupách ovšem není nádhery gruntů. Obyčejně bývá jen jediná světnice, často i ta dosti chudě zařízena. Ale čistoty hledí si i chalupnice. Německé osady okresu Jaroslavského jsou vůbec vzorem čistoty.

Výměnkářské světnice bývají buď při hospodářských bytech, buď ve dvoře, nebo na zahradě postaví si hospodář zvláštní výminkářský domek.

Vinné sklepy jsou všude za osadami a sice všecky pohromadě. Z daleka vyhlížejí jako vesnice.

Obecní záležitosti

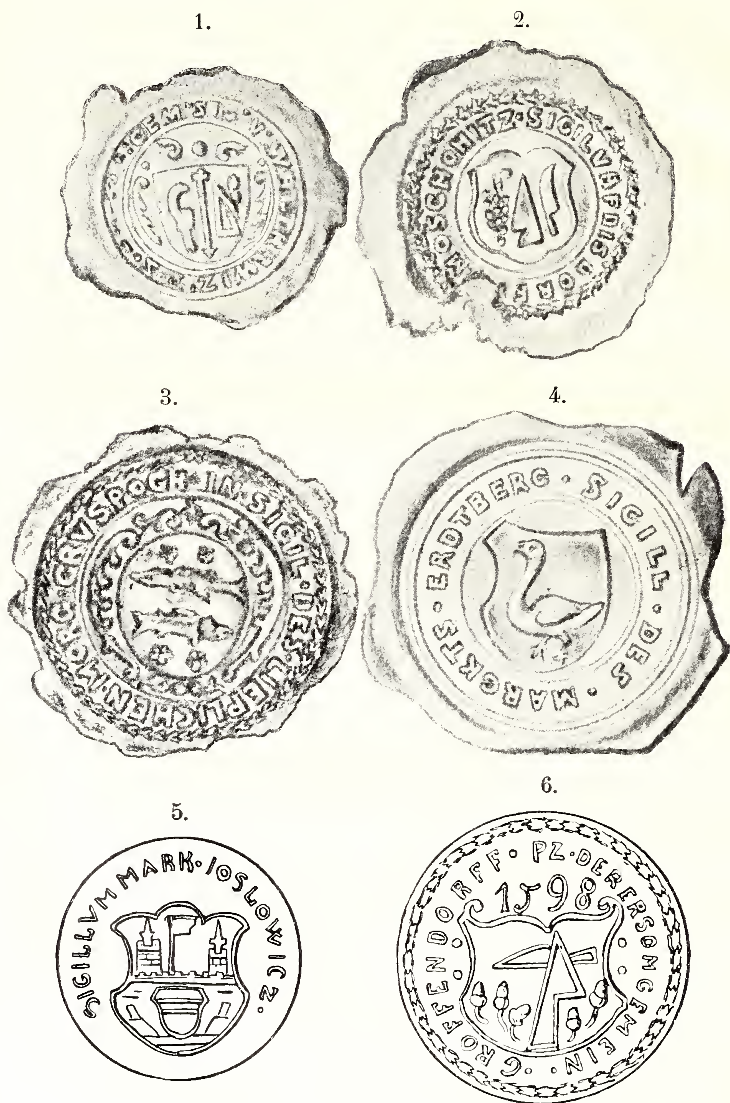
vede starosta s radními, volenými z obecního výboru, který volí se z občanstva pořadem předepsaným zemským zákonem o volbách obecních (obecním řádem). Osady okresu Jaroslavského jsou veliké, některé větší než místo okresní samo; jsou také zámožné. Proto ve většině osad mají obecního tajemníka, od něhož tu a tam žádají i záruku (kauci).

Na starých obecních pečetích mívaly znaky své i dědiny, nejčastěji hospodářské náčiní nebo části hospodářských plodin. Radlici, kosíř a hrozen měli v Mackovicích, radlici, srp a vinnou tyč ve Valtrubicích, v Bravicích měli dubovou větev se žaludy, v Hrušovanech dvě ryby, v Hrádku husu.

Obecní výdaje hradí se nejčastěji obecními přirážkami, neboť obecní příjem (nájemné z polí, obecní kovárny, obecní hospody) nestačí k úhradě výdajů, kterých, čím pokročilejší obec, tím více bývá.

Obecní domy čili radnice mají skoro ve všech osadách. Bývalá rychtářská práva (karabáče z řeménků spletené) se nedochovala. Obecní archivy jsou pravou vzácností, a to jen, můžeme-li

archivem nazvati snůšku několika starých listin. V Hrušovanech na př. mají dvě své pergamenové listiny na trhy viseti na stěně. Skartovalo se v obecních truhlicích (dnes již jich není) horlivěji, než toho vyžadovala opatrnost.

Obr. 1. Obecní pečeti:

1. Valtrubice, 2. Mackovice, 3. Hrušovany, 4. Hrádek, 5. Jaroslavice, 6. Hrabětice.

Náboženství.

R. 1900 načítalo se 22.566 přítomného obyvatelstva, z nichž 22.480 katolíků a 6 evangelíkův. Jest tedy evangelíků nepatrná menšina, židů bylo jen 86, čili 0·38%.

Křesťanství katolické nebývalo však v okrese Jaroslavském vždycky převládajícím. V XVI. století zavládlo v okrese protestantství. V Hevlíně r. 1579 nechtěli katolického kněze; ve Valtrubicích r. 1560 odpadla celá farnost i s farářem od katolictví. Tehdy lucký opat obával se, aby z Valtrubic nedostalo se protestantství do jeho farnosti, ale marně, neboť jeho farnost křídlovská přidržela se protestantismu již r. 1570; tenkráte opatoval v Louce veliký obránce katolicismu, Šebestián Freytag z Čepiroh. Také Slup stala se obětí reformačního hnutí dosti záhy; odpadla od katolictví r. 1560. Avšak r. 1600 daroval majitel panství jaroslavského farní patronát slupský olomouckému biskupovi kardinálu Františkovi z Dietrichštejna, který katolictví opět sem uvedl.

---

4. Farní osady a školy.

Fary.

V okrese jest deset katolických far, z nichž 9 patří děkanství hrádeckému (arcikněžství mikulovské), a sice:

V Hrádku na patronátě německé rytířské komendy v Meilberce (připomíná se již r. 1506, r. 1204 snad komenda německých rytířů), v Hraběticích (r. 1784 zřízená na patronátě Emanuely hr. Khuen-Belassové), v Hrušovanech na témže patronátě (připomíná se již r. 1339), v Hevlíně (z nejstarších na Moravě, již r. 1182 připomínaná), na témže patronátě, v Jaroslavicích na patronátě Pia hraběte Hompesche Bollheima (od r. 1325 stávající), v Moravských Křídlovicích (od r. 1225, na patronátě Luckém zřízena, od r. 1784 pod pravomocí náboženské matice), v Dyjákovicích na patronátě Lichtenštejnském (r. 1279 připomínaná), ve Valtrubicích (zal. asi r. 1243 klášterem premonstrátů kounických), nyní patronátní Pia hraběte Hompesche Bollheima, ve Slupi, na témže patronátním právě (r. 1228 klášterem Oslavanským zřízená) a konečně ve Vršavě fara náboženského fondu (zřízená r. 1222 cisterciáky z Velehradu).

Do Hrádku jsou přifařeny osady Hrádek a Křídlůvky, do Hrabětic Hrabětice a Šanov, do Hrušovan Hrušovany s okolními samotami, do Hevlína jen tento a osamělý dvorec z Dolních Rakous, do Jaroslavic jen tyto, do Křídlovic Moravských Křídlovice a Božice, do Dyjákovic jen tyto, jakož do Valtrubic, do Slupi Slup, Oleksovičky a Micmanice, do Vršavy Vršava, Mackovice a Bravice.

Vršavská fara náleží k děkanství Olbramovskému a arcikněžství Znojemskému, ostatní fary jsou částí děkanství Hradeckého a arcikněžství Mikulovského; všechny fary náležejí k diecesi brněnské; z přifařených osad leží všecky na Moravě, pouze k Hevlínu přifařené panské dvory Ruhhof a Rottenseehof leží v Dolních Rakousích.

Dvůr Ruhhof jest od 1. července 1904 vyfařen a spojen s Lavou v Dolních Rakousích.

Veškeré fary spravuje kněžstvo světské. Mužských klášterů v okrese není. V Hrušovanech jest filiální dům milosrdných sester kongregace sv. Karla Boromejského, podřízený mateřskému domu pražskému, založený r. 1874, rovněž dům v Moravských Křídlovicích, založený r. 1895.

Školství.

O školách minulých dob máme zpráv velice málo. Jisto jest, že již v XVII. století byl celý okres Jaroslavský německý, a že německé školy byly v Hrádku, v Hrušovanech, v Jaroslavicích a v Dyjákovicích.

Podobně v době přítomné jsou veškery školy německé. Škol měšťanských není. Obecných škol čítá se 15 o 53 třídách a 3 pobočkách. Obec Šanov je přiškolena do Hrabětic, Oleksovičky do Slupi. Nyní jsou školy v Božicích (3tř.), v Bravicích (2tř.). v Dyjákovicích (5tř.), v Hraběticích (5tř.), v Hevlíně (5tř.), v Hrádku (5tř.), v Hrušovanech (5tř.), v Jaroslavicích (5tř.), v Křídlovicích (4tř.), v Křídlůvkách (2tř.), v Micmanicích (2tř.), v Mackovicích (2tř.), ve Slupi (4tř.), ve Valtrubicích (2tř.), ve Vršavě (2tř.). Pátá třída je rozdělena na pobočky dle pohlaví v Dyjákovicích, v Hraběticích a v Jaroslavicích. R. 1901 navštěvovalo všecky tyto školy 4079 žáků. Bylo tedy r. 1900 na 100 obyvatelů 18 školních dětí, počet zajisté značný. (Obyvatelstva r. 1900 bylo 22.566.)

---

5. Živnosti.

Hlavním zdrojem výživy obyvatelstva okresu Jaroslavského jest polní hospodářství a vinařsví; dobytkářství se nedaří pro nedostatek pastvin a slabé pěstování pícních rostlin. Půda jest výborná, podnebí pro polní hospodářství velmi výhodné. Protože není v kraji větších měst, ale hojně velikých vsí, jsou z řemesel nejčetněji ona zastoupena, která slouží každodenním potřebám lidu, jako obuvnictví, krejčovství, stolařství, kolářství, kovářství a bednářství; také neživí se řemeslníci výhradně svým řemeslem, nýbrž zároveň bývají hospodáři polními. Průmyslu vůbec není; pouze cihelny jsou ve všech téměř osadách. Na Dyji a jejích přítocích jest hojně větších i menších mlýnův. Jediný panský cukrovar v Hrušovanech, nyní v nájmu, zaměstnává na 300 dělníkův. Za to tím lépe daří se obchodu, hlavně obchodu obilím a vínem. V čas vinobraní sjíždějí se zejména do Jaroslavic, Dyjákovic a Křídlovic obchodníci vínem z daleka široka činíce hojné nákupy hroznů a uzavírajíce obchodní smlouvy na dodávky vína. V čas žní a po žních jsou hlučné týdenní trhy nejen v městečkách, nýbrž i ve velikých vsích, jako v Dyjákovicích, které jim od r. 1882 povoleny byly. Obchodní styky Jaroslavského okresu se zeměmi rakouskými i s cizinou jsou velmi čilé, což podporuje blahobyt i vzdělanost; obyvatelstvo jest zámožné a uvědomělé.

Poměry hospodářské.

Půda jest celkem velice úrodná, ač nedá se upříti, že i špatnější polohy v okrese Jaroslavském se vyskytují, které by kulturou zlepšiti se daly. Zvláště prohlubení ornice pluhem bylo by nejen na mnohých místech možno a polnímu hospodářství prospěšno, tím více, že se již značnější měrou počíná ujímati strojené hnojivo. Ale rozsáhlých a nákladných meliorací půdy posud se nepodniká, stájního hnoje pro nedostatečný chov dobytka se nedostává; zelené hnojení rostlinami motýlokvětými (hrachem, vikví, vlčím bobem, jetelem, vojtěškou a j.), které dusík v půdě rozmnožují, se dosud nerozšířilo: protož užitek půdy dosud není tak výnosným, jak by mohl býti. Za to hojně rozšířeny jsou hospodářské stroje, k čemuž dohnal rolníky nedostatek

nádenníků a poměrně vysoká mzda. Nejvíce rozšířeny jsou mlatičky, stroje žací, zlepšené nářadí orebné; v menší míře užívají hospodáři kultivatorů, kterými se půda kypří a plevel ničí.

Dle úředních záznamů z roku 1901 pěstovaly se na Jaroslavsku tyto plodiny:

pšenicí	oseto	3180	ha	a urodilo se po 1 ha	11	hl	
žitem	„	4839	„	„ „ „ „	12	„	
ječmenem	„	4926	„	„ „ „ „	15	„	
ovsem	„	871	„	„ „ „ „	22	„	
kukuřicí	„	905	„	„ „ „ „	19	„	
hrachem	„	193	„	„ „ „ „	15	„	
čočkou	„	764	„	„ „ „ „	8	„	
vikví	„	208	„	„ „ „ „	9·5	„	
bobem	„	83	„	„ „ „ „	15	„	
lnem	„	22	„	„ „ „ „	5	q	semene a
					20	„	vláken,
řepkou	„	53	„	„ „ „ „	14	„	
makem	„	6	„	„ „ „ „	6	„	
anýzem	„	1	„	„ „ „ „	7	„	
zemáky	osázeno	1411	„	„ „ „ „	57	„	
cukrovkou	„	1099	„	„ „ „ „	62	„	
krmnou řepou	„	466	„	„ „ „ „	83	„	
zelím	„	27	„	„ „ „ „	115	„	
zeleninou	„	9	„				
jetelinou na krm		1195	„	„ „ „ „	34	„	píce suché,
jetelem na semeno		100	„	„ „ „ „	2·5	„	semene,
směskou na krm		524	„	„ „ „ „	25	„	píce suché,
luk bylo		807	„	a daly po 1 ha	18	„	sena,

úhorů a ploch blíže neurčených bylo 1847 ha.

Úhoření tedy jest dosud ve značné oblibě. Vinice jsou poměrně výnosnější než na Znojemsku, neboť mají také výhodnější polohu. Ač se čítalo r. 1901 vinohradů jen 560 ha (= 3080 měr) a na Znojemsku 1584 ha (= 8712 měr), tedy skoro o dvě třetiny více, urodilo se přece téhož roku na Znojemsku 21.384 hl vína a na Jaroslavsku jen o třetinu méně, totiž bílého vína 12.600 hl a červeného 1400 hl. Ovocnářství také se nezanedbává. Ovocné stromy pěstují se také zhusta mezi révami ve vinohradech. R. 1900 urodilo se na Jaroslavsku jádrového ovoce 5126 q

a peckového 5170 q; daří a pěstují se hlavně třešně (ranné a lepší pozdní), švestky, broskve, meruňky, hrušky a jablka.

Zvláštního vynikajícího plemene dobytčího není; chová se tu pouze skot zušlechtěný plemeníky bernskými a podobnými. Koňstvo jest prostředně silné; těžkých, chladnokrevných koní není. Hospodářské spolky všemožně usilují o zavedení a rozšíření nových plemen dobytčích. Ovcí v okrese není, drůbežnictví jest zanedbáno, včelařství hospodáři málo si všímají.

Lesů je jen poskrovnu a hledí si jich jen velkostatky; selských lesů pramálo. Lesy zdejší jsou skoro výhradně listnaté.

Spojovací prostředky.

Spojovací prostředky jsou:

Silnice: ze Znojma do Lavy vedoucí okresní silnice spojuje v Jaroslavském okrese Valtrubice, Hrádek, Dyjákovice a Hevlín. Silnice ze Znojma do Jaroslavic a do Rakous spojuje Slup s Jaroslavicemi. Z Jaroslavic jde silnice do Hrádku, Božic, Mackovic a odtud do okresu Krumlovského. Silnicí z Krumlova Moravského do Lavy spojeny jsou Mackovice, Vršava, Bravice, Hrušovany, Hrabětice, Hevlín. Z Hrušovan jde silnice do okresu Mikulovského. Z Křídlovic do Lechovic a Božic.

R. 1899 bylo v Jaroslavském okrese 89·722 km silnic. Náklad na správní orgány těchto silnic obnášel 2142 K, na vydržování 25.208 K. Silničním přirážkám podléhající daně činily 263.863 K a přirážky 15%, totiž 40.644 K. Silnic I. třídy bylo 73 km, II. tř. 17 km (rovným číslem).

Mimo to menší vozové cesty spojují sousední obce.

O silnice pečuje silniční okresní výbor sídlící v Jaroslavicích.

Dráhy mají křižovatku v Hrušovanech. Spojka Hrušovany—Znojmo má stanice v Hrušovanech a Božicích.

Dráha státní společnosti má stanice v Hrušovanech a ve Vršavě, zastávky v Bravicích a Hevlíně. Z Hrušovan jde spojka Hrušovany—Drnoholec—Novosedly do Mikulova.

Pošty jsou ve Vršavě, v Hraběticích, v Moravských Křídlovicích, v Hrušovanech, v Hevlíně, v Jaroslavicích, v Božicích a v Dyjákovicích, celkem v 8 osadách.

Telegrafní stanice jsou ve Vršavě, v Hrušovanech, v Jaroslavicích a v Božicích, celkem ve 4 osadách.

Spolky

jsou v okrese jaroslavském velmi oblíbeny a rozšířeny, znamení to, že lid venkovský je již dosti vzdělán, aby pochopil důležitost spolkových organisací. Jsou to spolky:

hasičské: v Jaroslavicích, v Bravicích, v Hrabětících, v Hevlíně, v Hrušovanech (2), ve Valtrubicích a ve Vršavě;

pěvecké: v Jaroslavicích, v Hevlíně, v Hrušovanech, ve Valtrubicích a ve Vršavě;

vojenských vysloužilců: v Jaroslavicích, v Bravicích, v Hrabětících, v Hrušovanech, v Šanově a ve Valtrubicích;

dělnický: v Hrušovanech („Gerechtigkeit");

učitelský: v Jaroslavicích;

potravní: v Hrabětících, v Hrušovanech, v Šanově a ve Valtrubicích;

pojišťovny hovězího dobytka: v Hevlíně a ve Valtrubicích;

záložny, raiffeisenky a kotribučenské fondy: v Jaroslavicích (kontr. fond), v Hevlíně (raiff.), v Hrušovanech (raiff.) a ve Valtrubicích (raiff.);

hospodářské: v Hevlíně, v Hrušovanech (včelařský) a ve Valtrubicích (včelařský);

odbory „Bundu der deutschen Südmährens": v Jaroslavicích („Teutonia") a v Hrabětících;

školní podpůrné: v Jaroslavicích (Schulkreuzerverein) a v Hrušovanech (Kindergartenverein).

---

6. Statistický přehled.

Na říšskou radu volí Jaroslavice s okresy Znojemským, Vranovským, Dačickým, Jemnickým, Mikulovským a Krumlovským v kurii obcí venkovských, se skupinou měst nevolí žádná osada v okrese, ve skupině páté (všeobecné volební kurii) volí Jaroslavice společně se skupinou třetí.

Do zemského sněmu vysílají Jaroslavice poslance společně s okresy Znojemským a Vranovským.

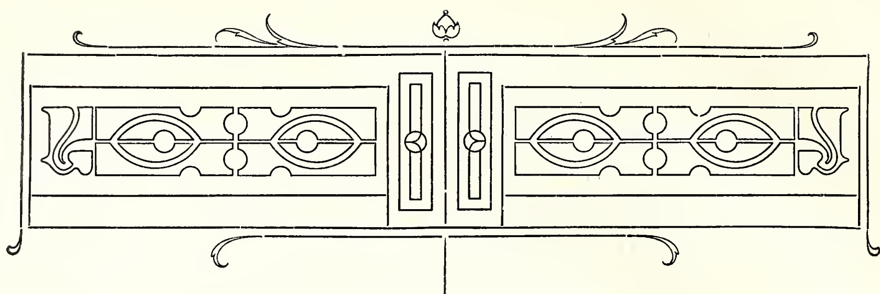
Odvodem k vojsku patří Jaroslavsko k doplňovacímu okresu 99. řadového pěšího pluku.

Největší rozlohu (nad 15 km²) mají: Hrabětice 16·02 km², Božice 16·22 km², Jaroslavice 16·17 km², Vršava 17·83 km², Slup 18·86 km², Šanov 19·69 km², Hrádek 20·50 km², Hrušovany 23·37 km², Hevlín 30·49 km², Dyjákovice 31·38 km². Nejmenší rozlohu (pod 5 km²) jen Oleksůvky 2·67 km².

Domů nejvíce měly r. 1870 Dyjákovice (454), nejméně Oleksovičky (57), r. 1900 nejvíce Dyjákovice (593), nejméně Oleksovičky (75).

Obyvatelů nejvíce měly r. 1870 Dyjákovice (2424), nejméně Oleksovičky (290), r. 1900 nejvíce Dyjákovice (2758), nejméně Oleksovičky (380).

II. Jednotlivé obce.

Jaroslavice,

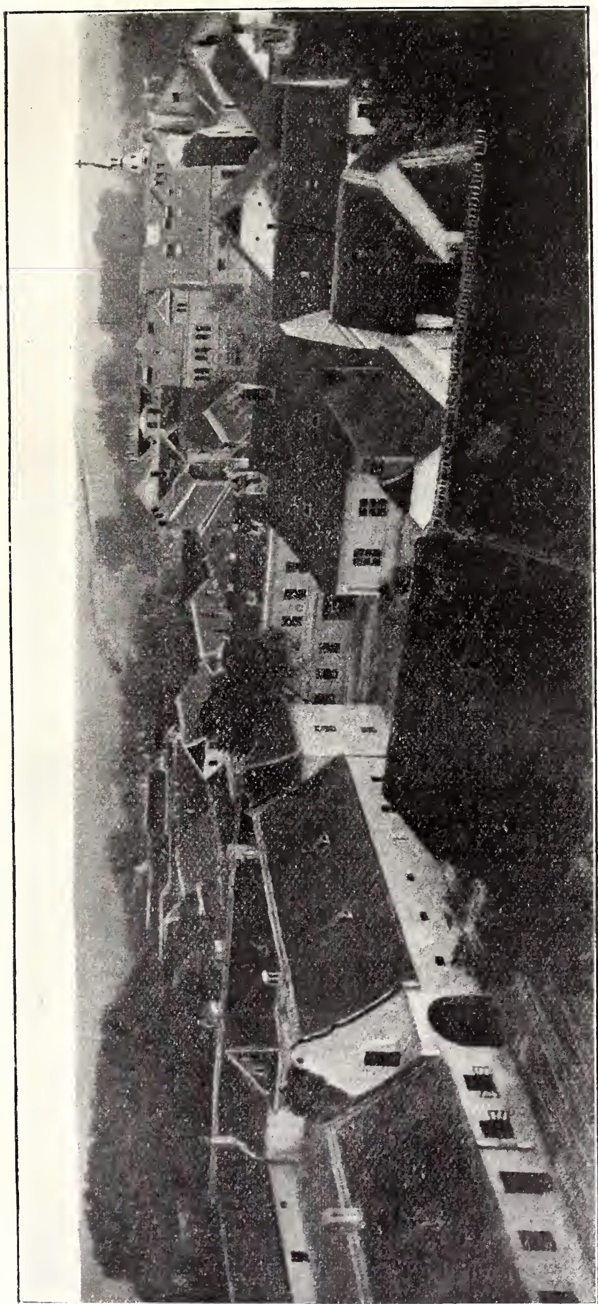
po německu Joslowitz, městečko na potoku Daníži, hlavní místo Jaroslavského okresu, ač nikoli největší, v nížině úrodné vínem a ovocem, 208 m nad hladinou mořskou, 17 km od Znojma směrem jihovýchodním, 2 km od hranic dolnorakouských vzdáleno. Silnicí spojeny jsou se Slupí, Hrádkem, Lavou a Zwingendorfem v Dol. Rakousích.

Rozloha obce 16·17 km^2.

Obyvatelstva bylo r. 1771 823 duší, r. 1834 ve 182 domech 1257, r. 1880 ve 352 domech 2041, r. 1900 ve 431 domech 223 duší, náboženství katolického, národnosti německé, zaměstnáním řemeslníků a zemědělců, totiž rolníkův a vinařův.

Farní kostel je zasvěcen svatému Jiljí. Vystavěn byl r. 1788—91, má 3 oltáře a na věži 3 zvony. Původně stával v místech nynějšího kostela malý nepatrný kostelík, více kaple než chrám, okolo něhož rozkládal se hřbitov. R. 1657 děkan Znojemský našel na své visitační cestě v Jaroslavicích kostel v dobrém stavu se třemi oltáři a s příslušenstvím dvou rolí, 4 osmin vinic, 3 luk, 3 kousků lesa. Desátek však brala vrchnost.

Fara připomíná se již r. 1325, kdy byl jaroslavský farář Walter arcijáhnem znojemským. Asi r. 1550 stala se luterskou celá farnost i s farářem. Ale r. 1597 byl farář zajisté katolický, neboť farníci nechtěli mu odváděti povinných dávek, tak že majitel

Obr. 2. Pohled na Jaroslavice.

panství Tovar z Enzensfeldu dovolával se pomoci biskupa Pavlovského. Ale brzy po roce 1601 byl již zase farář protestantský, jehož olomoucký biskup František Ditrichštejn kázal z osady vybíti.

Tou dobou byly do Jaroslavic přifařeny a odkázány osady Hrádek, Slup, Valtrubice a Oleksovičky.

Patronem jest majitel velkostatku jaroslavského Pius hrabě Hompesch-Bollheim. Ve století XIV. a XV. náleželo patronátní právo majitelům Jaroslavic, ale r. 1476 Štěpán Einzingar z Einzingu daroval je augustiniánům ve Schrattentale, leč r. 1517 podržel si je Michal z Einzingu až do té doby, kdy panství jaroslavské koupil Vilím Kuna z Kunštátu. R. 1657 byl patronem olomoucký biskup.

Záduší: Jmění kostelní má 68 jiter rolí a renty 3000 zl.

Zvony byly r. 1894 sharmonisovány. Jsou tři: umíráček z r. 1777, velký zvon z r. 1829 a poslední s nečitelným nápisem.

Farní pamětní kniha z doby nové; matriky počínají rokem 1780.

Přifařených obcí není.

Škola je pětitřídní, německá. Pátá třída je rozdělena na dvě oddělení dle pohlaví, R. 1901 bylo 368 školou povinných dětí. Počátkem XIX, století byla v Jaroslavicích přízemní, došky krytá škola o jediné učírně a s polodenním vyučováním. Majitel panství a patron školy hrabě Palavicini-Centurioni zbudoval r. 1829 vlastním nákladem novou jednopatrovou budovu školní o dvou učírnách. Tato byla r. 1862 rozšířena na trojtřídku, r. 1873 na čtyřtřídku a r. 1889 na pětitřídku. Po prázdninách r. 1902 otevřena byla chlapecká škola měšťanská.

Zámek: R. 1255 stál v Jaroslavicích hrad. Na jeho asi místě byl r. 1730 zbudován nynější zámek.

Radnice byla vystavěna r. 1889; do té doby byly okresní soud a obecní úřad v zámku v nájmu.

Trhy týdenní konají se každý úterek. Trhů dobytčích není, za to vepřový dobytek prodává a kupuje se o trzích týdenních. Výroční trhy jsou pouze tři, totiž v první pondělí v dubnu, v pondělí po sv. Vavřinci a v pondělí před sv. Michalem.

Cechy. R. 1690 vznikl cech krejčířský.

Obr. 3. Náměstí v Jaroslavicích.

Městečkem jmenují se Jaroslavice po prvé r. 1517. Kdy jim výsady byly uděleny, není známo, neboť listina výsadní se ztratila. Byly asi povýšeny za městečko teprve za krále Vladislava II., jak vysvítá z listu Ferdinanda I. z r. 1535, kterou král polepšil Jaroslavicům pečeť od krále Vladislava II. potvrzenou,

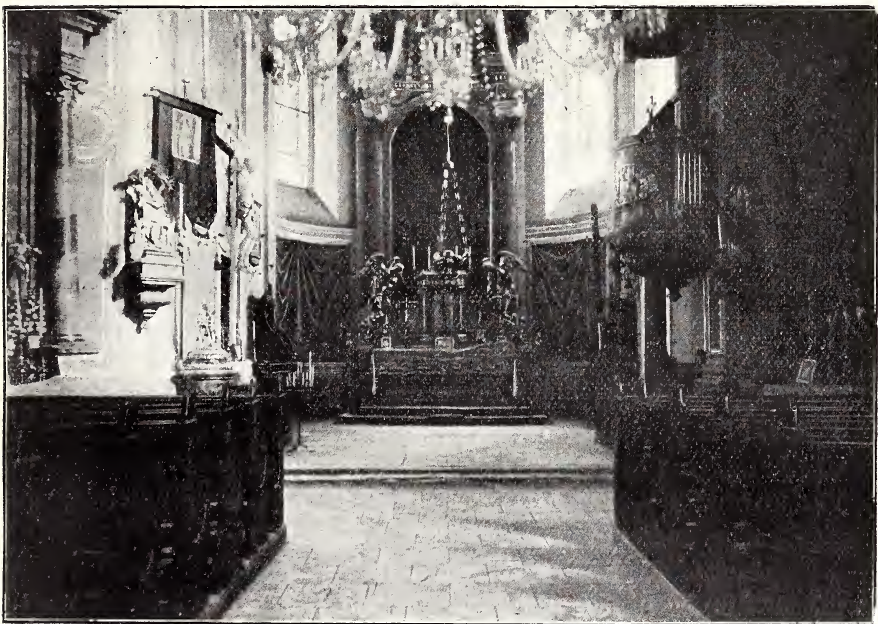
Obr. 4. Kostel v Jaroslavicích.

totiž: štít a v něm zeď se stíny a z každé strany té zdi jedna věž též se stíny a krovy špičatými, a mezi těmi dvěma věžmi ve zdi vyniká praporec takto: aby na té pečeti uprostřed zdi měli štít bílý se třemi štrychy černými na příč, přidal jim totiž

na žádost pana Vilíma Kuny z Kunštátu do pečeti městský znak rodu kunštátského.[1]) (Viz pečeť!)

V obecním archivě chovají se jako nejstarší listiny některé smlouvy z doby josefinské, kdy zmírněny byly poddanské roboty.

Na lán půdy počítá se 44 jiter, asi 132 měr. Jitro půdy má 3 míry, půl jitra ($1^1/_2$ měřice) sluje v ústech lidu quanten a pozemek ještě menší quantel. O robotách viz v části všeobecné.

Obr. 5. Vnitřek chrámu Páně v Jaroslavicích.

Úřady státní zřízeny byly r. 1850, kdy Jaroslavice ustanoveny středem okresu soudního. Pro okresní soud postavena byla vlastní budova nákladem obce r. 1889, pro berní úřad r. 1884.

Epidemické nemoci: r. 1866 od 31. července do 17. září zemřelo cholerou 89 osob. Každého roku panuje v Jaroslavicích hlavnička, protože je v místě nedostatek zdravé pitné vody.

---

[1]) Slavík, „Staré znaky a pečeti městské a vesnické na Moravě" v Čas. mor. musea zemského, 1905, str. 19.

Spolky: zpěvácky, hasičský, spolek vojenských vysloužilců „Schulkreuzerverein" na podporu chudých školních dítek, místní odbor „Südmährerbundu „Teutonia" zur Verteidigung des Deutschtums", kontribučenský fond a městská spořitelna, která má pět milionů korun vkladů a 75.800 korun reservního fondu.

Rody, které drží rodný grunt přes 100 let: Griebler, Griebaum, Honemann, Freisinger, Schellnbauer, Kollnberger.

Jména tratí: Heiden, oberes, mittleres, unteres Feld, Rossweiden, Kuhweiden, Winterberge (vinohrady).

Samoty: cihelna a hájovna.

Místní jméno Jaroslavice je patronymické od osobního Jaroslav odvozené. Německé Joslowitz vzniklo z českého teprve ve XIV. století, neboť r. 1320 čte se po prvé Jaslabicz.

Archeologické nálezy: Na severní straně zámeckého vrchu jest ložisko diluviální hlíny uložené na třetihorním písku. Hnízdovitá ohniště, při nichž kosti diluviálních zvířat, nástroje paleolitického člověka, jehož přítomnost zde po prvé zjistil hrabě Wurmbrand. Vykopány byly také pazourkový nožík a koňský hnát zdobený řezy.

Nálezy paleontologické: Vykopány byly zbytky koně, zubra a soba diluviálního.

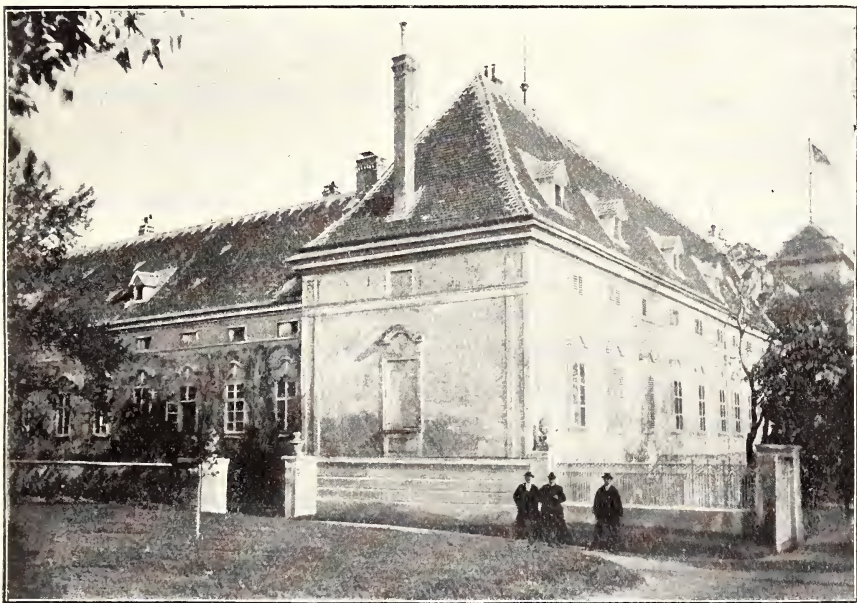
Dějiny. Nejstarší zmínka o Jaroslavicích děje se k r. 1131 v listině, která udává církevní rozdělení Moravy v polovici XII. věku. Ves Sovolusci — dle dohadu Jaroslavice — příslušela tehdy celá ke kostelu Znojemskému.[1])

Hrad Jaroslavský připomíná se ve století XIII. R. 1255 dne 17. prosince kastelán znojemský, Boček, hrabí z Hardegga, daroval klášteru Žďárskému, který sám založil, ves Křídlůvky (Hfrelawicz) v sousedství hradu Jaroslavského (Jarzlauiz). Papež Jan XVI. potvrdil klášteru Žďárskému dne 30. ledna r. 1277 veškeru državu v okolí Jaroslavic a Křídlůvek. R. 1289 v neděli před sv. Martinem (6. listopadu) Herald z Obřan daroval třetinu viničných užitků v Jaroslavicích klášteru Žďárskému. Listina v překladě česká.

R. 1304 v měsíci srpnu přes 20.000 Kumánů přitáhlo k Jaroslavicům, kdež byl kostel opevněný, ale osada měla pouze

[1]) Wisnar, Ortsnamen, 1896, str. 20; Čas. muz. sp. olom., 1897 (XIV.), str. 68 sq., 77—80; Cod. d. M., 1836, str. 207.

dřevěné hradby, za něž shlukly se ženy z celého okolí s movitým majetkem a s dětmi. Jsouce nepřáteli kolkolem obklíčeny a vidouce Kumánův nelidské se zajatci nakládání, hájily se v kostele na život a na smrt. Uhři však dřevěné hradby zapálili a tak ženy ubohé v plamenech zahynuly. Tou dobou držel Jaroslavice rod pánů z Dubé a Lipého. Od krále Jana Jindřich z Lipého obdržel dne 14. srpna r. 1316 povolení ves Jaroslavice od rodinných statků odprodati. Nepovědomo, kdo Jaroslavice tehdy koupil, ale r. 1322 dne 30. dubna jmenuje se Leutold z Jaroslavic (de

Obr. 6. Zámek v Jaroslavicích.

Jaslabicz) jako rozhodčí sporu mezi jeptiškami oslavanskými a Benešem z Rausempruka. Leč přece se zdá, že Jaroslavice byly dosud v rukou pánů z Lipého, ježto král Jan své povolení k prodeji Jaroslavic panu Jindřichovi z Lipého, dané dne 1. října (Cal. Octobris) r. 1323, obnovuje.[1] K prodeji asi nedošlo, neboť ještě v dobách pozdějších byly Jaroslavice majetkem téhož rodu.

[1]) Cod. d. M. III. 200 n. 223, V. 289, VI. 154 n. 205, 370, VII. 822 n. 221, 823 n. 220; Emler, Reg. II. 31 n. 78, 447 n. 1067, 1640 n. 1483, III. 135 n. 334, 315; Dudík, Dějiny Moravy VII., 214, Mährens allg. Geschichte XI., 177.

R. 1324 koncem prosince jaroslavský farář Walter uložil na klášter Lucký a jeho fary, vykonávaje svůj úřad arcijáhna znojemského, interdikt proto, že mu nebyl placen desátek z fary šatovské, který kdysi náležel kapitole staroboleslavské, který však tato již r. 1293 prodala opatovi luckému. Ve při tím vzniklé arcijáhen Walter propadl.

R. 1346 dne 5. února (die beatae Agatae virginis) obdržel Jaroslavice Čeněk z Lipého od bratra svého Bertolda z Lipého záměnou za hrad Koldštýn.

R. 1351 dne 30. března jmenuje se farářem jaroslavským Konrád z Kaufunka (de Chaufung), kanovník vyšehradský. Výše psaný Leutold z Jaroslavic držel asi jen nějaké malé zboží v Jaroslavicích, které po něm dědil dle předpokladu Ota z Jaroslavic, připomínaný r. 1356 dne 24. srpna.

R. 1392 měli poddaní jaroslavští spor s farářem slupským, mistrem Janem ze Štěkna, znamenitým to předchůdcem Husovým, o otavu z luk, patřících faře slupské.

Nejvyšší český maršálek Bertold z Lipého, potomek připomenutého již Čeňka, prodal r. 1447 Achácovi Finkenhaymerovi ves Jaroslavice blíže Dyje s tvrzí a právem patronátním, s alodiálním dvorem, polnostmi vzdělanými i nevzdělanými, s platy a dávkami, se soudem, s vodami, křovinami i vrbinami, s loukami, pastvami, zahradami ovocnými, vinicemi, se clem, s desátky a robotami, se dvěma mlýny dobrými a jedním pustým, ležícími na Dyji a s příslušenstvím v zaniklém Gnastě v mezích a hranicích stávajících.

Achác Finkenhaymer r. 1466 prodal celé zboží, jak je od pana Bertolda koupil, Štěpánovi Einzingarovi z Einzingu.[1]) Současně s tímto druhým vkladem vložil proti prodeji i proti intabulaci odpor Ludvík z Tavíkovic tvrdě, že má k Jaroslavicům dědický nápad po zemřelém bratru svém Václavovi z Tavíkovic. Nemýlíme se asi tvrzením, že vládyka Tavíkovský byl dědicem oné části, která druhdy náležela zemanům Leutoldovi a Otovi z Jaroslavic.

Štěpán Einzingar z Einzingu neměl tudíž klidu, drže statek Jaroslavských. Již r. 1460 pohnal jej před šranky zemského práva

[1]) Cod. d. M. VI., 210 n. 272, VII., 465 n. 637, VIII., 46 n. 79, IX., 28 n. 35; Z. d. XII., 625, XIV., 42; Tadra, Soudní akta, III., str. 54 n. 224.

kněz Příbek (Přibyslav z Hodic), opat a konvent kláštera Luckého u Znojma, „že jim jest dlužen za obilí puol sedmé a 20 kop grošů a 15 grošů a toho že jim platiti nechce“. Ludvík z Tavíkovic, jenž podal zmíněný již odpor proti vkladu zboží jaroslavského Štěpána Einzingara, pohoní r. 1466 téhož ze dvú tisíc hřiven grošů dobrých stříbrných peněz, „že mu drží zboží jeho Jaroslavice se vším příslušenstvím a toho požívá bez jeho vuole, ježto on po svém nedílném nebožci bratru Václavovi z Tavíkovic právo k tomu má“. Nepraví však, že by právo své dskami zemskými pokázati chtěl, nébrž chce na tom dosti míti, což mu páni za právo najdú. Neměl asi tedy práva svého v zemských deskách intabulovaného, jakož jsme ho tam marno hledali.

Právo jeho bylo však zajisté dobré, ježto pohoní současně také Štěpána, bratra pana Osvalda Einzingara, „ze dvú tisícû hřiven grošů, že mu vzal po smrti bratra jeho nedílného Václava z Tavíkovic list správní na Jaroslavice bez jeho vuole a ten drži a vydati nechce“.[1]) Ve správním listě stálo totiž, že bratr Václav jest povinen vymazati dáti z desk zemských všecky dluhy a závady, které byly na dědictví jaroslavském vtěleny. Také pohoní téhož Osvalda, majitele panství Hrádku u Jaroslavic a Lukova u Vranova, že mu drží Jaroslavice.

Stěpán z Einzingu jmenuje se r. 1474 hejtmanem v Dolních Rakousích. Byl tedy stavem dolnorakouským. Proto také jeho dědic Michal Einzingar nechtěl r. 1496 dáti pečeti své k landfrýdu stavů moravských. Král Vladislav II. Jagelonský rovná v Prešpurce r. 1496 dne 17. března spor stavů moravských s ním v této věci. Páni žalovali, „že týž Michal nechtěl jest pečeti své k landfrýdu ani listu přiznávacího dáti; nad to pak více, že k právu a půhonům stávati nechtěl, a více, že v mírné zemi, kdež práva jdú, najprv slovil rybník u Jaroslavic mocí a potom tvrz Jaroslavice ztekl, ana práva jdú“. Páni stavové moravští ukázali králi své privileje a prosili, aby při tom zachováni byli a od Einzingara, což se jim stalo, aby napraveno bylo. Stavové při vyhráli, ač Einzingar ukázal obdarování králův českých, markrabat moravských a těch svobodně užiti mohl, poněvadž o to žádným súdem rozsúzen není vedle znění listů svých, neboť stavové moravští starodávné i starší zvyklosti mají, podlí kterých každý oby-

[1]) Z. d. XIV., 43; Brandl, Půhony IV., 50 n. 288, 222 n. 968, 970.

vatel žíti má. Tedy Einzingar nemá se vymlúvati svobodami, které by proti právům byly.[1]) Pře tato i její vyřízení potřebuje komentáře pro čtenářstvo nezběhlé ve starodávním zřízení soudním a stavovském na Moravě. Od dob panování krále Václava IV. (1378—1419) stavové jednotlivých zemí koruny české umlouvali řády, závazné každému obyvateli zemskému, dle nichž se vládlo a v zemi zachováván pořádek. Řády takové nazývaly se obecné zápisy, ale nejčastěji landfrýdy. Proto byl povinen každý pán, rytíř, prelát a každé královské město pečeť svou na obecný zápis přivěsiti, aneb aspoň dáti list, kterým se k landfrýdu tomu přiznává. Kdo tak učiniti se zdráhal, byl pokládán za zrádce a nepřítele země.

Einzingar pečeti své k landfrýdu nepřivěsil, aniž podal zemskému hejtmanovi list, kterým se přiznává, že s obsahem landfrýdu souhlasí a se zavazuje jej zachovávati. Ale nad to ještě slovil rybník a ztekl tvrz Jaroslavskou. Proto ho stavové moravští žalovali u krále, jakožto nejvyššího landfrýdníka (účastníka na obecním zápisu). Ale Einzingar, jakožto šlechtic rakouský ukázal svoje a svých předků výsady, které se zemským zřízením moravským se nesrovnávaly. Proto prosili stavové, aby výsady, které v Rakousích měly platnost, neměly jí na Moravě a král jim v tom povolil.

Po Michalovi Einzingarovi držel statek jaroslavský s příslušenstvím (městečkem, dvorem a hradem v Jaroslavicích, hradem Hrádkem, vsí Dyjákovičkami, Lukovem s farou a dvorem, pustým hradem Šenkenberkem, pustou vsí Gnastem) Adam z Bačkovic, jenž zboží to r. 1517 koupil. Jeho dcera Anna z Bačkovic provdala se r. 1526 za Viléma Kunu z Kunštátu, jemuž přinesla Jaroslavice věnem. Nenáležel však tehdy ke zboží tomuto patronát farního kostela v Jaroslavicích, který měl probošt Schrattentálský; teprve roku 1533 nabyl patronátu Vilím Kuna kupem od bratří Oldřicha a Krištofa Einzingu.[2]) Po smrti pana Vilíma prodali r. 1548 jeho rukojmí zboží jaroslavské se vším příslušenstvím vrchnímu purkrabí pražskému Volfovi Krajířovi z Krajku. Zboží s příslušenstvím bylo: hrad a městečko Jaroslavice, fara, dvůr

[1]) Brandl, Půhony IV., 223 n. 969; Archiv český V., 741, VIII., 144.

[2]) V. Brandl, Glossarium, 1876, str. 117; Fr. Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy, I., str. 173—172; Z. d. XV., 4, XXV., 22.

a pivovar tamže, městečko a hrad Hrádek, vesnice Oleksovičky, Slup s farou, Micmanice, Křídlovice, vsi pusté Gnast, Načeratice, Němčice, Unzersdorf, ves Lukov s farou a dvorem, pustý hrad Šenkenberk, vsi pusté Šenkenberk, Mlíčovice, Vlkov, Hypice, Hostěradky a Český. Syn Volfův Jiří Volf Krajíř z Krajku prodal celý ten statek Hanušovi Bedřichovi hrabí z Hardeka, jenž již po několika dnech prodal celý komplex Scipionovi hraběti z Archa. Po hraběti Scipionovi dědil Jaroslavice syn jeho Mikoláš hrabě z Archa, jenž r. 1588 své choti Hippolytě de Colalto pojistil na zboží jaroslavském 25.000 zl. moravských věna. Mikoláš z Archa, císařský mundšenk, zemřel zanechav více dluhu než statku. Proto r. 1595 právo zemské prodalo statek jaroslavský s celým příslušenstvím Bernardovi Ludvíkovi Tobarovi (Tovarovi) z Enzesfelda, šlechtici dolnorakouskému, za 68 410 zl. moravských. Tovar byl sešvakřen s českým rodem pánů Berků z Dubé a Lipého. Pozůstalá vdova po hraběti z Archa, paní Hippolyta z Colalta měla u něj půjčeno sumu deset tisíc. Ale sešla tato paní se světa smrtí již asi r. 1595 zanechavši dcerku, jež byla v opatrování páně Tovarově. Soud brněnský postní r. 1596 jednal o poručenství i o 10.000 dlužných. Soud žádal, aby pan Tovar vydal ony peníze, ale on se hájil, že na statku jeho v Rakousích Dolních pojištěny jsou, že tedy nemůže peněz vydati, an by statek jeho rakouský nadále zavazen zůstal. Ale král Rudolf II. rozhodl věc tím, že sirotu prohlásil zletilou, aby sama jmění své dle vlastního naznání spravovati mohla.[1]) R. 1601 trpěla Morava velice cizími vojsky, jež procházela zemí. Pluk německých knechtů Adolfa z Althana poplenil panství jaroslavské, Nový Hradek a okolí Mikulova, prapor jezdců hraběte z Thurna okolí Šatova.

R. 1600 prodala Jaroslavice vdova Enzensfeldova Alena Berkovna z Dubé a Lipého za 100.000 zl. mor. moravskému nejvyššímu komoří Ladislavu Berkovi z Dubé a Lipého, jenž r. 1602 zapsal své ženě Kateřině Berkovně, rozené z Jindřichova Hradce, na Jaroslavicích a Šatově 120.000 zl. věna. Když však mu bylo r. 1608 nařízeno, aby se z Moravy vyprodal (jelikož nepořádně zastával úřad moravského zemského hejtmana), prodal r. 1609 Jaroslavice s příslušenstvím Volfovi Dětřichovi

---

[1]) Z. d. XXII., 69, XXV. 7, 11, XXIV., 93, XXVIII., 7; V. Brandl, „Žerotínovi zápisové o soudě panském“, I., 1866, str. 40.

z Althana a jeho choti Kateřině, rozené Krajířové z Krajku, za 190.000 zl. mor. Kateřina z Althana byla r. 1614 vzata mužem svým Volfem z Althana na spolek také na jeho polovici Jaroslavic a po jeho smrti stala se jakožto samojediná dědička majitelkou celého tohoto zboží. Ale r. 1604 ještě Bernard Ludvík Tovar z Enzensfeldu psal se na Miloticích a Jaroslavicích. Byl tehdy účasten revise zemských svobod a výsad markrabství moravského.

R. 1619 před bitvou, kterou svedl Dampierre s Tiefenbachem u Vistonic, zpustošila císařská vojska v jižní Moravě Jaroslavice a okolí mimo jiné statky.[1])

Statek jaroslavský byl po roce 1620 konfiskován Volfovi Dětřichovi z Althana, dědici Kateřiny Krajířové, pro účastenství na povstání českém a odevzdán jest bratru jeho Michalu Adolfovi, po jehož smrti r. 1638 přešly dědičně na jeho syna Michala Jana I., jenž je držel až do své smrti, která jej schvátila r. 1646. Dědicem jeho stal se Michal Jan II., jenž skonal r. 1702. Po něm byly Jaroslavice sporny. Teprve r. 1723 byly odevzdány nejstaršímu jeho synu Michalu Heřmanovi, který je ještě téhož roku daroval strýci svému Michalu Janovi. Od r. 1702 až do r. 1789 byly Jaroslavice sloučeny se statkem vranovským. R. 1737 postoupil obou statků Michal Jan Michalu Antonínovi z Althana, jenž r. 1740 odevzdal správu statků své matce, rozené hraběnce Pignatelli. Po ní dědil synovec její Michal Josef hrabě z Althana, který zřídil na panství jaroslavské a vranovské za 200.000 zl. fideikomis, ale r. 1789 pronajal celý statek Karlu Wetzlarovi z Plankenštejna. V nájmu nebyly však Jaroslavice dlouho, neboť dne 18. února r. 1790 prodal je Michal Josef z Althana za 890.000 zl. rýnských Antonínovi hraběti Maraviglia-Crivelli.

R. 1788 určeno bylo, aby městečko Jaroslavice přispívalo ročně 24 zlatými na kriminální soud znojemský.[2])

Hrabě Maraviglia-Crivelli prodal r. 1801 dne 9. října Jaroslavice truchsasovi a dvornímu bankéři vídeňskému Petrovi šl. Braunovi za 958.478 zl. rýnských. Ani ten nedržel jich dlouho,

---

[1]) Orig. Bočkovy sbírky z. arch. mor., č. 856; Dr. Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy moravské, I., 141, 192, II., 357, 457, 510 n. 3; Z. d. XXIX., 15, 28, XXX., 52, 55.

[2]) Hübner, Znaim, 1869, str. 195.

neboť r. 1808 dne 26. srpna prodal je za 1,400.000 zl. rýnských Josefu hraběti Pallavicini-Centurioni, od jehož dědiců, bratří Dominika a Antonína Palavicini koupil je r. 1835 dne 3. srpna Vilém hrabě Hompesch-Bollheim. Po něm zdědil je r. 1893 jeho syn Ferdinand hrabě Hompesch-Bollheim, po kterém přešly na nynějšího majitele hraběte Pia Hompesche-Bollheima.

Božice,

něm. Possitz, ves sv. Jaroslavic při Jevišovce v rovině úrodné vínem a ovocem.

Rozloha obce 16·22 km^2.

Obyvatelstva bylo roku 1771 377 duší, r. 1834 ve 113 domech 778 duší, r. 1880 ve 201 domě 1058, r. 1890 ve 215 domech 1042 a r. 1900 ve 221 domech 1137 duší, národnosti německé, náboženství katolického, zaměstnáním zemědělců.

Přifařeny jsou do Moravských Křídlovic již od r. 1225.

Škola je trojtřídní, německá. R. 1901 bylo 216 školou povinných dětí. Až do r. 1893 byla obec přiškolena do Křídlovic, teprve zmíněného roku zbudovali si Božičtí vlastní školu na místě dosti nepříhodném.

V okolí Božic jsou lochy vydlabané v písku.

Samoty: dvůr Hojahof a mlýn Peterthalmühl (Petrodolský).

Místní jméno jest původu slovanského, patronymické od osobního Božík (Božej). Český lid v obcích sousedních nazýval obec tuto po česku Pusticemi.

Dějiny: První zmínka o Božicích děje se k roku 1225, kdy byl desátek z nich přiřknut kostelu v Mor. Křídlovicích na patronátě kláštera Luckého. R. 1279 dne 28. června urovnán byl spor, který o ves Božice měli Zdeslava, dcera Hartleba z Dubé a Vojslav, farář od sv. Jakuba v Kněžicích. Sporné strany vznesly při svou na purkrabí znojemského Berchtolda hrabí z Hardeka, ale dříve než došlo k líčení pře, urovnaly se smírně mezi sebou tak, že paní Zdeslava, vdova po Markvartovi Dlouhém, zavázala se platiti 12 hř. moravské váhy kostelu v Kněžicích. Na smíru mezi svědky podepsán jest také Boleboř z Popovic u Znojma. Opis listiny té chová se v klášterním archivu želivském.

Obr. 7. Náves v Božicích.

Opat litomyšlský a Petr, opat jerušský v Dolních Rakousích, učinili r. 1306 dne 1. června narovnání mezi želivským opatem Tylmanem a proboštem kounickým Jarlochem o desátky ze vsí Božic, Kounic, Jezeřan a Branic. Narovnání vyznělo v ten smysl, aby kláštery Kounický a Želivský se o vsi tyto rozdělily, jakož i o desátky, vinice a lesy. Také berně a jiné dávky královské má platiti probošt kounický jakož dříve platíval. Dovídáme se z listiny této, jejíž originál je v archivu kláštera Želivského, že Božice byly majetkem kláštera Kounického. Časem však ves přešla celá na klášter Želivský, jemuž ji r. 1380 markrabí Jodok násilím odňal, ale na rozkaz římské kurie již r. 1394 vrátil. Později měl klášter Želivský o Božice nové trpkosti se sousedními vrchnostmi. R. 1481 pohoní želivský opat Václav s celým konventem Štěpána Eyzingara z Eyzingu a na Křidlovicích ze 300 hř. grošů, že mu drží rybník, kterýž leži na klášterním zboží a gruntu v Božicích, ačkoli klášter k němu lepší právo má. Chce právo své zápisem pokázati. Ale již r. 1486 postoupil opat želivský Benedikt Božice bratřím Benediktovi a Ludvíkovi Vajtmilnarům z Vajtmile a na Žeroticích záměnou za ves Mikulovice.

R. 1497, 1535 a 1567 byla potvrzena příslušnost vsi Božic k hrdelnímu soudu do Vrbovce, od něhož nemohlo býti apelováno.

Vajtmilnarové byli koncem století XV. a počátkem XVI. také majiteli statku hrušovanského, s kterým i Božice sloučili. R. 1526 Šebastián z Vajtmile prodal i Božice jakožto příslušenství Hrušovan Janovi z Pernštejna.

Při Hrušovanech a v držení Pernštejnských byly Božice až do r. 1561, kdy Vratislav z Pernštejna celý statek hrušovanský prodal Janovi staršímu z Žerotína. Později přešly Božice od Hrušovan ke zboží jaroslavskému; jak, je až dosud nepovědomo.

S Jaroslavicemi prodal je r. 1691 dne 1. listopadu Adolf hrabě z Althana i s příslušnou pustou vsí Petrovicemi Janovi z Althana. Další osudy statku božického viz při Jaroslavicích.

Zaniklá osada **Křížkovice.**

V území božickém leží trať ödung Křížovic (pustá ves Křížovice). Jsou to pozemky zaniklé osady Křížkovic. Dějepisné zprávy o této osadě jsou dosti vzácné. R. 1337 dne 5. března čte se na listině kláštera Luckého Alšík von Grisgrawicz. Již r. 1588 byly pusty a příslušenstvím statku hevlínského. Po válce

třicetileté měla osada rolí I. a II. třídy 753 měr, kterých užívali z Českých Křídlovic, z Božic a z Hrádku.

R. 1692 připomínají se jako Tříškovice, na mapách píší se nesprávně Křižovice.[1])

Bravice,

také Brabice, něm. Probitz, ves sv. Jaroslavic, asi 14 km od okresního města vzdálená, krásně položená v údolí, které k východu přechází v nížinu řeky Jevišovky. Na blízku vsi jsou překrásné lesy. Silnice spojuje Bravice s Vršavou a s Hrušovany.

Rozloha obce 9·56 km².

R. 1772 bylo 242 obyv., r. 1834 v 68 domech 356, r. 1880 ve 111 domech 658, r. 1890 ve 125 domech 704 a r. 1900 ve 139 domech 742 obyv., náboženství katolického, národnosti německé, zaměstnáním zemědělců.

Přifařeny jsou do Vršavy. V XIII. století měly vlastní faru.

Kaple nejsvětější Trojice založena a vystavěna byla r. 1833 nákladem vídeňského obchodníka a měšťana Pavla Führlingra a jeho manželky Terezie, rozené Hieszové z Bravic, jak hlásá nápis nad vchodem. Kaple není veliká, ale velmi čistá. Má tři zvony; o největším se vypravuje, že pochází z kostela v zaniklých Vrahovicích, které stávaly prý v bažinách poblíže Hrušovan;[2]) r. 1889 byl přelit. Ostatní dva zvonky jsou z r 1834 a 1889. V kapli je i kůr s varhanami. Bývá tu jen třikrát do roka velká mše sv., jinak sloužívají se jen svatební mše nebo requiem.

Hřbitov jest zřízen teprve roku 1886; dotud pohřbívali Bravičtí své nebožtíky do Vršavy.

Záduší: Kaple má nepatrné jmění, které spravuje obec.

---

[1]) Wisnar, Ortsnamen; Prusík v „Pam. archaeolog. a místop.“, XIII., str. 115; Erb., Reg., I., 320 n. 692; Cod. d. M., II., 161, VII., 105 n. 154, 774 n. 142, 790 n. 169; Volný, Mähren, III., 226, 298; Brandl, Půhony, V., 285; Z. d., XII., fol. 23, XVIII., fol. 3, XXIV., fol. 22, XXVII., 11; Pamětní kniha fary mikulovské; Dr. Schram, Notizenblatt, 1888; Slavík, Morava, 60.

[2]) Tyto zaniklé Vrahovice jsou však ve skutečnosti nynější Bravice.

Obr. 8. Kaple v Bravicích.

Škola jest nyní dvojtřídní. R. 1901 bylo na 140 školou povinných dětí. Řeč vyučovací je německá. V nejstarších dobách chodili děti z Bravic do školy do nedaleké Vršavy. Ale nepohodlnou cestou byla obec přinucena zříditi si vlastní školu. Až do roku 1835 vyučovalo se v najatých místnostech, zmíněného roku 1835 postavila se jednotřídní přízemní škola. Učitel neměl platu peněžitého, toliko užíval vinic, zahrad, rolí a měl dávky naturální od osadníků. Pro počet žáků nestačovala jednotřídka, proto r. 1878 zavedeno bylo vyučování polodenní. Teprve r. 1891 postavila obec novou budovu školní o třech učírnách, aby po případě škola i na třetí třídu rozšířena býti mohla. Stavba stála 24.000 K.

Školní kroniku založil r. 1887 nadučitel Jan Střecha.

Školní knihovna žákovská, založená Střechou r. 1888, má 77 svazků; učitelská, založená r. 1904 naduč. Václ. Cidlíkem, má 44 svazků.

Živelní pohromy: Velká průtrž mračen r. 1848.

Epidemie cholerová řádila v letech 1832, 1845, 1849, 1855 a 1866.

Spolky: veteránský z r. 1901 a hasičský z r. 1902.

Rody přes sto let na gruntech: Ruissův, Neubaurův a Hofbaurův.

Jména tratí: Sandfeld, Kroatenfeld, Tabersuttenäcker, Waldl, Quanten, Zinsfeld, Halblehr, Kirchachteln, Teichfeld, Weinhirtquanten, Hausäcker, Vorderfeld, Hinterfeld, Milkowitz.

Místní jméno je původu českého. Připomíná se již r. 1131 jako Brawicz. Jest to bezpochyby jméno osady Vrahovic, které mnozí pokládali za zaniklé,[1]) o kterých víme jen tolik, že byly v bařinách blízko Vršavy.

Dějiny. V listině z r. 1131, která udává nám nejstarší církevní rozdělení Moravy, čte se příslušenstvím kostela Přerovského jeden lán v Bravicích.[2]) R. 1293 dne 22. června postoupila

[1]) Vrahovice odvozeno od osobního jména Vrah. Z Vrahovic povstalo zněmčelé Probitz a Brawitz a z toho opět české Brabice a Bravice; srv. Vražné — Brohsen, Vražice (v Čechách) — Prosenitz, Vrabče — Prabsch a naše Vracov středověké listiny proměnily v Pracov.

[2]) Jest velká pochybnost, zdali to byly Bravice na jihu Moravy a nemá-li se správně čísti Branice.

kapitola staroboleslavská klášteru Luckému právo desátky bráti z fary v Bravicích. Z listiny této dovídáme se, že v Bravicích bývala ve století XIII. fara podřízená patronátním právem klášteru Luckému. O faře děje se nová zmínka v listině ze dne 7. ledna r. 1325, kterou farář jaroslavský Walter, jako arcijáhen znojemský, ukládá na klášter Lucký a jeho podřízené fary interdikt proto, že mu nebyl klášterem vyplacen desátek ze vsi Šatova, který kdysi boleslavské kapitole příslušel. Arcijáhen Walter neznal asi postupní listiny kapitulní. Mezi farami luckými jmenovitě vytýká se také fara Bravická. Klášter Lucký však byl povinen ze svých far odváděti jisté dávky a desátky kapitule olomoucké. Aby novým sporům předešel a nemilé povinnosti této se sprostil, uzavřel opat lucký r. 1325 dne 1. října smlouvu s kapitulou, která mu za umluvené odškodné odpustila na věčné časy všecky farní dávky a desátky. Znova jmenuje se mezi farami luckými i bravická. R. 1326 dne 28. listopadu (IV. Calendas Decembris) jmenuje se plebanus Otto de Prawicz a r. 1333 dne 9. října Peregrinus, mnich kláštera Luckého, farář de Prahowicz, čímž dotvrzuje se nám pravdou, že za zaniklé pokládané Vrahovice nejsou než Bravice.

Ves Bravice však nebyla ani zeměpanská ani klášterní, neboť dne 9. srpna r. 1336 koupila ji abatyše znojemských klarisek Markéta za 60 hřiven pražských grošů, které jí darovali bratří její Smil a Čeněk z Lichtemburka s podmínkou, že táž Markéta bude dostávati od kláštera klarisek znojemských, kterému koupenou ves darovala, ročně 6 hřiven. Na listině jsou jako svědci podepsáni znojemští měšťané Mikeš a Hartl Wanislapk. Wolný ještě r. 1839 považoval tyto Pravice za zaniklé. Nepřešla však asi celá ves v držení klarisek, neboť r. 1351 daroval Vilém z Upolněšic (Oponěšice v okrese Jemnickém) Mrakšovi ze Lhoty 2 hřivny platu v Bravicích právem věnným. Ba r. 1356 týž Vilím z Oponěšic píše se po Bravicích. Zmíněný Vilím vzal ještě r. 1360 sestřence své Peška a Čeňka na spolek na Bravice (Brobicze). A r. 1368 paní Lída a syn její Čeněk píší se ze Zbrovic (z Brovic). Téhož roku bravický farář Petr a bratr jeho Hanušek z Bravic darovali klariskám znojemským dvůr s příslušenstvím v Bravicích. Připomínaný Vilím z Bravic prodal r. 1385 tvrz a ves Bravice s osmi lány Janovi z Kosník (Kosníky — Gössling u Jemnice). K r. 1385 máme ještě několik zpráv o Bravicích. Jan z Kosník

(také z Menhartic, Oponěšic a Bravic) zapsal ženě své Dorotě věnem 120 kop grošů na všem statku svém, který měl v Kosníkách a Bravicích. Ale také Jindřich Kyjovec z Kyjovic měl zboží v Bravicích, neboť téhož roku vzal za společníka na to zboží Lička z Lilče, majitele Tvořirazi a r. 1390 prodal Maršíkovi z Dobré Vody pět lánů a sedm podsedků se vším příslušenstvím v Bravicích. Píše se však r. 1390 také Přibík z Bravic, jenž manželce své Anně na všem zboží svém v Bravicích i se vším příslušenstvím zapsal věnem 40 hřiven. Tento Přibík totiž koupil r. 1390 od Jana z Kosník pro sebe a pro své dědice osm lánů se dvorem a s tvrzí, s lukami a vším jiným příslušenstvím v Bravicích.

R. 1404 dne 15. listopadu připomíná se Zachariáš, plebanus in Prawicz; byl poslem luckým ke kardinálu-legátovi Jindřichovi, aby povinné papežské poplatky zapravil. Index k XIII. svazku moravského diplomatáře praví: „Prauicz, eingegangenes Pfarrdorf bei Znaim". Mareš z Dobré Vody zapsal ženě své Evě své části Bravic totiž na pěti lánech a osmi podsedcích 100 kop grošů právem věnným. Tento vklad však učinil proti vůli bratří a sester svých, kteří také podíly měli s ním na řečeném zboží; proto bez meškání vložili odpor do desk zemských. Současně také Přibík z Bravic opětně pojistil ženě své Anně 50 hřiven věna na dvoře a tvrzi v Bravicích (Browicz). V knihách půhonných k témuž roku jmenují se dva bratři Maršovi z Dobré Vody, Jan z Přímětic a druhý kněz Mikeš, mnich z Lúky. Zároveň se dovídáme, že žena Maršíkova Eva byla dcerou Jana Klata z Litovan. Klat z Litovan nedbal odporu, který do desk vložili bratří a sestry Maršíkovi, ale mocnou rukou zmocnil se zboží v Brovicích a v Střazance (v zemských deskách čteme Stařičice, neznámé polohy). Z toho pohoní jej bratr Maršíkův Jan z Přímětic. Nález k tomuto půhonu zaznamenán není — urovnaly se asi sporné strany mimosoudně.

Dcera Maršíkova z Dobré Vody Eliška provdána byla za Petra Kozlovce z Rudky (v okrese Ivančickém). R. 1407 vzala muže svého na spolek všech statků svých v Dobré Vodě (u Jemnice), ve Vlčímkeři (zaniklá — nynější Dornfeld, okres Mor.-Krumlovský), v Bravicích, v Stařičicích, v Dol. Dubňanech (okres moravsko-krumlovský) a v zaniklé Rohoteři (Rochtice u Vršavy).

Přibík z Brovic připomíná se r. 1412 znova. R. 1416 bratří Petr a Jan z Bravic prodali své maceše Anežce dva pusté lány v Bravicích, a Anna z Bravic upsala r. 1418 svému synu Petrovi z Bravic celé své věno 80 kop grošů na tvrzi a dvorci třech lánech a jiném veškerém příslušenství v Bravicích. Tento Petr ihned oněch 80 kop grošů zapsal věnem manželce své Kateřině tak, jak mu je máteř jeho postoupila.

R. 1437 Kateřina z Brovic bere muže svého Vikarda z Milotic na spolek na veškeré statky. Současně prodali Bohunko z Míroslavi a Mikeš z Březníka, rukojmí za nebožce Litvína z Květuše, dva lány polí v Brovicích Kateřině z Brovic, dceři Jilkově z Litovan. R. 1447 dne 19. května jmenuje se Jan Račický z Brovic. R. 1464 prodán byl po Janovi z Bravic dvůr v Bravicích jeho ručiteli Janem Liznou z Myslibořic a Matyášem Stošíkem z Arbolovic Miklasovi ze Zárubic a jeho ženě Kateřině, která současně muže svého Miklasa vzala na spolek na věno své v Bravicích na dvoře pojištěné. Ale již dvě léta na to (r. 1466) Miklas ze Zárubic pojistil na Bravicích druhé své ženě Barboře z Újezda 80 kop grošů věna. Od té doby se v zemských deskách o Bravicích nečte.

Klariskám znojemským potvrdil král Vladislav II. Jagelonský jejich část vsi Bravic r. 1497. V listině jmenuje se však ves Vrbice.

R. 1539 podržel si klášter Lucký k patronátnímu právu kostela sv. Bartoloměje v Bravicích také právo na veliký desátek.

Dne 11. června r. 1692 prodala Eliška Brennerová, rozená Cavrianová, ves Bravice s ovčínem a syrárnou jakožto příslušenství velkostatku vršavského Janu Michalovi hraběti z Althana. Od té doby jsou Bravice podnes součástí velkostatku vršavského.

O kostele a faře neděje se zmínka od r. 1539.

Zaniklá osada **Vlkovice** bývala tam, kde je v území bravickém trať Milkowitz. Poprvé se připomínají r. 1236 v darovací listině krále Václava I. pro klášter Velehradský, kterou témuž klášteru darována byla ves Wolkwicz, jednou toliko brázdou oddělená ode vsi Vršavy. Markrabí moravský Karel udělil listinou ze dne 25. března r. 1338 klášteru Velehradskému povýšení vsi Vršavy za městečko trhové ustanoviv zároveň, aby klášter vykonával v novém městečku soudy nad poddanými svými z Vršavy, Vlkovic (Wulquicz) a Libic (zaniklých). Vlkovice byly tedy majetkem kláštera Velehradského právě jako Vršava. R. 1481 v pátek

po nanebevstoupení Páně pohoní opat velehradský Mikuláš a celý konvent Jana sirotka z Lichtemburka a z Bítova, že drží zboží klášterní Vršavu, Vlkovice a Libice se vším příslušenstvím a k tomu desátek vinný i horenské viničné právo, práva k tomu nemaje. Ale již r. 1498 dne 23. července svolil král Vladislav II., aby klášter Velehradský směl prodati vsi Vršavu, Vlkovice a Libice Wolfgangovi Otmarovi z Radětic. Leč r. 1524 byly Vlkovice již pusté. Toho roku prodal je Šebastián z Vajtmile jakožto příslušenství Hrušovan Janovi z Pernštejna.

Po válce třicetileté byla část pozemků této zaniklé osady přidělena k obci Vršavské. Praví se, že mívaly Vlkovice 1587 měr pustých rolí II. a III. třídy, z nichž užívali usedlíci z Bravic 736 měr, ostatní však z Vršavy. R. 1692 znova se připomínají, a sice jako součást panství vršavského. Od té doby se o nich zmínka neděje. Zanikly ve stol. XV. nebo na počátku stol. XVI.[1])

Čule viz Slup.

Dyjákovice,

dle německého jména Gross Tajax také nesprávně Velkými Dyjákovicemi nazývané, městečko ležící 6 km sv. od Jaroslavic, nedaleko levého břehu řeky Dyje, na silnici spojující je s Hrádkem a Hevlínem, 202 m nad hladinou mořskou. Okolí jest krásnou rovinou, na níž se výborně daří dobrému vínu. Vinné sklepy, za osadou stojící, z daleka vypadají jako veliká vesnice.

Rozloha obce 3138 ha, z čehož ploch stavebních 121 ha.

---

[1]) Cod. d. M. I., 206, II., 310, IV., 403, VI., 210, 232, 248 n. 320, 356, VII., 88 n. 127, 142 n. 194, XIII., 358 n. 341; Erb., Reg. I., 418 n. 889, Eml., Reg. II., 695 n. 1619, III. 444, 796, IV., 128; Hübner, Znaim, 1869 485, 487, 490; Sbírka Bočkova v zemském archivu v Brně č. 5382; Volný, Mähren, II., 45, III., 208; Z. d., II., 47, III., 144, 526, V. 79, VII., 203, 205, 241, 724, 718, 722, VIII., 413, 414, 545, IX., 99, 226, XI., 511, 512, XII., 170, 171, XIII., 39, 94, XIV., 24, XVIII., 4; Brandl, Půhony, II., 49 n. 243, V., 292 n. 141; Bretholz, Annales, 1896, 171 n. 16; Beck, Notizenblatt, 1869, 53; Archiv Český, VI, 567; Slavík, Morava, I., 59.

Obr. 9. Ulice v Dyjákovicích.

Obyvatelstva bylo r. 1834 ve 344 domech 2042, r. 1890 v 559 domech 2611, r. 1900 v 593 domech 2758 duší, náboženství katolického, národnosti německé, zaměstnáním rolníkův, vinařův a řemeslníkův.

Farní kostel jest zasvěcen archanděli Michalovi a obklíčen jest zdí, vystavěnou nákladem farníků r. 1676. Kolem kostela jest hřbitov; bývalá kostnice na zdi stojí dosud. Na místech nynějšího kostela stával až do roku 1757 menší, který toho roku byl zbořen. Nynější kostel byl zbudován v letech 1757—1761 za faráře Ferdinanda Tilschera. Základní kámen položil farář Tilscher, stavbu dokončil dne 31. října r. 1761 posledním kamenem farář Josef Puchrucker. Dne 1. listopadu téhož roku byl kostel požehnán. V kostele je pět oltářů. Hlavní oltář je zasvěcen archanděli Michalovi, poboční oltáře Panně Marii, sv. Venantiovi, andělům Strážcům a sv. Janu Nepomuckému. Na hlavním oltáři býval obraz archanděla Michala od vídeňského malíře Františka Morgenschöna, který maloval také obrazy pobočních oltářů sv. Venantia a andělů Strážných. Od r. 1855 je na hlavním oltáři zdařilá kopie proslaveného obrazu italského mistra Giordana Lucy, představujícího pád andělů. Obrazy na oltářích Matky Boží a sv. Jana Nepomuckého maloval vídeňský malíř Robert Beyer. R. 1854—1855 byl kostel opraven, kehlheimskými dlaždicemi vydlážděn, r. 1863 zakoupeny byly nové varhany. Při oltáři sv. Venantia jest od r. 1847 reliquiář s ostatky sv. panny a mučenice Floriány, které z Říma donesl a kostelu daroval (i s authentikou) tehdejší kaplan Kraholec. Pod kostelem jest hrobka, v níž mimo dva faráře odpočívají také někteří zámožní farníci. Kazatelna je výjimečně na epištolní straně, jako v některých jiných kostelích na Znojemsku, které mají na epištolní straně sakristii. Při obnově r. 1873 byly přistavěny poboční kaple. Poslední opravy kostelní datují se z let 1879—1892.

Zvony, počtem pět, nejsou ani starožitné ani pamětihodné. Největší lit byl po r. 1760 ve Vídni.

Fara je z nejlepších na Moravě. Připomíná se již r. 1279. V XVI. století ujmul se v Dyjákovicích protestantismus, r. 1575 připomíná se pastor Šebastián Tanner. Teprve r. 1640 ujali faru zase katoličtí faráři. R. 1353 jmenuje se farářem šlechtic Žibřid (Siegfried) z Jakubova. Farní budova vyhořela r. 1746 a byla znova vystavěna r. 1748 za faráře Tilschera. Roku 1801 byla opravena.

Matriky počínají se rokem 1654.

Pamětní kniha farní (Hausprotokoll) byla založena roku 1821.

Záduší je, jak již řečeno, velmi rozsáhlé a bohaté. R. 1806 náleželo k faře 68 jiter půdy. Za vymanění z povinnosti farních

Obr. 10. Kostel v Dyjákovicích.

desátků zaplatili farníci po roce 1848 sumu 2470 zl. 15 kr. konv. mince ročně.

Duchovní bratrstvo terciářek zřízené r. 1854 jest pod dozorem farářovým. Za cholery roku 1855 získaly si terciářky velikých zásluh.

Přifařených obcí není.

Patronem je majitel velkostatku mor.-krumlovského, nyní Rudolf princ z Lichtenštejna.

Škola je pětitřídní, německá. R. 1901 bylo 449 školou povinných dětí; pátá třída byla rozdělěna na pobočky dle pohlaví. Kdy byla škola založena, není známo. Stávala již před válkou třicetiletou, kterou přečkala. Roku 1657 vyučovalo se v Dyjákovicích německy.[1] V místních zápisech připomíná se učitel a také škola teprve k r. 1768. Až do r. 1817 vyučovalo se v jednotřídní, účelům školním nijak neodpovídající budově. R. 1817 nákladem patronovým zbudována byla nová dvojtřídní škola, která již r. 1873 byla zbořena; na jejím místě postavila obec vlastním nákladem r. 1874 nynější budovu. R. 1881 stala se škola čtyřtřídní, od r. 1889 jest pětitřídní. Ručním pracím ženským vyučuje se od r. 1874.

Pamětní kniha školní byla založena r. 1820.

Zámeček, bývalé sídlo hospodářského úředníka velkostatku krumlovského, je nyní prázdný, protože pozemky panské jsou pronajaty usedlíkům.

Kaple Panny Marie Lurdské, krásná gothická stavba, stojící v trati Lichtemberku, byla zbudována r. 1886 a posvěcena dne 13. října téhož roku.

Pošta je v místě; velkostatkem náleží Dyjákovice k Mor. Krumlovu.

Hřbitov je, jak již uvedeno, okolo kostela, poněvadž však pro stavbu nynějšího kostela bylo potřebí větší stavební plochy, byl starý hřbitov rozšířen již r. 1792 a znova r. 1826.

Sochy v místě a v území dyjákovickém: v hlavní ulici obce jsou sochy sv. Šebastiána z r. 1715 a Početí Panny Marie z r. 1736. Na silnici k Hrádku stojí těsně u Dyjákovic kamenný kříž z r. 1727. V trati Laaerfeld je socha sv. Donata z r. 1839, v trati Mitterfeld starožitná socha sv. Františka. Novějších soch a křížů je značný počet, svědčící o zbožnosti osadníků.

Na městečko byly Dyjákovice povýšeny teprve r. 1882, ač již dříve dva trhy po několik století se konaly.

Výroční trhy jsou dva, na den sv. Fabiána a Šebestiána (20. ledna) a na den archanděla Michala (29. září).

---

[1]) Slavík, Morava, 213.

P o d d a n s k é p o m ě r y: R. 1835 kníže Lichtenštejn zrušil panský dvůr a pozemky za jisté nájemné pronajal sedlákům. Více viz v části všeobecné.

Ž i v e l n í m i p o h r o m a m i trpěly Dyjákovice často a mnoho. Požár r. 1774 dne 10. května zničil 14 domů, r. 1779 dne 27. května 151 domů, r. 1780 dne 27. června 157 domů, r 1785 dne 5. července 28 domů, r. 1800 dne 19. června 161 domů, r. 1801 dne 12. května 29 chalup a hned dne 23. května téhož roku 9 chalup a 2 stodoly, r. 1807 dne 25. ledna 6 domův a 3 stodoly. R. 1814 dne 12. května shořelo 89 selských domů, 22 chalup a 103 stodoly, také panský dvůr a myslivna vzaly za své; r. 1818 dne 20. června zapálil blesk, čímž shořelo 5 stodol, r. 1824 dne 11. května vyhořelo 9 chalup, r. 1832 dne 19. května 8 domů se stavbami hospodářskými, dne 27. srpna téhož roku udeřil blesk do kostelní věže, ale mimo nepatrného poškození zvonice neuškodil. Největší požár zuřil dne 15. srpna r. 1848, jenž za půl druhé hodiny zničil 173 domů a 120 stodol. R. 1820 dne 29. března pustil rychle sníh, který ležel do veliké výše, Dyje se rozvodnila, strhala hráze a rozlila se na pole a pastviny dyjákovské, způsobivši mnoho škod. Téhož roku dne 21. května průtrž mračen zaplavilala pole, na kterých stála voda až do konce měsíce června. Povodně, vzniklé rozvodněnou Dyjí, uškodily také v letech 1815 a 1816. R. 1839 dne 14. června krupobití zničilo veškeru úrodu. R. 1865 dne 10. července utrpěla obec znova hrozným krupobitím. Všechno obilí bylo zničeno, zvěř a ptáci pobiti, na poli pracující lidé kroupami zraněni.

E p i d e m i c k é n e m o c i: Cholera r. 1831 se jen ukázala, ale r. 1832 již 20 osob si vyžádala; r. 1849 zemřelo touto nákazou 82 a r. 1855 jen 21 osob. R. 1866 zemřelo cholerou 8 Prusů a 48 obyvatel. R. 1820 a 1822 byl pád dobytka.

V á l e č n ý m i ú h o n a m i trpěli Dyjákovští v minulém století také nemálo. R. 1805 v listopadu protáhli Dyjákovicemi klidně a beze škody obyvatelstva Rakušané, Rusové i Francouzi. Ale po odchodu vojsk francouzských přepadli ves lupiči, kteří mnoho věcí nabravše za Francouzi pospíchali. Hůře bylo, když po bitvě u Ogruně r. 1809 vojska francouzská přišla znova. Dne 9. července ubytoval se general Marmont ve faře. Obyvatelé, kteří s dobytkem ze vsi prchali, byli zadrženi, dobytek pobrán a zabit. Obyvatelstvo mnoho trpělo. Všecky domy byly vyloupeny, sklepy

vylámány, dobytek zabit nebo odehnán, víno buď sebráno nebo vypuštěno. V kostele monstrance a ciboř sebrány, hostie po zemi pohozeny, kostelní roucha a korouhve znečištěny. Vojáci dali si hráti na varhany a tančili při nich odění v rochetky a mešní roucha. Také vznikl neopatrností vojáků ve vsi oheň, který však záhy byl udušen. Druhého dne Francouzi sice odtáhli ke Znojmu, ale brzo po nich přišlo dělostřelectvo a leželo v Dyjákovicích působivši veliké škody až do listopadu. V červenci r. 1866 přišli do Dyjákovic Prusové, kteří tu s nepatrnými přestávkami vyleželi až do srpna. Škody nepůsobili.

Nálezy archeologické. V území dyjákovickém jsou lochy, umělé jeskyně, které byly v časích válečných skrýšemi obilí a potravin. Pocházejí snad z dob historických.

Místní jméno: Dyjákovice píší se v indiku Erbenových Regest Ďákovice, jako by odvozeno bylo od diakon, ďák = žák, podobně jako Popovice od pop, Biskupice od biskup, Děkanovice od děkan. Může se však také považovati za patronymické, od osobního Dyják (obyvatel řeky Dyje). V dobách minulých na rozdíl od Dyjákoviček jmenovaly se Dyjákovice německy Unter-Tajax (Dyjákovičky Ober-Tajax), v latinských listinách Deiax Inferius (Dyjákovičky Deiax Superius nebo Superior).

Pověsti. Vypravovalo se v minulých dobách, že obec dyjákovská byla povinna každoročně na sv. Martina na zámek krumlovský zavézti bílou hus na žebřinovém voze čtyřmi bělouši. Jiná podobně kratochvilná historie: Město Lava, ležící na moravsko-rakouském pomezí, muselo každoročně na štědrý den před svítáním libru pepře posílati do Dyjákovic jako poplatek z luk řečených pfaffenwiesen. Když jednou tak se nestalo, protože posel místo do Dyjákovic (Tajax) přišel do Tasovic u Znojma, vrchnost krumlovská žalovala město Lavu u zemského práva.[1])

Dějiny: Nejstarší zprávu o Dyjákovicích máme k r. 1278. Po bitvě na Moravském poli vtrhl císař Rudolf Habsburský do Moravy a rozbil tábor u Dyjákovic. Tam také podepsal list psaný papeži Mikuláši III. v záležitosti Karla Sicilského. V soupisu lenních statků biskupství olomouckého, kladeném k letům 1318—1326, uvádí se, že v Dyjákovicích měl biskup 11 lánů, 5 usedlíků a krčmu (Dyax). Na listině kláštera Oslavanského

---

[1]) Wisnar, Ortsnamen, 33; Brünner Wochenblatt, 1827, 55.

z r. 1322 dne 30. dubna čte se Alfard de Dyax, připomínaný znova r. 1324 dne 30. dubna a dne 16. června. R. 1326 dne 28. listopadu jmenuje se plebán (farář) dyjákovský Johannes de Dyax. Král Jan Lucemburský dne 6. února roku 1327 Janovi Tempe (?), měšťanu znojemskému, postoupil dvoru v Dyjákovicích se vším příslušenstvím, se všemi právy a užitky jakož i půl mlýna, řečeného Richardova, na břehu řeky Dyje, aby statek ten držel dle městského práva znojemského. Z toho dá se souditi, že část zboží dyjákovského byla původně zeměpanskou. Veliká část však náležela vládykám z Tasova. R. 1349 Vznata z Tasova postoupil manželce své Kláře 30 hřiven ročního platu na 300 hřivnách na svých statcích v Tasově a v Dyjákovicích. R. 1350 postoupila paní Ofka z Dyjákovic louku, řečenou cunringarin, bratřím Mikuláši a Petrovi z Vrbovce. S rodinou vládyk z Tasova byl spřízněn probošt olomoucký Jan, jenž r. 1353 postoupil se svolením synovce svého Tasa z Tasova pět hřiven platu na láně a mlýně v Dyjákovicích pojištěných Filipovi z Jakubova. Téhož roku prodal bratřím Filipovi, Jimramovi a Žibřidovi z Jakubova Vznata z Dalečína 16 hřiven ročních na zboží v Dyjákovicích pojištěných na 170 hřivnách grošů.[1])

V tomto zápise čteme, že r. 1353 byl farářem v Dyjákovicích Žibřid z Jakubova.

R. 1356 dne 9. srpna jmenuje se rychtář (magister civium) znojemský Dětřich z Dyjákovic (de Dyax).

Výše zmíněná Ofka z Dyjákovic postoupila r. 1358 Mikuláši z Vrbovce a bratřím jeho dvoru v Dyjákovicích, který držela právem věnným. R. 1365 bratří Oldřich, Zdislav a Hanzlín z Vrbovce zapsali Anně, manželce nejstaršího z nich Oldřicha, 40 hřiven věna na vsi Dyjákovicích. Syn Filipův Vznata z Jakubova roku 1369 zeně své Ofce zapsal na statku Dyjákovském $37\frac{1}{2}$ kopy grošů právem věnným. R. 1370 dne 1. října čte se Dětlín z Dyjákovic. Vznata z Jakubova byl r. 1378 již mrtev, neboť toho roku jeho vdova Ofka vzala na věno své ve vsi Dyjákovicích na spolek Ondřeje z Řečice a Jindřicha ze Stráže, a sice tak, že má do sv. Jiří téhož roku všecky dluhy vymazati, kdyby

---

[1]) Dudík, Dějiny Moravy, VIII., 7; Bachmann, Geschichte Böhmens, I., 654; Cod. d. M., VI., 154 n. 200, 205, 200 n. 263, 248 n. 320, 355 n. 327; VII. 338 n. 337; Emler, Reg., III., 315, 386; Z. d., I., 98, 196, II., 106, III., 23.

nevymazala, má umluvený spolek býti neplaten. Ale r. 1386 již celé věno své na Dyjákovicích pojištěné darovala Hynkovi z Ústí a jeho dědicům.

Ve XIV. století měli na Dyjákovicích také Lichtemburkové Bítovšti podíl. R. 1390 Hynek z Bítova prodal Jindřichovi ze Šelmberka a Drslavkovi mladšímu ze Šelmberka vsi Dyjákovice a Kachnovice se vším, co na nich má, s loukami, pastvami, lesy a jiným vším příslušenstvím. Zboží, které měli vládykové z Vrbovce v Dyjákovicích, přešlo r. 1371 koupí s Oldřicha z Vrbovce na Bleslina z Falkenštejna a Miklasa Gundersdorfa. R. 1392 Nikel de Wundersdorf prodal Frydlinovi z Dyjákovic dvůr v Damnicích. R. 1396 dne 31. května Joannes de Dyax inferiori, nájemce farních důchodů v Našiměřicích, vyznává, že dluží našiměřickému faráři Janu Vestfalovi 55 hř.[1]) Tento Jan nebyl asi z vládyk dyjákovských, nýbrž farářem dyjákovským. R. 1398 dne 1. června zaplatil mu farář ze Staré Plzně v Čechách, Blažej, dvě hřivny dluhu za faráře valtrubického Václava. A dne 3. června téhož roku vyznává arcijáhen žatecký Jan Bestval (Vestfal), že důchody fary našiměřické dal do nájmu za 70 hř. ročních Janovi, faráři z Dyjákovic.

Bratři ze Šelmberka, kteří koupili Dyjákovice od pánů z Lichtemburka, byli nepokojní sousedé. Díl Dyjákovic držel Vaněk z Boskovic a Černé Hory. R. 1392 prodal roční plat 30 hř. z toho zboží Jaroslavovi z Meziříčí. Mezi Šelmberky a Meziříčskými nikdy nebylo dobré vůle. R. 1406 Marta z Meziříčí, manželka Vaňkova z Černé Hory, pohoní Jindřicha z Kraví Hory a ze Šelmberka, že jí vpadl a jejím dětem pravou mocí v její zboží v Dyjákovicích. Vyrovnání tohoto sporu bylo dosti nesnadné, kdyžtě pan Šelmberk, přes znění zemských desk, ke křivdě znáti se nechtěl. Teprve r. 1407 byla Marta z Meziříčí menšími úředníky zemskými na zboží své v Dyjákovičkách, k němuž lepší své právo dskami pokázala, vzvedena. Ale paní Marta ještě neměla pokoje. R. 1415 pohoní zase Erharta Pušku z Dúbravice, odjinud z Kunštátu, že v pravém landfrýdu přijel s svými služebníky na její zboží do Dyjákovic, tu na jejich lidech ležel, je vytrávil a za to jim po dnešní den nic nedal. Ale paní Marta byla také své-

[1]) Cod. d. M., IX., 28 n. 33, X. 114; XII., 296 n. 318; Z. d., III., 349 IV., 242, V., 237, VI., 540, VII., 372, 757, 1116.

hlavička. R. 1408 pohnala Jindřicha Šelmberka z Kraví Hory, že jí jest držel bezplatně od mnoha let dědictví její v Dyjákovicích, tak že ona musila na něm toho právem zemským dobývati.[1]) Žaluje jej tedy na záplatu soudních útrat.

Dne 10. května r. 1406 stál Jindřich Šelmberk na Načeraticích (residens in Naczeracz) před soudem pražské konsistoře, neboť dlužil klášteru sv. Tomáše v Brně 50 kop a 15 gr., kterých platiti se zdráhal. Kanovník Šimon z Tišnova však jej přiměl, že zavázal se splatiti v dobrém celý svůj dluh ve třech termínech, totiž na sv. Václava r. 1406 a na sv. Jiří a na sv. Václava r. 1407. Za něj zavázala se za tento slib celá obec dyjákovská pod trestem exkomunikace, kdyby slíbený dluh v dobrovolně slíbených termínech nebyl urovnán, že sama vyplatí.[2])

Šelmberk, jakož sám pokoje nedal, také s jiných stran jej neměl. Když mu bratří Bítovští z Lichtemburka prodávali Dyjákovice a Kachnovice, slíbili mu za správu těchto statků, v deskách zemských váznoucí dluhy a závady i služebnosti na vlastní náklady dáti vymazati. Ale to se mu nestalo. R. 1406 pohnal Jindřich Šelmberk Alše z Bítova, že mu slíbili jeho bratří nedílní, nebožtík Hynek z Bítova a kněz Jindřich, za správu na Dyjákovice a své erby jemu za tu správu zapsali. Vedle Bítovských zavázal se za správu Dyjákovic také Hynek Suchý Čert z Jevišovic. Proto r. 1407 pohnal Šelmberk také jej, chtěje právo své listy Hynkovými pokázati. Panský nález k těmto půhonům nám sice znám není, ale není nesnadno domysliti se, že pohnaní byli zavázáni dle správních listů panu Šelmberkovi učiniti.

Tou dobou měl jakýsi stateček v Dyjákovicích také Petr z Jankova. R. 1407 pohoní Hanuše hrabí z Hardeka, „protože jemu pravú mocí drží dvór jeho v Dyjákovicích s tím, což k němu přísluší. Chce to ukázati listy dobrými obú markrabat moravských (Jošta i Prokopa), že jest ten dvór jeho vlastní.“ Spor se vlekl dlouhou dobu. R. 1412 páni nalezli, „aby Petr z Jankova byl svým svědomím (svědectvím) na posudku před úředníky a pan hrabě též pošli své svědomí před úředníky a kterýž bude míti lepší svědomí, podlé toho chtí souditi.“ R. 1407 se půhon totiž

[1]) Cod. d. M., XII., 415 n. 498. 416 n. 470; Brandl, Půhony, II., 11, 68, 123, 315.

[2]) Tadra, „Soudní akta konsistoře pražské“, díl V., str. 136 č. 505.

opakoval, podobně r. 1411. Ale ani r. 1412 nebyl spor urovnán, neboť r. 1413 v pátek po sv. Duchu pohání Petr z Jankova hrabí z Hardeka znova.

Teprve r. 1414 dne 1. května Petr z Jankova přišel před úředníky, před pana Erharta z Skal, sudího vrchního brněnského i před plný úřad a odevzdal panu Vokovi všecko to právo (spor), co měl s panem z Hardeka o Dyjákovice, i jemu dal listy obou markrabí, aby s tím naložil jako se svou vlastní věcí, jakož se jemu bude zdáti za podobné.[1]) Definitivně byl spor rozhodnut teprve r. 1418: pánům tak se uzdálo, „poněvadž pan hrabí tu nic nemá v Dolních Dyjákovicích, tehdy k těm listuom nemá odpovídati, ale ví-li Petr co v Dolních Dyjákovicích, drž se svých listuov“. Hrabí z Hardeka dokázal asi, že věci jemu za vinu kladené na pravdě se nezakládají.

Zajímavý spor o část Dyjákovic a o Kachnovice (Katovice) měl také Aleš z Bítova. Čteme totiž v půhonech z r. 1407: „Aleš z Bítova pohoní Vaňka z Černé Hory, protože se tak stalo, že otec jeho pan Oldřich z Boskovic slíbil za mého otce za pana Hansle z Bítova; když pak pan Hansl i pan Oldřich umřeli, tehda bratr mój Hynek z Bítova zvěděl, že jemu lidé chtí upasti (vpadnouti) v jeho dědiny v Dyjákovicích a Katovicích; tehda učinil jest bratr s panem Vaňkem i s jinými rukojměmi, aby se póhonóm utekli, takú úmluvú, když by jeho pečeti vyvadili, aby mi mého zboží postúpili, a to všichni rukojmí učinili, než on dal se na to zboží zvésti a sobě přidědíti (zemským soudem).“ A ještě více učinil, „že jest to zboží panu Janovi z Meziříčí postúpil a on to ví, v kterých úmluvách a p. Jan vložil své sestře, jeho ženě, věno ve dsky zemské a tedy nám naši dědinu zavadil, a toho zavazení počítám za tisíc hřiven grošů a toho se táhnu na list, jako jsem pečeti vyvadil“. Ale soud pletky tyto rozhodl ve prospěch Vaňkův. R. 1409 páni nalezli: „poněvadž to pan Vaněk praví, že to zboží prvé i druhé ve dsky kladeno a od dávna to drží bez odpory podle desk, při tom zboží má státi, neb desk žádný přesvědčiti nemóž po letech. Než jakož jemu pan Aleš vinu dává z úmluv, že by s jeho bratrem p. Hynkem úmluvu učinil, že jemu to zboží má vrátiti, kdyžby pečeti jeho od židuov odvadil, a když jemu toho pan Vaněk pří

---

[1]) Brandl, Půhony, II., 44, 88, 102, 115, 211, 229, 252, 279.

(popírá) a nezná se v těch úmluvách (nepřiznává se k nim), má jemu práv býti podle póhonu nyní nebo na podsudku".[1])

R. 1409 Anna ze Šanova vzala na spolek muže svého Kunáčka z Lužné na 7 hřiven a 18 gr. ročního platu na Babicích, na 4 kopy gr. na Dyjákovicích Dolních, na $1^1/_2$ hřivny na Dyjákovicích Horních (Dyjákovičkách) a na mlýn Trawznycht (Trávnici) na řece Dyji blízko Lavy. Také na celou ves Kachnovice (zaniklou) s loukami a vodami, vyjma toliko dvůr v Kachnovicích. Miklas Gundersdorfer, o kterémž jsme výše psali, vzal r. 1412 na spolek na dyjákovské své zboží Kunáčka z Rochova, totožného asi s výše uvedeným Kunáčkem z Lužné. K r. 1415 čteme v zemských deskách, že Kunáček z Rochova prodal Stoškovi Tuhovi z Lomče půl třetího lánu s příslušenstvím v Dyjákovicích Dolních, ale vklad ten je škrtnut. Podobně škrtnut je vklad, v němž čteme, že Petr Pykel z Křidlovic prodal Stoškovi Tuhovi z Lomče veškero své, kterým se táhl na Dolní Dyjákovice. Ke kupům těm však přece asi došlo, neboť hned r. 1415 Stoško, řečený Tuha z Lomče, vzal na spolek dvora a půl třetího lánu v Dyjákovicích ženu svou Annu. Ale proti všem těmto třem vkladům podal odpor Přibík, řečený Šíp ze Šelmberka řka, že ke statkům těm lepší právo má a že chce své lepší právo dskami pokázati. Než Petr, řečený Pykel z Křidlovic, přece na statky dyjákovské jakési právo měl, neboť roku 1415 prodává Kunáčkovi z Rochova a jeho dědicům veškera svá práva, která dle práva zemského v Dyjákovicích Dolních obdržel od Jindřicha ze Šelmberka při cúdě znojemské, ale jen jednu hřivnu platu ročního a ne více (doslovné znění desk). Leč Přibík ze Šelmberka měl i jiné zboží z Dyjákovicích sporné. R. 1412 pohnal Hanuše z Dubé a Lipého, že mu drží zboží jeho v Dolních Dyjákovicích, nemaje k němu žádného práva. Chce naň ukázati dskami. Spor vyřízen až r. 1415: páni nalezli: „jelikož pan Hanuš táhne se na dsky, aby vzal výpis z desk, a když páni to uslyší, chtějí dle toho souditi".[2]) Ale prohrál asi, protože v zemských deskách nenalezli jsme vkladu svědčícího v jeho prospěch. Také Zdeněk z Dobromělic měl nějaký plat na Dyjákovicích. R. 1418 v prosinci pohnal Jindřicha z Lipého, že mu vpadl ve dvě hřivny platu v Dyjáko-

---

[1]) Brandl, Půhony, II., 80 n. 306, 139 n. 144, III., 20.

[2]) Z. d., X., 48, XI., 91—94, 216, 337, Brandl, Půhony, II., 244, 325.

vicích, ježto Zdeněk dal za to peníze své a jedenácte let byl toho v držení. Král Václav IV. daroval r. 1418 Ctiborovi z Křenovic pustý mlýn Trávnici (in Trawsnicht) a v Dyjákovicích čtyři kopy grošů ročního platu. Ctibor z Křenovic vzal ihned na zboží to na spolek Kunáčka z Rochova.

Stoško (Krištof) z Lomče byl r. 1437 v prosinci pohnán Benešem z Vlašimi, že mu drží dvór tu v Dyjákovicích Dolních s jeho příslušenstvím, nemaje k tomu žádného práva. Chce to listy pokázati, že k tomu lepší právo má, než Krištofor. Nevíme, jak spor dopadl. Ale Beneš z Vlašimi asi dvoru v Dyjákovicích neměl, protože r. 1448 Krištof z Lomče měšťanu jihlavskému Wolfgangovi prodal dvůr svůj v Dyjákovicích, držící půl třetího lánu a také lesy, louky, pastviny a jednu hřivnu ročního platu.

Jan mladší z Ústí, potomek r. 1386 jmenovaného Hynka, r. 1447 pohoní Perchtolda z Lipého, nejvyššího maršálka království Českého, z půl čtvrta sta hřiven grošů, že mu drží jeho ves Dyjákovice, ježto naň spravedlivě spadla po jeho sestře Ofce. Chce to dskami pokázati. Perchtoldovi z Lipého totiž r. 1447 bylo intabulováno zboží Nácka z Rochova, dědice Kunáčkova z Rochova.[1]) Vlček z Jihlavy, totožný asi s výše uvedeným měštěnínem Wolfgangem, intabuloval r. 1464 Markovi z Bučic svůj dvůr s polnostmi vzdělanými i nevzdělanými, s lidmi poplatnými i nepoplatnými i s robotami, s lesy, háji, pastvami a křovinami, potoky, řekami, s vodami běhutými i stojatými v mezích a hranicích, jakož sám držel, vše v Dyjákovicích. Volný čte rok 1459 nesprávně. Marek z Bučic držel dvůr tento jen kratičkou dobu. Již po dvou letech, r. 1466 zapsal a intabuloval jej Tomáši Fryckovi z Hobzí. Dědic tohoto Tomáše, Viktorin Frycek z Vajcínštorfa prodal dne 2. dubna r. 1489 svůj dvůr v Dyjákovicích pánům Vilémovi a Vratislavovi z Pernštejna za 100 zl. uherských; kupní smlouva sepsána byla na hradě Pernštejně. Téhož dne Viktorin Frycek z Weyczinštorfa dává Vilémovi z Pernštejna list správní na kup dvoru v Dyjákovicích s půl druhým lánem rolí k tomu dvoru a k tomu čtyři lány rolí s lidmi poplatnými i nepoplatnými na těchto lánech sedícími a k tomu dvoru příslu-

---

[1]) Brandl, Půhony, III., 38, 202, 298; Z. d., XI., 498, 500, XII., 882; Volný, Mähren, III., 322.

šejícími. Kupní cena uvádí se: za sto zlatých uherských ve zlatě i na váze spravedlivých.

Do desk zemských vloženo to bylo r. 1490 dne 17. března. Vilém z Pernštejna rozmnožil své nové jmění v Dyjákovicích hned dne 13. dubna r. 1489. Dobeš a Beneš, bratří z Boskovic a na Černé Hoře, směnili s ním díl vsi Dyjákovic za ves Křoví. Ale již r. 1496 dne 4. listopadu postoupil Vilím z Pernštejna všeho, co v Dyjákovicích koupil od Frycka z Weyczinštorfa, Jindřichovi z Lipého dědičně, leč pan Jindřich hned dne 15. listopadu r. 1496 vyznává, že Dyjákovice, kterých mu postoupil pan Vilém z Pernštejna, mají připadnouti po smrti jeho (Jindřichově) dědicům Vilímovým z Pernštejna.

Tak se také stalo, neboť na počátku století XVI. držel Dyjákovice majitel Hrušovan, Jan z Pernštejna, jenž r. 1534 přikoupil od města Znojma mlýn Rohrhof u Dyjákovic, blíže Lavy. Mlýna toho užívalo město již od časů markrabí Jošta.[1])

Později přešly Dyjákovice ke statku mor.-krumlovskému. Jelikož r. 1618 a 1619 súčastnil se majitel Moravského Krumlova, Berchtold Bohobud z Lipého, českého povstání, byl mu statek zabaven a r. 1625 prodán Gundakarovi knížeti z Lichtenštejna. Dyjákovice byly ovšem součástí Krumlova. Od té doby mají tytéž osudy jako Krumlov.

Na začátku srpna r. 1619 před srážkou Dampierrovou s Tiefenbachem u Vistonic vojska císařská zničila Dyjákovice a mnohá jiná okolní panství.

Klarisky znojemské koupily si dne 29. září r. 1642 louku v Dolních Dyjákovicích od Hanuše, ale již r. 1752 dne 15. ledna prodaly ji Josefu Müllerovi.

Na území dyjákovském stávala prý druhdy, nyní již zaniklá osada **Prače**, o níž nic bližšího zjistiti se nedalo. Ač není-li to omyl s Pračicemi na Znojemsku.[2])

Fryšava viz Vršava.

---

[1]) Z. d., XII., 10, XIII., 99, XIV., 16; Volný, Mähren, III., 64, 322; Archiv Český, VI., 522, XVI., 327, 328, 498, 505.

[2]) Hübner, Znaim, 1869, 495, 499; Dr. Kameníček, Sněmy, II., 510; Brandl v „Obzoru“, 1885, 164.

Grafendorf viz Hrabětice.

Hevlín,

něm. Höflein, městečko od Jaroslavic 10 km směrem východním vzdálené, ležící asi $1/4$ hodiny od Dyje a $1/4$ hodiny od dolnorakouského okresního města Lavy (Laa).

Hevlínské území je překrásně rovné; směrem k Lavě jsou bažiny, které rolníci odvodňují stokami, jež však přece jsou z větší části neplodné, protože povstaly častými povodněmi dyjskými. Některé bývalé louky při Dyji jsou na mnoho let zničeny nánosy písečnými.

Rozloha obce 30·49 km^2.

Obyvatelstva bylo r. 1834 ve 162 domech 1178, r. 1880 ve 298 domech 1883, r. 1890 ve 332 domech 1900 a r. 1900 ve 373 domech 2006 duší, katolíků, Němců, zemědělců.

Kostel farní je zasvěcen nanebevzetí Panny Marie, má tři oltáře a nové varhany. Nedá se udati, kdy byl kostel vystavěn; ve staré křestní matrice je mimochodem poznamenáno, že zbudován byl kostel r. 1422, ale zpráva ta není dosti hodnověrnou. R. 1742 byl úplně přestavěn.

Hřbitov je na severovýchodní straně osady; pochází z první polovice XIX. století.

Zvony jsou čtyři, nejstarší byl lit r. 1823 ve Znojmě.

Patronátní právo přísluší Emanuele hraběnce de Khuen-Belassi, rozené šlechtičně Kammlové z Hardeggra.

Přifařeny jsou obce Hevlín a dvory Annahof, Anschauhof a Ruhhof (politicky příslušný k Lavě), povstalý r. 1580 na rumech vsi Martinic.[1])

O faře první zmínka se činí r. 1566, jest však jisto, že bývala již dávno před tímto rokem. Za doby protestantské reformace také v Hevlíně zavládlo protestantství. R. 1579 byl tam nekatolický kazatel Alois Schwarz. Po bitvě bělohorské působili ve prospěch katolicismu jesuité z koleje znojemské a teprve r. 1674 byl uveden do Hevlína první katolický farář.

Farní pamětní knihu začal psáti farář František Reinisch záhy po roce 1767.

---

[1]) V Rakousích ležící dvůr Ruhhof byl od 1. července 1904 vyfařen z diecese brněnské.

Obr. 11. Náves v Hevlíně.

Obr. 12. Kostel v Hevlíně.

Matriky začínají se rokem 1671.

Záduší obnáší 46.583 K 20 h (1904).

Škola je čtyřtřídní, německá. R. 1901 bylo 358 školou povinných dětí. Není sice známo, kdy byla hevlínská škola zřízena, jisto však je, že stalo se tak snad již ve století XVII., protože řada učitelů hevlínských dá se až do počátku stotetí XVIII. sestaviti. Původně byla škola jednotřídkou, až do r. 1869 vypomáhal rektorovi jen občasně preceptor, teprve zmíněného roku rozšířena byla na dvojtřídní, r. 1877 na trojtřídní a r. 1889 na čtyřtřídní.

Obr. 13. Vnitřek chrámu Páně v Hevlíně.

Školní knihovna učitelská, mající 80 svazků, zřízena r. 1886, žákovská, o 106 svazcích, r. 1870.

Školní kroniku založil učitel Jan Bacher r. 1782.

Poddanské poměry: Pololáníci robotovali 3 dny v témdni párem koní nebo volů a jednou osobou, čtvrtníci půl dne v témdni párem potahu a osobou. Chalupníci vystavění na panském (ulička „im dritten Sack“ zvaná) měli ročně 26 dní pěších robot, ale chalupníci na obecním pozemku vystavění jen 13 dní. Někteří sedláci měli s vrchností kontrakt, dle něhož byli povinni v pravý

čas obdělati vrchnosti pololáníci 22 a čtvrtláníci 11 měr polí, ať již pracovali více nebo méně dní než ti, kteří kontraktu neměli. Na každý hon posílali pololáníci 2 a čtvrtláníci 1 honce. Farář dostával desátky ze všech plodin a obec byla povinna dávati mu ročně 2 vědra vína, ač každý sedlák vinný desátek dával. Nyní již hevlínské vinohrady vyhynuly a sedláci nemají vína ani pro sebe. Farské desátky byly r. 1852 vykoupeny roční rentou 886 zl. 24 kr. konv. m.

Trhy se nekonají, ačkoli Hevlín je městečkem. Býval jen týdenní trh každý čtvrtek.

Válečnými pohromami utrpěla obec mnoho škod Francouzi. R. 1805 byla zpustošena, ač dala 8000 zl. výpalného; r. 1809 měla 61.979 zl. škody.

Požáry trpěla obec r. 1856, 1857 a 1858; povodněmi r. 1876, kdy také několik životů lidských bylo zničeno.

Epidemie cholerová r. 1832 vyžádala si mnoho obětí. Na památku této hrozné nemoci postavili osadníci sochu Panny Marie při cestě do Hrabětic. R. 1788, 1810 a 1813 byl pád bravu.

Spolky: voj. vysloužilců, hasičský, hospodářský, pěvecký, pojišťovna hovězího dobytka a Raiffeisenka

Samoty: dvory Annahof a Anschauhof.

Jména některých tratí: Wiesenäcker, ober Schmallriss, schwarzer Graben, Schafweidteil, Bründlquanten, Retzer (Saulacke), Holzgarten, Schindereiäcker, in der Sandsutten, unten Halblehen, Zinswiesen, Schotterberg, in der alten Thaja.

Místní jméno Hevlín je nesporně německého původu, vzniknuvši z původního Höflein (dvorec). Vypravuje pověst, že první osadníci usadili se při panském dvoře. Když se pozemky tohoto dvora rozprodávaly, nabyl lid nemovitého majetku a protože založili si osadu u dvora a koupili pozemky od dvora, nazvali místo Höflein. V nejstarší zprávě čte se Hoeflyns (1355).

Dějiny: Hevlín moravský čte se v historických pramenech po prvé k r. 1282, kdy dne 10. října učiněna byla smlouva, kterou rozhodl se spor faráře hevlínského Jakuba s Bedřichem Mauerem, měštěnínem z Lavy, o část farních desátků hevlínských v Lavě v ten smysl, aby měštěnín Mauer polovici desátku držel na dobu svého života, ale za druhou polovici aby odváděl každoročně na den sv. Kolomana 12 vídeňských denárů platu. Druhá

zpráva čte se teprve k r. 1355, kdy Bedřich z Blednice (asi Vladnice v Dol. Rakousích) dal ženě své Přibce věnem pole, řečená všeobecně Vrborekkr seu nyby (nivy) prope Hoeflyns.

Hevlín byl zeměpanský. V závětí markrabí Jana ze dne 24. března r. 1366 odkazuje se oppidum Hefelyns se clem synu Janovu Prokopovi. Byl by tedy již r. 1366 městečkem (oppidum). Závěť tato byla do desk zemských intabulována teprve r. 1371, a tu však čte se Hawlans villa (ves), aniž chápeme, jak si nesrovnalost tuto vysvětliti.

Podobně ve třetí závěti markrabí Jana ze dne 26. března r. 1371 čte se villa Hőfleins cum judicio et teloneo — tedy soudní právo se vytýká, ale o privileji městském se nemluví. Domníváme se, že oppidum dostalo se do markraběcího kšaftu r. 1366 pouhým omylem, neboť dlouho ještě po té vzpomíná se jen vsi Hevlína.

V půhonných knihách čteme o Hevlíně po prvé r. 1409, ke dni 27. prosince, kdy Miklas Laychtram, měštěnín brněnský, pohoní Jindřicha Zajímače z Jevišovic, „že jakož jemu otec jeho lidi postúpil v Hevlíně, aby na nich vybral svój dluh a na to má jeho otec list; tu pak on mocí vpadl jemu a uvázal se v ty lidi. Chce to ukázati listem jeho otce.“ R. 1412 pohoní týž měštěnín brněnský, také Lankwiczer řečený, Sezemu z Jevišovic, že mu platy na lidech v Hevlíně drží, ačkoli mu je otec jeho Jindřich na vybrání dluhu dědova postúpil. Nález k prvnímu půhonu zaznamenán není, avšak z půhonu druhého vysvítá jasně, že Zajímač právo měšťanského věřitele otcova uznal. K druhému půhonu však se zachoval nález, kterým přiznalo se právo měštěnínovi, jelikož Sezema znal se k listu otcovu.

Náležel zajisté Hevlín Zajímačům Jevišovským. Ale již r. 1481 byl majetkem Štěpána mladšího Rozenharta z Rozenharta a z Hevlína, neboť čteme v knihách půhonných, že Jiřík z Miroslavi pohoní jej z 500 zl. dobrých uherských, že strýc jeho Jan pobral mu ze dvú vsí dobytky z jeho dvorů v křesťanském příměří, když byl hejtmanem na Lavě. Rozenhart drží zboží strýce svého a nechce Jiříkovi toho spraviti. R. 1515 náležel statek hevlínský Lvovi Schneckenreutrovi. R. 1524 byl příslušenstvím zboží hrušovanského, neboť tehdy jej Šebestián z Vajtmile prodal se jmenovaným zbožím Janovi z Pernštejna. Patronát fary náležel však od pradávna brněnské kapitole na Petrově; r. 1566 probošt

brněnský Jan Grodecký z Brodku prodal patronát pro velikou vzdálenost a malé užitky majiteli zboží hrušovanského, Berchtoldovi z Lipého za 35 kop ročního důchodu. Musil se pán z Lipého za sebe i za své potomky a nástupce v držení panství hrušovanského zavázati, že na faře v Hevlíně jen katoličtí, kacířstvím Lutherovým nepodezřelí faráři, se budou dosazovati. R. 1588 Bernard Čertorejský z Čertorej, majitel Hrušovan, prodal ves Hevlín se dvorem a příslušenstvím za 16.000 zl. své choti Marii Haugvicové z Biskupic, po jejíž smrti jej s Hrušovany zase spojil syn a dědic její Jan Čertorejský z Čertorej. Od té doby má hevlínský velkostatek společné osudy s Hrušovany. Připomíná se výslovně, že r. 1668 dne 2. března prodali jej s Hrušovany synové Sejfrýda Leonarda šl. Brennera hraběti Michalu Adolfovi z Althana; podobně i v pozdějších dobách měnil majitele tak, jak je měnily Hrušovany.

Zaniklá osada **Onšov.**

R. 1252 dne 6. června (VIII. Idus Junii) mladší král český a markrabí moravský Přemysl II. Otakar dal zvláštních svobod proboštství křižovníků na Hradišti sv. Hippolyta a potvrdil mu všecky statky. V listině konfirmační čte se také osada Vschewie. Rozumí se tím zaniklá osada Onšov, jejíž pamět do dneška zachována jest ve jméně dvoru u Hevlína, ktery česky Onšov, německy Anschauhof se jmenuje.

Roku 1350 se připomíná, že děti Dobše z Lukova mají v Onšově dva lány a tré popluží. R. 1358 Oldřich z Onšova sestře své, ženě Mikulášově z Hrádku, zapsal dvůr v Onšově v 50 hřivnách právem věnným.

Kromě vládyk z Onšova měla také vládycká rodina z Křídlovic zboží v Onšově. R. 1365 Bohuše z Křídlovic prodal Maříkovi z Onšova a ženě jeho Anně i jejich dědicům ve vsi Onšově dvůr, 2 lány a 3 popluží malá s lukami, řekou a vším, jak sám držel a užíval, za 25 hřiven. Téhož roku Petr z Onšova prodal lán pole v Onšově za 5 hř. Mikuláši z Prachvic (Pračic?). Ještě třetí člen vládycké rodiny z Onšova se čte r. 1365; je to Zidendorfer z Onšova. Jak byli tito tři příbuzni, nedovídáme se. R. 1373 čte se Mareš z Onšova, jenž koupil od Bohunka z Trstenice ves Dodrou Vodu. V knihách půhonů brněnských čte se Onšov teprve k roku 1481. Ludvík z Vajtmile pohoní Niklasa

Druksasa z Stozku z dvaceti a ze sta zl. uher., že od něho koupil ves „Oschaw“ a té mu spraviti nechce a ve dsky zemské vložiti. Vajtmilnar při vyhrál. Teprve r. 1524 Šebastián z Vajtmile prodal ves pustou „Onšo“, jakožto příslušenství zboží hrušovanského, Janovi z Pernštejna. To je také poslední zmínka. Píše se osada tato r. 1252 Vschewie, 1350 Onschow, 1358—1365 Onschau, 1365 Onschou, 1524 Onšo, 1481 Oschaw.[1])

Hrabětice,

něm. Grafendorf, ves ležící 13 km sv. Jaroslavic, na silnici z Hrušovan do Lavy. Leží na svahu k údolí řeky Dyje, území obce je však rovinaté.

Rozloha obce 16·02 km^2.

Obyvatelstva bylo r. 1834 ve 105 domech 600, r. 1880 ve 166 domech 974, r. 1890 ve 203 domech 1163, r. 1900 ve 217 domech 1315 duší, náboženství katolického, národnosti německé, zaměstnáním zemědělců.

Farní kostel je zasvěcen sv. Antonínu Paduánskému. Před 20 a více lety konávaly se do Hrabětic dosti hlučné poutě vždy v neděli po svátku sv. Antonína. Poutě se sice již nekonají, za to jest každoročně o poutní neděli veliký trh, od cizích kupců hojně navštěvovaný. R. 1698 zbudoval hrabě Michal Kristián z Althana soukromou kapli sv. Antonína Paduánského, vyjádřiv se dne 20. června téhož roku, že tím nemá býti nikterak na příjmech zkracován farář hrušovanský, neboť Hrabětice byly tou dobou přifařeny do Hrušovan. Přece však nadal kapli nádobím i paramenty a mimo to 15 zl. ročního důchodu, aby v ní každoročně sedm mší svatých mohlo býti slouženo. Později byly zbudovány také poboční oltář sv. Tekly, sakristie, oratoř a varhany. R. 1826 byl celý kostelík důkladně obnoven, dosud však neměl

[1]) Cod. d. M., III., 148, VII., 775 n. 144; IX. 324; X., 138; Volný, Kirchl. Top., II. Abt., 2. Bd., 146, Mähren, III., 223. Z. d., I., 152, III., 79, 304, IV., 235, 240, 365, VI., 4. 56, XVIII., 3, XXVII., 17; Erb., Reg., I., 600 č. 1304; Brandl, Půhony, II., 185 n. 783, 248 č. 1011, 320 n. 343, V., 288 č. 119, 388 n. 636, 444; Švoj, Mähren, III., 299.

Obr. 14. Náves v Hraběticích.

věže. Protože později nedostačoval pro malé rozměry, byl r. 1863 o půl šesta sáhu prodloužen a věží opatřen nákladem 9600 zl. R. 1864 byl znova vysvěcen.

Fara hrabětická byla zřízena r. 1784, kdy náboženský fond ustanovil obročí. Od r. 1785—1859 byly Hrabětice pouhou lokalií, r. 1859 byly povýšeny na faru. Dekanátem náležejí k Hrádku.

Hřbitov je za osadou směrem k Šanovu, zřízen byl asi r. 1785, ale hlavní kříž nese letopočet 1803. R. 1891 byl značně rozšířen.

Farní pamětní kniha založena byla farářem Janem Stýblem asi r. 1830.

Záduší: Vlastní kostelní jmění 7379 K 30 h, nadání v ceně 4704 K 92 h (1903).

Farní matriky počínají se rokem 1785.

Patronem je velkostatek hrušovanský.

Přifařen jest jediný Šanov a stanice hrušovansko-šanovská.

Škola je pětitřídní, německá. R. 1901 bylo 474 školou povinných dětí. Není povědomo, kdy byla v Hraběticích zřízena škola; stará školní budova byla vystavěna r. 1784 nákladem obce. Ale již r. 1794 se ukázalo, že místnosti školní jsou pro značný počet školní mládeže malé, proto zbudována byla nová škola blízko fary, celkem také jen malá, nepatrná, slamou krytá, ale přece plných 86 let musila vyhovovati školním účelům, neboť teprve r. 1881 byla vystavěna nová nynější patrová budova školní nákladem 14.000 zl. Od r. 1812 až do r. 1868 míval rektor také školního pomocníka či preceptora, ačkoliv byla jediná jen učírna. R. 1869 byla škola rozšířena na dvojtřídní s polodenním vyučováním. R. 1880 byla stará škola zavřena, neboť obci bylo nařízeno, aby co nejrychleji postarala se o místnosti nové, vhodné. Po celých deset měsíců, co trvala stavba, se nevyučovalo. Za to však již r. 1881 byla škola rozšířena na čtyřtřídní.

Školní kronika byla zřízena již r. 1784. Náleží mezi nejstarší pamětní knihy školní celého znojemského hejtmanství.

Školní knihovna žákovská, založená r. 1885 nadučitelem Janem Schmidtem, má 219, učitelská, začatá nadučitelem Antonínem Svobodou r. 1890, má 343 knihy.

Poddanské poměry byly mírné; robotovali jen sedláci 16 dní jetých, pěší roboty konali čtvrtláníci (Hauer) 8 dní a chalupníci 5 dní ročně. Farář bral desátek ze všech plodin.

Živelní pohromy: Krupobití dne 30. května r. 1838 udělalo mnoho škod, r. 1839 rozvodněná Dyje zaplavila mnoho nejlepších luk. R. 1847 byla veliká drahota; míra žita stála 22 zl., pšenice 25 zl., ječmen 11 zl., ovsa 6 zl. Požáry v květnu r. 1848, v květnu r. 1858 a r. 1872.

Epidemie: Neštovice zuřily r. 1827, za to byly Hrabětice uchráněny r. 1832 cholery a r. 1836 jen 12 osob na ni zemřelo, ale r. 1856 zemřelo cholerou 134 osob.

Z úhon válečných utrpěly Hrabětice nemálo tažením Francouzů r. 1805 a 1809, kterého posledního roku francouzská vojska tři dny zle hospodařila v osadě a za 67.740 zl. škody způsobila. R. 1866 byli zde ubytováni Prusové, ale neškodili.

Spolky: hasičský, voj. vysloužilců, potravní a místní odbor něm. svazu („Ortsgruppe des deutschen Bundes“).

Rody přes 100 let na gruntech: Geppertův, Schleifrův, Schodtův.

Některá jména tratí: Zum weissen Kreuz, Hausäcker, gegen Grusbach, altes Weingebirg, Neuriesse, Schotterfeld, Dritthalbquanten, Tachtfeld, Thayafeld, Kroatenäcker, Rötzer, Hauswiesen, Zehnschritt, Zinswiesen, grosse a kleine Wiesen, Fuchsenäcker, Gemeindewiesen, Schönauer.

Místní jméno Hrabětice jest překladem německého Grafendorf a značí, že zakladatelem byl nějaký hrabě (Graf).

Dějiny: Hrabětice byly původně součástí velkostatku hrušovanského. První zmínka o nich čte se teprve k r. 1464, kdy Kateřina Švábová pohnala majitele Hrušovan Ludvíka Vajtmilnara z Žerotic a z Grafendorfa z 75 zl. uherských, že jí odkoupil základu jejího v té její vsi Grafendorfě s jeho příslušenstvím. R. 1524 Šebastián z Vajtmile prodal ves Grafendorf jakožto příslušenství zboží hrušovanského Janovi z Pernštejna. Později byla osada tato připojena ke zboží hevlínskému, s nímž je r. 1588 Bernard Čertorejský z Čertorej prodal své ženě Marianě Haugvicové z Biskupic. Ale za nedlouhou dobu zase přišla k Hrušovanům, s nimiž r. 1668 dne 2. března prodali ji synové nebožce Seifrýda Leonarda šl. Breunera hraběti Michalu Adolfovi z Althana.

Další osudy velkostatku Hrabětického viz při Hrušovanech.[1])

---

[1]) Brandl, Půhony, IV., 145 n. 709; Z. d., XVIII., 3, XXVII., 11; Volný, Mähren, III., 221.

Když Tereziánský katastr se zakládal, tvrdili hrabětičtí, že jim patří les, odvolávajíce se na obecní pečeť, na které jsou žaludy. Důvod ten komise neuznala, ačkoliv 5 nejstarších sousedů na to přísahalo, že les ten náležel obci až do r. 1743.[1])

Hrádek,

něm. Erdberg, městečko, samostatná katastrální obec, vzdálená sv. Jaroslavic 4 km, silnicemi spojená s Jaroslavicemi, Dyjákovicemi, Božicemi a Valtrubicemi, na levém břehu řeky Dyje v úrodné rovince 198 m nad hladinou mořskou.

Rozloha obce 20·50 km^2.

Obyvatelstva bylo roku 1770 663 duší; r. 1834 ve 218 domech 1508, r. 1869 ve 357 domech 1900; r. 1880 ve 373 domech 2039; r. 1890 ve 418 domech 2044 a r. 1900 ve 447 domech 2035 duší, náboženství katolického, národnosti německé, zaměstnáním zemědělců a řemeslníků.

Farní kostel je zasvěcen sv. Petru a Pavlu. Vystavěn byl r. 1764 a vysvěcen dne 22. června r. 1767. Má tři oltáře s obrazy Maulpertschovými, které byly r. 1852 z milodarů farníkův opraveny a nově přemalovány. Poklady kostelní jsou: stříbrná monstrance a pozlacený kalich. R. 1809, kdy stát žádal vydání kostelního stříbra, vydal kostel Hrádecký monstranci, konvičky a kaditelnici (9 liber 28 lotů stříbra). R. 1852 byla zřízena dobrodinci křížová cesta, r. 1853 taktéž dobrodinci monstrance, kalich a něco paramentů.

Kaple sv. Oldřicha, stojící u vchodu do kostela, je zbytek staroslavného zeměpanského hradu připomínaného již r. 1052. Je to stavba románská, rotunda s apsidou, znešvařena později prolomeným gotickým oknem. Pod kaplí je hrobka. Po dlouhou řadu let užívalo se kaple za kostnici a za Boží hrob.

Fara připomíná se již r. 1227. Budovu farní vystavěl r. 1740 vlastním nákladem 6000 zl. farář Josef Hladík. V jídelně farní jsou obrazy zemřelých hrádeckých farářův a biskupů brněnských.

---

[1]) Fr. A. Slavík, Staré znaky a pečeti městské a vesnické na Moravě v Čas. mor. musea zemského 1905.

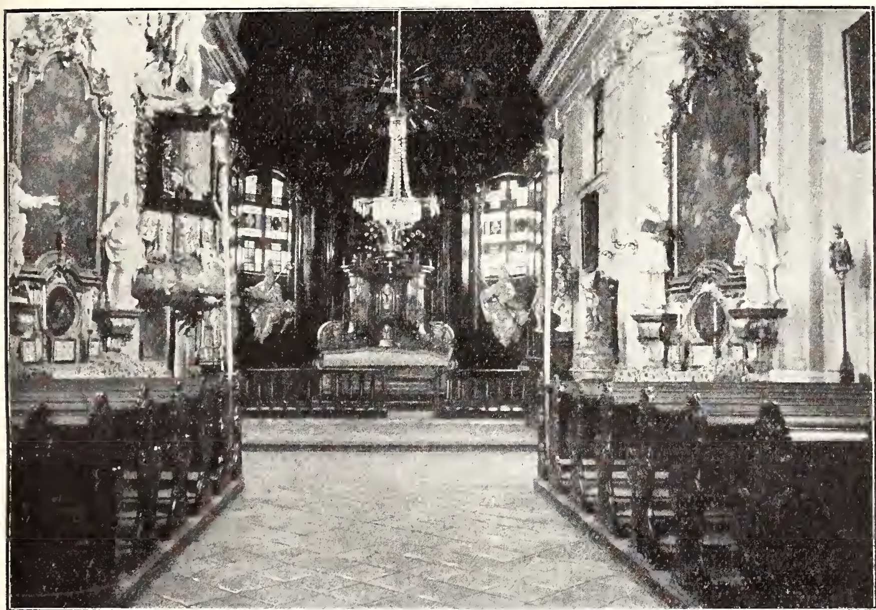
Za časů náboženských nepokojů propadla celá farnost luteránství, r. 1590 jmenuje se pastor Ondřej Janit; ale r. 1606 byl tam katolický farář Richard Alman. R. 1657 byla farnost zdejší

Obr. 15. Náves v Hrádku.

přikázána do Jaroslavic, ale r. 1665 měl Hrádek již zase vlastního faráře, Martina Schwarze, ba do Hrádku byla dokonce přikázána farnost valtrubická. V dekanátní visitační zprávě z r. 1657

čteme, že nebylo při kostele ani paramentův, ani posvátných nádob. Fara byla vyhořelá a farníci nechtěli nové stavěti. Až do XVI. století fara obsazovala se kněžími maltézského řádu z Mailberka v Rakousích. Na porozumĕnou připomínáme, že kněží v řádě působící nazýváni bývají „capellani cohortis“ nebo „capellani militiae sti Johannis Hierosolymitani“. R. 1509 bylo na faře v Hrádku několik těch kněží, chtějících utvořiti jakousi konfraternitu, čemuž však opřel se farář z Dyjákovic. Z toho povstalý

Obr. 16. Vnitřek chrámu Páně v Hrádku.

spor rozhodl znojemský děkan v ten smysl, aby zůstalo při starém, ale sporné strany aby zaplatily soudní útraty a náklady na polovic.

Patronem je komtur rytířského řádu johanitů v Mailberku v Rakousích; fara obsazuje se nyní kněžstvem světským.

Hřbitov byl založen r. 1755 a rozšířen r. 1856. Má nyní výměry 21 a 60 m². Je na blízku farního kostela.

Zádušní jmění obnáší 1062 K 40 h.

Matriky počínají se rokem 1686.

Pamětní kniha farní byla založena farářem Frant. Jos. Knappem koncem roku 1804.

Zvonů jest pět. Největší z r. 1544, dva menší z r. 1748, malý z r. 1863 a umíráček z r. 1764.

Škola je pětitřídní, německá. R. 1901 bylo 354 školou povinných dětí. Připomíná se již v dekanátní visitační zprávě z r. 1657, že budova školy byla dobrá, válkou nezkažená, ale že nebylo učitele: proto vyučoval místní hostinský. Ve školní kronice dočítáme se, že školu zbudovala obec r. 1825, aby se v ní dvě třídy daly umístiti. Ježto však r. 1869 již dvě třídy nevyhovovaly, byla přistavěna třetí učírna, ale za nedlouho byly všecky tři třídy přeplněny, tak že r. 1890 rozšířila zemská školní rada dosavadní dvojtřídku na pětitřídku, pro níž musila se vystavěti nová budova. R. 1891 byla také skutečně stará škola přestavěna nákladem 12.300 zl.

Školní knihovna byla založena nadučitelem Fr. Steinmetzem roku 1889 a jest rozdělena na knihovnu učitelskou s 82 svazky a žákovskou s 276 svazky.

Školní kroniku založil učitel Jiří Kögerl r. 1828.

Poddanské poměry: K lánu čítá se 68, k půllánu 34 jiter (joch v ústech lidu quanten). Každý sedlák musel 1 jitro zimních plodin, 1 jitro letních plodin požat, v senách musel také 1 jitro požat. Mimo to platil sedlák 30 zl. roční daně, kterou si však mohl obdělati, a sice čítalo se mu 25 kr. na den. Chalupníci a podruzi pracovali ročně 13 dní na panském.

Městečkem jmenuje se Hrádek po prvé k r. 1548. Listiny výsadní není.

Radnice nemá městečko žádné.

Výroční trhy jsou pouze dva: první v úterý před sv. Josefem a druhý v úterý po sv. Jakubu Větším. Týdenních trhů není.

Živelní pohromy. R. 1865 řádilo strašlivé krupobití které všecku úrodu zničilo. R. 1873 dne 17. července vypukl velký požár, jemuž půl osady padlo za obět. R. 1882 na neděli svatodušní vypukl v jedné stodole oheň, jenž ve třech dnech 6 stodol a 52 domů strávil.

Epidemické nemoci řádily v obci v roce 1832 cholera, v roce 1855 cholera a tyf skvrnitý a v roce 1866 zase cholera.

Spolek hasičský, založený v roce 1892.

Rody, které drží rodný grunt přes 100 let, jsou tyto: Müllner, Mühlberger, Schelmbauer, Griehbauer, Pfifter, Genischem, Huber, Schmid, Hammerl, Obermann, Albrecht, Löw, Frenstenthaler, Fichtinger, Thüringer, Lehner, Buchner, Matausch, Liebhardt.

Jména některých tratí: Waldäcker, Rossweiden, Gunserln, Kuhweiden, Impelzwiesen, Dreiwiesen, Zwölferwiesen, Thayafeld, Herrenweiden, Weingärtenäcker.

Samoty: čtvrt hodiny od obce jest vzdálena hájovna (Jägerhaus).

Jméno místní je původem české. Psalo se r. 1131 na Hrádku, ač osada leží v nížině. Německé jméno Erdberg značí totéž jako Erdburg, Castell, Bollwerk — po česku hradiště.

Nálezy archeologické: Poblíž Hrádku jsou umělé, v zemi vykopané jeskyně, lochy, jež sloužily v dobách válečných za skrýše obilí a majetku.

Dějiny. Vévoda Břetislav I. daroval r. 1052 kapitole staroboleslavské ves Nagradku (= na Hrádku), dle dohadu nynější Hrádek. Dle toho jména zajisté domnívá se Brandl, že v osadě této byl hrad nad jiné znamenitý. Také Zap píše, že Hrádek vystavěn byl jako pomezní hrad proti Rakousům hned v XI. nebo XII. století jako jiné hrady, na př. Bítov, Vranov, Znojem, Strachotín, Podivín, Břeclav. Dnes jako jediný památník bývalé slávy a pevnosti pomezního hradu Hrádku stojí u farního kostela okrouhlá románská kaple s poloviční apsidou, zasvěcená sv. Oldřichu s obrazem bičování Páně.

R. 1131 byly dva lány v Hrádku příslušenstvím Znojemského kostela a arcikněžství. R. 1086 král Vladislav I. daroval českému klášteru v Opatovicích výnos mostního cla na Hrádku. Dle mínění některých historiků byl tento most přes Dyji mezi hradem Znojemským a Hradištěm sv. Hippolyta, asi nynější most ze Znojma k „zelenému stromu“. Mínění toto však není správné, neboť most ten zbudoval teprve klášter Lucký, založený r. 1190. Správně vykládá se listina zmíněná na Hrádek, kde byl zajisté na pomezí země Moravské obchodně velmi důležitý celní most přes Dyji.

Vévoda rakouský a štyrský, Leopold, potvrdil r. 1227 dne 10. května bratřím špitálu sv. Jana (johanitům mailberským)

patronátní právo kostela v Hrádku (Erdpurga) se všemi desátky z plodin polních, jmenovitě ze žita, pšenice, ječmene, ovsa, konopí, maku, šafránu, řepy, lnu, čočky, zelí a ze všech domácích zvířat, totiž selat, hus, kachen, kur, ovcí, jehňat, telat a z medu. V listině této je první nám známá zmínka o šafránu, jehož se hojně pěstovalo v pozdějších dobách hlavně na pozemcích kláštera Luckého.

Toto darování učinil Otto von Traberch, rakouský ministeriál. R. 1235 potvrdil je také král Václav I. se zvláštním poukazem na výše zmíněnou listinu krále Vladislava. Král Václav I. r. 1244 dne 2. června listinou datovanou na Krivoklátě rozmnožil jmění maltézské v Hrádku darem mlýna se všemi jeho příjmy a příslušenstvím. Ves jmenuje se Erpurch. R. 1292 dne 29. ledna potvrdil král Václav II. témuž domu maltézskému kup louky v Hrádku, kterou svého času držel německým právem statečný muž Konrád rytíř Zwingendorf, aby louku tuto komenda hrádecká držela právem německým, což Purkrecht slove, s výhradou, že platiti bude královské komoře každoročně na sv. Jiří hřivnu grošů vídeňských. Ves jmenuje se Antiquum Erpurk. Z listiny této zřejmě se dovídáme, že johanité mailberští měli velikou zásluhu o poněmčení jižní Moravy. R. 1385 jmenují se Mikšík z Hrádku a Boček z Hrádku, r. 1386 zase Mikuláš z Hrádku, r. 1387 Prokop z Hrádku a strýc jeho Mikeš z Hrádku, jakož i Anna, vdova po Bočkovi z Hrádku. Boček z Horní Plavče a z Hrádku připomíná se r. 1390 znova, ale současně vdova po Bočkovi Kunhuta. R. 1392 čte se Seslín z Hrádku, r. 1398 zase Mikšík z Hrádku. R. 1399 vzala vdova Bočkova z Hrádku Kunka děti své na spolek svého věna, ať je má kdekoli. R. 1409 čte se Anežka, dcera Mikšíkova z Hrádku.

Na počátku století XV. býval nedaleko Hrádku směrem k Hevlínu dvůr „v travici“ (am Anger), kteréžto jméno nasvědčuje, že tou dobou (1410) bylo přece v Hrádku a okolí hojně Čechů. Nedaleko dvora byl mlýn Trausnicht (1409), o němž se píše r. 1418, že byl pustý a jehož poloha se udává: mlýn nad řekou Dyjí, poblíže města Lavy. Od tohoto mlýna sluší dobře rozlišovati mlýn Trousnický (Čekanovský) u Popovic blíže Znojma. Jméno Trausnicht (1418) není než zkomolené „v travici“.

Domníváme se a zajisté nikoli nesprávně, že výše jmenovaný šlechtic Otto von Traberck měl cosi společného s tímto dvorem a mlýnem Travnickým.

R. 1416 čtou se rodné sestry Zikmunda a Elška, dcery druhdy Bočkovy z Hrádku. Současně čte se Čáslav z Hrádku a sestry Zikmunda, Elška a Anežka z Hrádku, a r. 1417 znova panna Elška, dcera Bočkova z Hrádku. R. 1437 Adam z Hrádku sstúpil se s Janem Šašnovkou z Petrovic (zaniklých) na ves Bzové. Z těchto roztroušených zpráv se rodokmen šlechtické rodiny z Hrádku, která později držela Plaveč a Mikulovice u Znojma, sestaviti nedá.

R. 1440 držel Hrádek již Osvald Einzingar z Hrádku, jenž 28. ledna téhož roku přistoupil k landfrýdu, uzavřenému na obecném sněmě v Brně. Jeho dědic Oldřich Einzingar z Hrádku jmenuje se r. 1452 dne 12. března nejvyšším vladařem rakouským.

R. 1496 byl majitelem Hrádku Michal Einzingar, jenž jakožto šlechtic rakouský nechtěl plniti povinností, které mu ukládalo zemské zřízení moravské. Proto r. 1496 dne 17. března rozhodl král Vladislav II. listinou datovanou v Prešpurku, že jedenkaždý, kdo statek v markrabství moravském k právu zemskému příslušející držeti chce, podlé práva téhož markrabství živ býti má. Potom se majitelé rychle měnili. Zdá se, že Hrádek byl rozdělen mezi dvé vrchností: část patřila k Vranovu a jiná k Jaroslavicům. R. 1515 Albert Bítovský z Lichtemburka prodal městečko Erpurk jakožto příslušenství Vranova Archlebovi z Boskovic a r. 1517 Michael Einzingar z Einzingu prodal Hrádek jakožto příslušenství zboží jaroslavského Adamovi z Bačkovic. Tou dobou bylo však zboží vranovské a jaroslavské spojeno. R. 1523 Archleb z Boskovic prodal městečko Erpurk Janovi z Boskovic. S Jaroslavicemi přešel Hrádek na Vilíma Kunu z Kunštátu, po jehož smrti jej rukojmí jeho r. 1548 prodali Volfovi Krajířovi z Krajku. Od těch dob jest Hrádek neustále součástí panství jaroslavského.[1])

---

[1]) Wisnar, Ortsnamen, 15; Cod. d. M.. I., 127 n. 141, 171, 207, II., 181 n. 176, 209, III., 40, IV., 381 n. 300; Balbin, Epitome hist. rer. boh., 190; Dobner, Annales, V., 310; Brandl, Kniha, 1892, 351, Kniha Tovačovská, 4; K. V. Zap, Kronika českomoravská, I., 710; Palacký, Dějiny, vydání Riegrovo, I., 456; Hübner, Znaim, 1869, 12; Erben, Reg., I., 418 n. 888, 523 n. 1097; Beck, Notizenblatt, 1869, 72; Z. d., VII., 121, 310, 423, 512, 603, 606, 908, 909, 1133; VIII., 63, 311, IX., 64, X., 256 n. 258, 279, XI., 265, 291, 303, 472, XV., 2, 4, XVII., 3; Archiv český, V., 461, 462, X., 256 n. 258, 320, XI., 260.

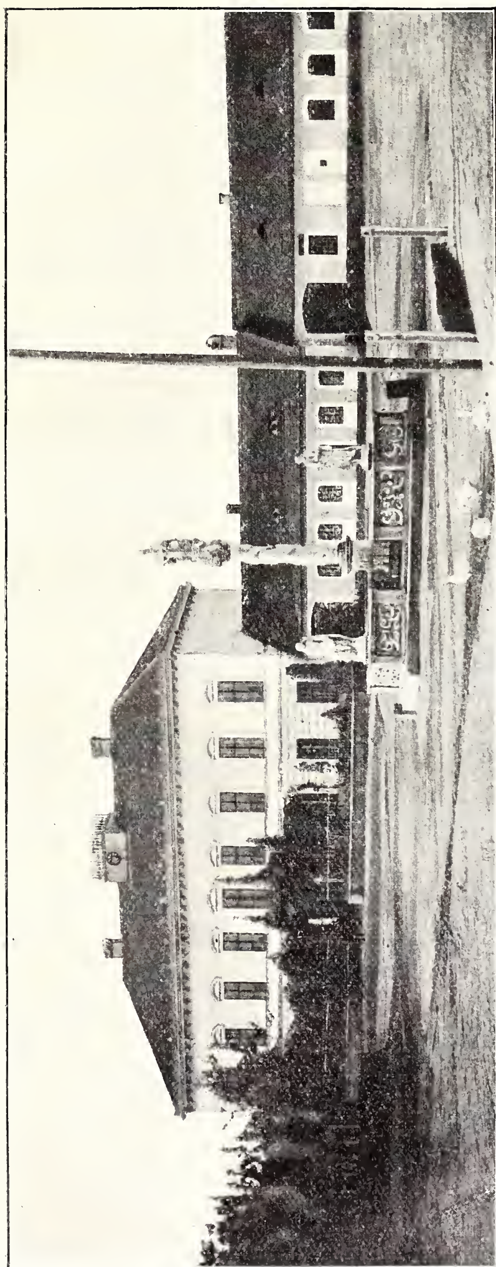
Hrušovany,

něm. Grusbach, městečko, 15 km sv. Jaroslavic, blízko nádraží rakouské uherské společnosti státních drah, zvaného Hrušovany—Šanov. Rozkládají se na rovince a na nízkém svahu, na levém břehu Jevišovky v nejzazším východním koutě znojemského hejtmanství. Silnicemi spojeny jsou s Litobračicemi, Drnoholcem, Bravicemi, s Vršavou a Hraběticemi. Mají pěkné náměstí, neboť domy stojí po většině pohromadě. Staré selské grunty stavěny jsou z nepálených cihel, kryty došky, stojí průčelím do ulic, do dvorů mají loubí. Zahrádky bývaly před domy ode dávna, ale někde byly v době nedávné odstraněny, aby se získalo místa.

Rozloha obce: 23·37 km².

Obyvatelstva bylo r. 1834 ve 171 domech 1117, r. 1880 ve 315 domech 2274, r. 1890 ve 356 domech 2162 a r. 1900 ve 422 domech 2362 duší, náboženství katolického, národnosti německé, zaměstnáním zemědělců a řemeslníků.

Farní kostel sv. Štěpána stojí na výšince blízko zámku. Zbudován byl r. 1758 na místě dřívějšího gotického kostelíčka nákladem majitele panství Mich. Ant. hr. z Althana a jeho choti Františky, roz. hraběnky Eszterházové, k čemuž i tehdejší farář Libor Ploský značně přispěl. R. 1886 byl obnoven vnitřek a r. 1894 zevnějšek kostela. R. 1894 byly pořízeny také věžní hodiny. V kostele jsou tři oltáře, hlavní zasvěcený sv. Štěpánu s obrazem kamenování tohoto světce, malovaným brněnským malířem Weindlichem, a dva poboční, zasvěcené sv. Anně a sv. Janu Nepomuckému. Obrazy křížové cesty jsou kopie Führichových obrazů. Oratoria byla přistavěna v době hodně pozdní. Vůbec stavba kostela nevykazuje slohových vzácností. R. 1758 zřídil hr. Michal Althan pod kostelem hrobku pro svoji rodinu, ale rodina althanská, linie jaroslavské, měla svoji nádhernou hrobku ve Vranově. V máji r. 1895 byla hrobka hrušovanská otevřena, vyměřena, prozkoumána, ale zase zavřena snad na vždy. Jedné části této hrobky užívalo prý se dříve za kostnici, v druhé do r. 1784 pohřbeni byli dva členové althanského domu linie hrušovanské, ostatní zemřelí členové této větve hraběcího domu byli pohřbíváni na bývalém hřbitově na epištolní straně kostela. Poslední byla tam pochována r. 1879 Anna šlechtična Kammlová,

Obr. 17. Náměstí v Hrušovanech.

rozená hraběnka z Hardeka. Její manžel odpočívá na novém hřbitově farním v rodinné hrobce, zřízené r. 1899, kam r. 1900 přeneseny byly také poslední ostatky Aniny. Varhany byly pořízeny r. 1786 u znojemského varhanáře Josefa Silberbaura, neboť r. 1785 dne 6. září blesk původní varhany zničil. R. 1885 byly znova sladěny a opraveny. Mají dvě křídla, na vrchu spojená pěknou barokkovou dekorací se znakem althanovským. Zvonů je pět. Prostřední lit byl r. 1510 (posvěcený sv. Štěpánu), menší, nesoucí jméno P. Marie, lit byl ve Znojmě r. 1762 a přelit r. 1827.

Fara připomíná se již r. 1339. R. 1588 byla již celá farnost protestantská, ale po bitvě bělohorské podařilo se úsilí znojemských jesuitů zavésti opět katolictví. Pastoři účinkovali v Hrušovanech v letech 1588—1622. Od r. 1629 jsou zase katoličtí faráři. Budova farní stojí u kostela. Bývala druhdy velmi chatrná. Farář Ploský poznamenal o ní r. 1758 ve svém domácím protokole: Fara jest celá na spadnutí a tak podezřelá, že již někteří faráři v ní nebydleli; ale bude již opravena od základů sbírkami a společným úsilím vrchnosti, faráře a farníkův. Čas byly Hrušovany dokonce spojeny farně s Hevlínem, neboť pro faráře nebylo, kde by hlavu sklonil. R. 1764 vystavěna fara, která po některých opravách posud stojí.

Hřbitov nynější, za osadou při silnici do Drnoholce, byl založen r. 1832, před tím až do r. 1784 měli hrabětičtí, šanovští a hrušovanští společný hřbitov, ale r. 1784 byla v Hraběticích zřízena fara a tím také hřbitov.

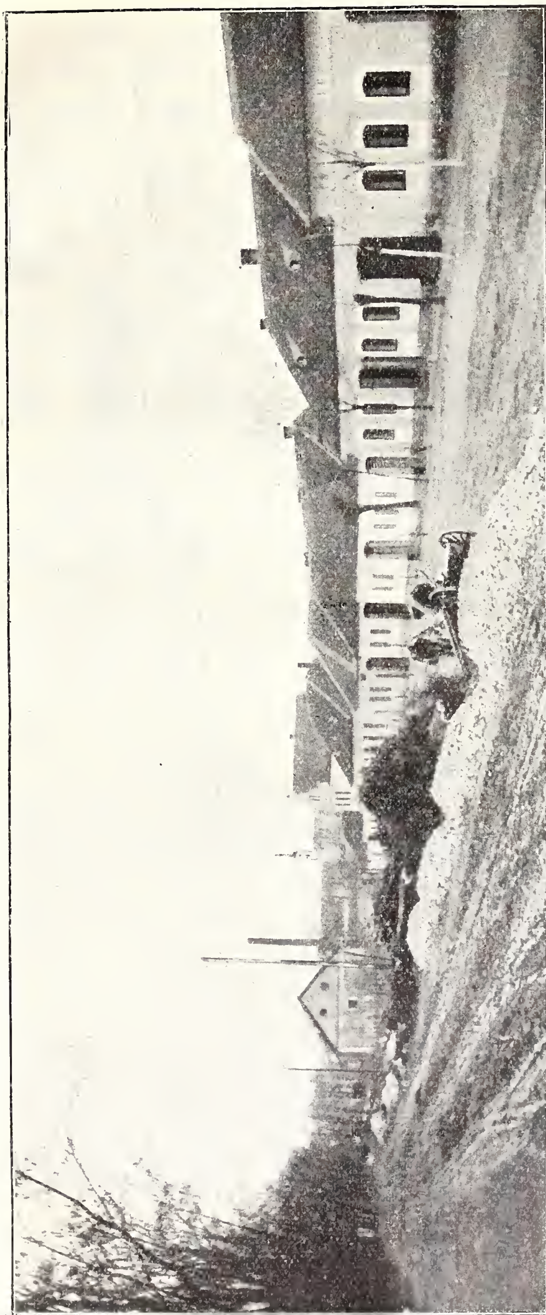
Přifařeny byly do r. 1784 osady Hrabětice a Šanov, ale toho roku byly vyfařeny a utvořily samostatnou farnost hrabětickou.

Patronem byla původně kapitola staroboleslavská, později johanitská komenda kounická, nyní náleží právo patronátní majitelům panství hrušovanského, tedy Emanuele hraběnce Khuen-Belasi, rozené šlechtičně Kammel-Hardeggrové.

Farní pamětní knihu založil r. 1815 farář Ignác Satke. Avšak již dříve psali faráři t. zv. „Hausprotokoll".

Matriky počínají se rokem 1670.

Záduší má 10 ha 92 a rolí a 1 ha 74 a luk. Farář míval od poddanských farníků polní desátek. Výkup z desátku obnášel r. 1848 za celou farnost 1474 zl. 44 kr.

Obr. 18. Ulice v Hrušovanech.

Š k o l a jest pětitřídní, německá. R. 1901 bylo 451 školou povinných dětí. Pátá třída jest rozdělena na pobočky dle pohlaví. Školní budova jest jednopatrová, moderním vychovatelským poža-

Obr. 19. Chrám Páně v Hrušovanech.

davkům odpovídající. Zbudována byla r. 1890 přestavbou staré školy. Vlastní budova školní byla vystavěna r. 1788 nákladem

Maximiliana hraběte z Althana. Byla původně pouze jednotřídní. R. 1863 již nevyhovovala, proto zbudována byla nová škola, patrová, prostrannější, aby v ní 256 školních dětí mělo místa. Do roku 1863 byla škola jednotřídní, toho roku byla na dvojtřídku rozšířena, r. 1872 stala se trojtřídkou, r. 1874 čtyřtřídkou. Od r. 1890 jest pětitřídní. R. 1871 byl založen školní podpůrný fond, z něhož by se opatřovaly školní a učební pomůcky, ale teprve r. 1895 dosáhl fond tento výše 2000 zl., tak že teprve tohoto roku úroky z fondových peněz plynoucí se vynakládají na školní účely.

Nejstarší známý učitel hrušovanský Frant. Stadelbauer uvádí se již r. 1678. R. 1858 měl učitel, který zastával také službu varhanickou a kostelnickou, úhrnem 558 zl. 74 kr. příjmů. Nejdéle tu působili učitelé Jakub Groll (1810—1855) a Ignác Seiferth (1855—1888).

Školní kronika založena r. 1819 učitelem Jakubem Grollem.

Školní knihovna žákovská má (r. 1904) 253, učitelská 97 svazků.

Školní zahrada má výměry asi 10 a.

Zámek jest rozsáhlá budova, zbudovaná na kopečku, dvoupatrová. Zbudován byl r. 1669, obnoven r. 1849. Poslední oprava zámku datuje se z r. 1893. Až do r. 1896 byl v zámku umístěn spolek „Červeného kříže“, neboť vrchnost obývala vilu Emminu (Emmahof), vystavěnou r. 1882. Tento Emmahof, stojící v blízkém lesíku Hoji, má všecky komnaty vyzdobené světoznámým nyní malířem Alfonsem Muchou. Mucha byl tenkráte mlád a pomocníkem malíře pokojů v Mikulově a maloval světnice po chalupách v okolních vesnicích. Zemřelý již hrabě Khuen-Belasi zadal mu malbu pokojů ve vile Emmině a při tom poznal v něm talent, poslal jej do Vídně na vzdělání a po skončeném studiu v Mnichově na malířské akademii do Italie, i dále jej podporovav. Začátečnické obrazy a skulptury Muchovy dosud jsou v zámečku, který je nyní opuštěn a zanedbán. Blízko zámečku stojí ohromný dub, „Knedeleiche“ zvaný pro veliké boule, jaké má na kmeni. Odhaduje se na 600 let stáří. Při zámku prostírá se krásný park s bohatým a velikým skleníkem, do něhož se umístí až 40.000 květináčů. V květinovém parku jsou tři vodotrysky, dva

rybníčky a několik nádržek. Dříve chovaly se na jednom z rybníčků labutě, dnes zbyl jen úhledný domek pro ně. Sochy okolo zámku a v parku jsou zdobeny znaky Althanskými.

Na náměstí je nejkrásnější socha, totiž Svatá Trojice z r. 1711. Byla r. 1885 nákladem šlechtice dra. Dominika Kammla z Hardeggra, známého cestovatele afrického, obnovena. Blízko ní stojí socha sv. Floriána z r. 1714.

Při silnici do Hrabětic rozprostírá se vrchnostenský cukrovar zřízený r. 1851, jenž od r. 1903 pronajmut jest a na 300 lidí

Obr. 20. Zámek v Hrušovanech.

zaměstnává. Blízko něho stojí sochy sv. Antonína a sv. Jana Nepomuckého z r. 1724. Před hřbitovem je socha sv. Jana Nep., postavená r. 1714, opravená r. 1813. Při silnici do Drnoholce je starodávná Boží muka, nesoucí letopočet 1629.

V Hrušovanech jest **nemocnice** milosrdných sester kongregace sv. Karla Boromejského, podřízená mateřskému domu pražskému. Milosrdné sestry uvedli do Hrušovan r. 1878 Anna Kamm-

lová z Hardeggra, rozená hraběnka z Hardeka a Karel Bedřich Kammel z Hardeggra. Jsou obyčejně tři. Ordinaci obstarává lékař zámecký.

Na lán čítá se 88 jiter, tedy asi 50 ha 64 a. Větších usedlostí však již není, neboť byly všecky vesměs rozděleny na 2—3 díly, jakmile zákonník dovolil svobodnou dělbu gruntů.

Živelní pohromy: Požáry v letech 1783, 1827, 1828, 1832, 1893. Jevišovka a Dyje před regulací často zaplavovaly pozemky a působily mnoho škod.

Epidemické nemoci: Pád dobytka r. 1801 a 1892 r. 1892 ztratil velkostatek plicní nákazou skotu téměř veškeren

Obr. 21. Vrchnostenská nemocnice v Hrušovanech.

dobytek hovězí, který nahradil čistokrevnými plemeny tyrolskými a švýcarskými.

Válečnými úhonami r. 1809 a 1866 utrpěly Hrušovany velmi mnoho.

Spolky: Raiffeisenovka, Potravní spolek, spolek dobrov. hasičů, vojen. vysloužilců, zpěvácký, včelařský, spolek o dětskou zahrádku pečující „Kindergartenverein“, sociálně-demokratický spolek „Bund der Gerechtigkeit“, potom společnost živností řemeslných a společnost živností svobodných a koncesovaných.

Rody 100 let na gruntech: Hiebingrův, Zocherlův, Polstrův, Czippalův (Křipalův).

Samoty: Nádraží, Heidhof, 3 cihelny, 4 strážné domky drah a panský dvorec.

Jména tratí: Winkelfeld, Haidfeld, Breitfeld, hintere Weingärten, junges Weingebirg, Dürnholzerfelder, Bauerngarten, Retzerweingarten, Hojawald, Ochsenstallfelder, Weidfleck, Ausserzinsfeld, grosse Wiesen, Zinsfeld.

Trhy výroční jsou čtyři: První ve čtvrtek po Novém roce, druhý první čtvrtek v máji, třetí na sv. Vavřince, je-li sv. Vavřince ve čtvrtek, ve čtvrtek po sv. Vavřinci, čtvrtý na sv. Martina, je-li sv. Martina ve čtvrtek, také ve čtvrtek po onom svátku. Týdenní trhy a trhy na vepřový dobytek každé úterý.

Radnice zbudována r. 1862. Chovají se v ní listina a dato 23. května 1710, kterou se udělují Hrušovanům týdenní trhy a listina ze dne 25. dubna r. 1704 o některých změnách trhů výročních.

Ve znaku obecním jsou dvě štiky, jak se spatřují na nejstarší dochované obecní pečeti.

Městečkem připomínají se Hrušovany po prvé r. 1524. Výsadní listina se nedochovala.

Místní jméno jest patronymické, od osobního Hruš odvozené. Německé Grusbach vzniklo zkomolením českého. Jméno Hrušované značí vlastně lidi pocházející z Hrušova (Hrušovjané). V Čechách jsou dvě vsi Hrušov zvané, na Moravě také Hrušovany u Židlochovic, v Haliči jest devět Gruszówů, 2 Gruszowky jedny Gruszowicze, v Čechách Hrušovany dvoje.

Archeologické nálezy. R. 1887 odkryt pravěký hrob, v němž kostra na pravé ruce měla těžký zlatý náramek a na nohou po jednom spiralovitém kruhu bronzovém. Také nalezeny byly na polích stříbrné a měděné mince, zbytky starých zbrojí a j. Vše chová se v zámečku „Emmahof“ řečeném.

Dějiny: O starožitné osadě hrušovanské děje se první zmínka k r. 1131, kdy náležela ves tato ke kostelu znojemskému.

R. 1159 daroval Hrušovany rytířům maltézským v Praze král Vladislav I. Byla to asi nejstarší johanitská država na Moravě, jak také r. 1204 jmenuje se nejstarší v listině, kterou markrabí moravský Vladislav udílí johanitům právo zařizovati se na svých statcích dle práva německého. Z toho možno vyvozovati závěr,

že Hrušovany poněmčili johanité pražští, právě jako Hrádek poněmčili johanité mailberští.

Kromě rytířů maltézských však také samostatný vládycký rod měl zboží v Hrušovanech. A ten rod byl po dlouhou dobu český, ačkoli také rád svým dětem dával německá jména.

R. 1209 dne 3. září čte se Beneda a jeho syn Thirsech de Grussovan, r. 1234 dne 12. července na listině kláštera Luckého Vrš de Hruš, r. 1314 dne 24. dubna Alšík de Gruspan.

R. 1331 Jan z Lichtemburka a z Bítova přepadl do Moravy vpadlé Rakušany u Hrušovan a poraziv je přinutil je zemi opustiti a Moravu vydati králi Janovi Lucemburskému.

R. 1339 po prvé připomíná se hrušovanská fara, která byla, jak se zdá, desátkem povinna klášteru Oslavanskému. Téhož roku, dne 5. března, papež Benedikt XII. nařizuje biskupovi pasovskému a opatovi altenburskému, aby urovnali při mezi pannami oslavanskými a farářem hrušovanským Olbramem o sporné desátky. Dne 21. května delegoval k tomuto rozhodnutí místoděkan pasovský Oto Otu hraběte z Magdeburka, faráře ze Zhoře. Jak byla pře tato urovnána, není známo.

Ve XIV. století držel statek hrušovanský rod vládyk z Bukovin (zřícenina hradu Bukovin je u Hostíma). R. 1349 bratří Hartleb, Jindřich a Smil z Bukovin sestoupili se na spolek na veškero zboží své, mezi kterým jmenuje se také Cruspan (Hrušovany). R. 1350 Jan, z původního asi rodu vládyk z Hrušovan, postoupil zeně své Markétě 100 hř. na Hrušovanech (Gruspah) právem věnným. Vedle vládyk z Bukovin a vládyk z Hrušovan ještě také jiné rody měly podíly na Hrušovanech. R. 1353 postoupila Mabka z Dobronic šesti lánů v Hrušovanech s veškerým příslušenstvím, totiž s vinicemi, lukami, pastvami, lesy, jakož sama zboží to držela a jeho užívala, bratrovi svému Šlěpánovi z Dobronic za 60 hřiven. Současně (r. 1353) Jan z Bukovin prodal půl třetího lánu v Hrušovanech Smilovi z Fröhlichsdorfa (okres Mikulovský) za 25 hřiven.

R. 1378 připomíná se v Hrušovanech tvrz. Toho r. koupil ji se dvorem, lány, chalupami, vinicemi a právem viničným, zahradami ovocnými, lukami a vším příslušenstvím jakožto léno markraběcí, Gebl z Kučerova.

Hrušovany jmenují se v tomto zápise Kruschpan. Tento Geblínus z Kučerova založil nový rod Geblů z Hrušovan. Píše se

Geblínem z Hrušovan již dne 7. dubna r. 1391 (de Gruspan), r. 1392 de Cruspan, r. 1398 jmenuje se i dcera jeho Margareta, vdaná za Jindřicha z Mohelna (Mglyczyn, té doby drželi Mohelno bratří Jindřich a Jan z Meziříče). R. 1406 jmenují se jeho synové Vavřinec, Geble, Štěpán a Jan. Měli tehdy statek v Našiměřicích (okres Krumlovský). R. 1409 Vavřinec Geble z Hrušovan vzal ženu svoji Evu na spolek 13 lánů a jiného zboží ve Vrbovci. Tato Eva byla z vládycké rodiny z Křídlovic. Dcera Geblínova z Hrušovan, Marketa, měla r. 1409 již druhého muže Alberta Kozla z Archlebova. Vzala jej tehdy na spolek na věno své v Našiměřicích. Současně Eva z Křídlovic vzala muže svého Vavřince Gebla z Hrušovan na spolek na věno své ve Slatině a v Nešpicích. R. 1412 byla však Eva již vdovou, umřel tehdy Vavřinec dictus Gobl de Hrussovan před tímto rokem. Geblinus z Hrušovan učinil r. 1415 své rodné bratry poručníky svých dětí a statků. Téhož roku Hanuš z Hrušovan, nejmladší z bratří, vzal své rodné bratry na spolek veškerých statků, které buďto má nebo míti bude.

Zámek hrušovanský padl za války husitské do rukou husitů, které r. 1428 Jan Krajíř z Krajku vypudil.

Na listině jevišovské ze dne 17. února r. 1431 čte se opět Gewle z Rušovan, jenž dne 4. března r. 1434 přistoupil k landfrýdu danému na sněmě obecném v Brně.

R. 1437 jmenují se Geble z Hrušovan a jeho neť Anna, vdova po Dobšovi z Vajtmile a ze Žerotic. Týž Gewl přistoupil k landfrýdu dne 28. ledna r. 1440 umluvenému na sněmě obecném v Brně. R. 1458 jmenuje se Weibel z Hrušovan, ale r. 1481 byl majitelem Hrušovan již rod Vajtmilnarů ze Žerotic. Toho roku Anna z Vladnice pohoní pana Ludvíka z Vajtmile z 500 zl. dobrých uherských peněz, že jí drží Hrušovany, ježto ona po mateři lepší právo k nim má než on. Vajtmilnarové byli však taktéž spřízněni z Gebly z Hrušovan. Statek hrušovanský byl, jak vidno, sporný, ale to nebránilo, aby se Vajtmilnarové po něm nepsali aneb psáni nebyli. Hned r. 1481 Barbora, abatyše od sv. Kláry ve Znojmě, pohoní Ludvíka z Vajtmile a z Hrušovan. Současně také Herrich z Lichtemburka a z Bítova pohoní Ludvíka z Vajtmile a z Hrušovan a kdežkolvěk co má, že mu drží ves Damnice.

Spory Vajtmilnarův o Hrušovany byly ukončeny teprve asi r. 1490, kdy Jiří Einzingar z Haugsdorfa tento statek s farou a dvorem bratřím Benešovi a Ludvíkovi z Vajtmile dal intabulovati. Po nich dědil asi r. 1516 Hrušovany Šebastián z Vajtmile, jenž r. 1524 prodal je s veškerým příslušenstvím Janovi z Pernštejna za 1000 dukátů a 250 kop grošů. Jan z Pernštejna r. 1531 zapsal klariskám znojemským roční plat 140 zl. moravských a dávku 60 nákladních vozů sena na statku tomto za to, že mu postoupily statku lechovského. Po Janovi z Pernštejna dědil syn Vratislav, jenž r. 1560 postoupil Hrušovan Janovi staršímu ze Žerotína, tento brzy na to Berchtoldovi z Lipého a ten r. 1570 Petrovi Čertorejskému z Čertorej, který r. 1572 v poslední vůli všecky své statky synům Janovi, Bernardovi a Albrechtovi odkázal. Zboží hrušovanské podržel Jan Čertorejský a r. 1578 na něm zapsal své ženě Marianě Haugvicové z Biskupic 5000 zl., na něž ona jej vzala na spolek. Zemřel asi po té, neboť bratr jeho Bernard r. 1588 část Hrušovan, městečko s tvrzí, farou dvorem, ovčínem, pivovarem, vinicemi a zahradami prodal Melicharovi z Hernšperka za 21.000 zl. mor. Ale i Melchior z Hernšperka záhy zemřel, zanechav nedospělé sirotky. Brzy po roku 1588 prodalo město Znojmo Hrušovany ve prospěch těchto sirot za 26.000 zl. mor. Jakubovi Vojskému na Veselém a Količíně, jenž zboží toho po bitvě bělohorské pozbyl pro účastenství ve vzpouře.

Druhou část Hrušovan drželi nadále Čertorejští. R. 1608 dne 3. září Zigmund Čertorejský z Čertorej a na Hrušovanech přistoupil k landfrýdu. Po r. 1620 náležela tato část bratřím Vikardovi a Zigmundovi Čertorejským, kteří také súčastnili se povstání, zač jim byly statky jejich skonfiskovány. Poslední katolický farář v Hrušovanech byl Jan Passfeld a Hilarius od r. 1565. Melichar z Hernšperka byl luterán, který, sotva Hrušovany koupil, uvedl protestantského pastora Jakuba Waltera. Potom následovali: r. 1595 Baltazar Hulner, r. 1612 Jan Škultéty, r. 1614 Valentin Papenzer, r. 1615 Jan Gärtner, r. 1617 Petr Škultéty. Ve sbírce Cerroniho ve Františkově museu v Brně chová se dosud opis svatební smlouvy hrušovanského pastora Petra Škultétyho z r. 1617.

Bitva bělohorská učinila konec také hrušovanským luteránům. Po bitvě nebyla fara hned obsazena, nýbrž přišli nejprve jesuité a vykonali konversi. Také židů bývalo v těch dobách

v Hrušovanech asi hojně. Dosud vypravuje lid, že na nivě těsně u Hrušovan ležící a „Judenbreiten" zvané býval židovský hřbitov (je to mírný svah) a ulička spojující Annagasse s Herrngasse v Hrušovanech sluje do dneška Judengasse.

R. 1623 dne 28. dubna celé Hrušovany prodala královská komora spolu se statkem vršavským císařskému radovi Siegfriedovi Krištofovi Breunerovi svobodnému pánu ze Staufinka za 60.000 zl. rýnských. Tento odkázal zboží choti své Zuzaně, rozené hraběnce z Thurnu a tato r. 1651 synu svému Siegfriedu Františkovi svob. p. Breunerovi, který měl dědicem Siegfrieda Leop. Breunera. Po jeho smrti prodali Hrušovany za 68.000 zl. rýn. synové jeho Arnošt Bedřich, Filip Krištof a František Antonín Adolfovi hraběti z Althana r. 1668 dne 2. března.

Znojemské klarisky, jak výše řečeno, měly na Hrušovanech pojištěnou služebnost roční dávky 60 nákladních vozů sena. Dne 20. května srovnaly se se Siegfriedem Krištofem Breunerem tak, že přijaly místo ročních 60 vozů sena ročních 60 tolarů. Dominikáni znojemští měli na statku jaroslavském pojištěné roční platy. Protože Hrušovany byly r. 1668 spojeny s Jaroslavicemi, srovnali se r. 1672 dominikáni s hrabaty z Althana tak, že místo platů z Jaroslavic měl dostati jednou pro vždy 5000 zl., kterýžto obnos byl pojištěn na panství hrušovanském.

Hrabě Michal Adolf z Althana založil hrušovanskou linii svého rodu. Zemřel r. 1693. Dědic jeho Michal Ferdinand hrabě Althan prodal dne 15. prosince r. 1696 svůj díl Hrušovan bratrovi svému Michalu Ehrenreichovi hr. Althanovi za 60.000 zl. rýn. a 100 dukátů. Druhý bratr Michal Adolf mladší prodal témuž bratrovi svůj díl Hrušovan r. 1698 dne 3. ledna za 35.000 zl. rýn. Michal Ehrenreich zemřel r. 1714 zanechav dva nezletilé syny, kteří se r. 1724 dne 30. prosince o pozůstalost otcovu podělili tak, že starší Michal Antonín převzal Hrušovany a mladšímu Michalu Heřmanovi, rytíři maltézskému, vyplatil 90.000 zl. rýn. R. 1765 zemřel Michal Ant. Althan a Hrušovany připadly staršímu jeho synu Gundakarovi, který dne 30. července r. 1773 ustanovil dědicem neplnoletého syna Michala Františka de Pauli a když tento poslední mužský potomek hrušovanské linie Althanů r. 1784 nedosáhnuv zletilosti zemřel, připadly Hrušovany příbuzným jeho otce z pátého kolena, Michalu Maxovi a Michalu Janovi z Althana.

Hrabě Michal Antonín Althan učinil dne 27. listopadu r. 1762 nadání 4000 zl., které do sepsání nadační listiny (r. 1825 dne 31. října) vzrostlo na 10.222 zl. 30 kr. víd. měny, z něhož každoročně úrok dle dobrozdání hrušovanské vrchnosti rozdílel se chudým poddaným jako podpora na plnění zemépanských daní a dávek.

R. 1788 bylo ustanoveno, aby Hrušovany (městečko a panství) přispívaly každoročně 12 zl. na kriminální soud města Znojma. R. 1789 dne 15. července koupil Michal Maximilián hr. Althan od svého spoluděddice Michala Jana Althana jeho polovici statku hrušovanského za zaplacení jeho dluhův a měsíční rentu 200 zl. a poslední vůli svou ze dne 1. dubna r. 1794 (publikovanou dne 16. února r. 1795) jsa bezdětek, ustanovil dědičkou dceru Michala Jana Althana Maximiliánu, provdanou hraběnku z Hardeka. Tato byla r. 1799 dne 24. října prohlášena zletilou a držení velkostatku formálně nastoupila. Maximiliána z Hardeka zemřela dne 7. září r. 1833 a Hrušovany dědila dcera její Anna hraběnka z Hardeka, provdaná za Kammela. Po ní dědila r. 1880 její dcera Emanuela hraběnka Khuen-Belasi. Její manžel Eduard hrabě Khuen-Belasi zemřel dne 21. března r. 1896 na zámku Gaudeggu v Tyrolsku.[1])

Křídlovice,

také Moravské Křídlovice, po německu původně Böhmisch Grillowitz, od r. 1882 Gross Grillowitz, leží na příkrém svahu do údolí řeky Jevišovky, na pravém břehu řeky, od Jaroslavic 10 km

[1]) Dr. Dvorský v „Čas muz. olom.“, 1895, 101; V. Houdek v „Čas. muz. olom.“, 1896, 46; Brandl, Kniha, 1892, 86, Knihy půhonné, V., 289 n. 128, 354 n. 510, 369 n. 728, „Kniha Tovačovská“, 5; Cod. d. M., I., 206 n. 231, 268 n. 292, II., 22, VI., 54 č. 76, VII., 162 n. 225; 169 n. 234; XII., 16 n. 23; Erb., Reg., I., 97 n. 214, 132 n. 297; 237 n. 519, 395; Volný, Mähren, III., 220, 225; Z. d., I., 140, 164, II., 91, 502, VI., 552, VIII., 196, 416, X., 49, 50, 92, XI., 181, 182, 349, XII., 328, 330, fol. 3, XXIV., 9, 21, XXVI., 22, 54, XXVII., 12, XXIX., 12, XXXII., 11; Bretholz, Annales, 1895, 117, 1896, 167 n. 8; Archiv Český, X., 251, 256; Dr. Kameníček, Sněmy, 1900, I., 493; Zap, Českomoravská kronika, V., 516; Hübner, Znaim, 1869, 195, 360, 495.

vzdáleny, směrem skoro severním na silnici spojující je s Boroticemi a Božicemi. Nadmořské výšky mají 203 m. Okolí je velmi bohaté úrodou vína i ovoce.

Rozloha obce 9·94 km².

Obr. 22. Chrám Páně v Křídlovicích.

Obyvatelstva bylo r. 1772 jen 325 duší, r. 1835 ve 119 domech 707, r. 1869 ve 161 domech 918, r. 1880 ve 196 domech 1078, r. 1890 ve 227 domech 1087 a r. 1900 ve 245 domech 1118 duší, katolíků, Němců, zaměstnáním rolníků, vinařů a řemeslníků.

Farní kostel je zasvěcen sv. apoštolům Petru a Pavlu. Je to stavba prastará, malá, stářím velmi sešlá. Klenba lodi je

široká a smělá. Vystavěn byl, neznámo kdy, nákladem premonstrátů luckých. Původní kostel křídlovský byl vysvěcen r. 1225 biskupem Jindřichem z Troje; je však velikou smělostí domnívati se, že nynější kostel jest onen, kterýž se r. 1225 připomíná, zvláště když je známo, že Křídlovice v minulých stoletích nemálo trpěly válečnými běhy. R. 1882 byly pořízeny varhany a tři oltářní obrazy, totiž na hlavní oltář sv. Petra a Pavla a na poboční oltáře Panny Marie a sv. Josefa. Kostel má také některé odpustky, a sice ode dne 22. dubna r. 1776 pro slavnost sv. apoštolů Petra a Pavla a ode dne 27. června r. 1777 pro svátky sv. Josefa a sv. Anny.

Fara křídlovská připomíná se již r. 1225 jakožto podřízená klášteru Luckému. Až do r. 1293 byla povinna dávati desátky kapitole staroboleslavské. R. 1570 farnost odpadla od katolictví, tak že měl opat lucký Šebastián I. Freytag s ní nemalou práci. Kdy byla farní budova vystavěna, není známo. Vystavěli ji zajisté kanovníci lučtí po válce třicetileté, neboť r. 1668 byly Křídlovice bez fary.

Patronem býval až do svého zrušení klášter Lucký, nyní náleží právo patronátní náboženské matici.

Přifařené obce: Božice a Křídlovice. Do r. 1785 také Borotice byly do Křídlovic přifařeny, toho roku však spojeny byly s Lechovicemi. V XVII. století farář křídlovský měl vždy na starosti kolaturu vršavskou.

Nejdéle působili faráři: Pavel Priegl, poslední premonstrát lucký (1772—1801) a Cyril Weiss, bývalý profesor alumnatu brněnského (zemřel v Křídlovicích 1882).

Hřbitov byl až do r. 1821 okolo kostela. R. 1821 přeložen byl na nynější místo jihozápadně od kostela. Pochovávají na něm z Božic a z Křídlovic.

Farní matriky počínají se rokem 1683; farní pamětní kniha jest novější.

Škola je čtyřtřídní, německá. R. 1901 bylo 184 školou povinných dětí. Po válce třicetileté nečiní se o škole v Křídlovicích zmínky, ačkoli se připomínají školy v sousedních osadách Hrádku, Hrušovanech, Jaroslavicích, Dyjákovicích. Nejstarší paměť o škole křídlovské je z r. 1751, kdy klášter Lucký zbudoval pro farní školu budovu. R. 1824 zbudována byla nynější škola pro dvoj-

třídku, která r. 1880 byla rozšířena tak, aby se v ní čtyři učírny umístily. Až do r. 1824 byla škola jednotřídní, do r. 1880 dvojtřídní, od té doby je čtyřtřídní.

Pamětní kniha školní založena byla r. 1780 učitelem Oberenzerem.

Nejdéle na škole působili: Frant. Bastl (52 let), znamenitý hudebník a Jakub Heime (1886—1897).

Přiškoleny byly do r. 1893 Božice, toho roku vystavěly si vlastní trojtřídní školu.

Znamenitý rodák P. Vavřín Müllner, řádný profesor filosofie bohoslovné na theologické fakultě ve Vídni.

Zámeček Allein, ve švýcarském slohu stavěný, jest v lese při silnici do Borotic, čtvrt hodiny od Křídlovic. Je to pouhý lovecký zámeček, mající však romantickou polohu.

Poddanské poměry byly dosti kruté. Sedlák robotoval potahem tři dny a ruční robotou jeden den v témdni. Kostelu odváděl desátky ze všech polních plodin. Výkup z roboty a poddanství obnášel prý 1000 zl. z lánu.

Dívčí pensionát „Maria Hilf". R. 1892 dne 17. září ustavil se v Křídlovicích výbor družstva na zbudování útulny pro děti a pro starce. Znojemský stavitel Vítek nakreslil zdarma plány, obec křídlovská darovala stavební místo, dobrodinci sebrali kapitál a r. 1894 dne 12. října položen základní kámen. Stavba ještě téhož roku dne 1. prosince byla dokončena. Protektorát přijala arcivévodkyně Eliška Marie. R. 1895 dne 8. září byl ústav posvěcen. Správy ústavu ujaly se milosrdné sestry sv. Karla Boromejského, zřídivše v něm za souhlasu zemské školní rady školu pro industriální učitelky a dětskou zahrádku. R. 1895 dne 27. září navštívil ústav moravský místodržitel baron Spens-Boden. R. 1898 zbudován byl druhý pavilon, v němž vyučují se dívky předmětům měšťanských škol. Od r. 1899 stojí již také zvláštní budova pro dětskou zahrádku. Duší celého ústavu byl z počátku prelát a apoštolský protonotář Maximilián Mayer rytíř z Ahrdorffa, farář křídlovský, jenž zde působil do r. 1899, kdy byl jmenován kanovníkem olomouckým.

Živelní pohromy: R. 1822 udeřil blesk do kostelní věže, která se vzňala. R. 1855 krupobití. R. 1860 veliký požár, který zničil 56 domů, r. 1862 nový požár. Povodně r. 1862 a 1882.

Epidemie cholerová opakovala se r. 1832, 1836, 1866.

Rody přes 100 let na gruntě: Windpastinger, Oberenzer, Pfister.

Nálezy archeologické: Popelnice a zbraně nalezeny ve vinohradech a v polích při stavbě dráhy; také staré bronzy, zbytky nádob tuhovaných. Lochů v Křídlovicích není, za to velmi četné jsou v Božicích.

Samoty: Zámeček „Allein", myslivna na cestě k Boroticům, mlýn Petrodolský.

Místní jméno je patronymické, znělo původně Chřelovice od osob. jména Chřel odvozené. (Viz Křídlovičky.)

Dějiny: Křídlovice stávaly zajisté již ve XII. století, neboť již r. 1225 zbudoval jim opat lucký farní kostel, který téhož roku byl také vysvěcen. Tento akt však biskup vykonal teprve, když zakladatel a spolupatron se vyjádřil, jak hodlá nový kostel dotovati a když upsal faráři desátky ze šesti vsí, totiž Křídlovic, Borotic, Božic a zaniklých Raklinic, Držíkrajovic a Petrovic. Téhož roku dne 27. dubna čte se farář Čáslav. Jak dlouho drželi faráři křídlovští tyto desátky, není známo. Božice jsou do Křídlovic dosud přifařeny, Borotice byly vyfařeny r. 1785, o osadách zaniklých pak víme dosti málo. Desátky ze vsí Raklinic (Rachuwicz) byly r. 1248 sporny mezi farářem křídlovským (de Scrilluwiz) a komendou kounickou. Spor byl urovnán ve prospěch farářův a tím ve prospěch jeho patrona, opata luckého tak, aby opat lucký jakožto patron bral každoročně polovici i větších i menších desátků. R. 1269 dne 29. srpna čte se na listině Luckého kláštera farář křídlovský Štěpán (de Grilwiz). Bylo již řečeno, že klášter Lucký byl povinován dávati z fary křídlovské desátky kapitole staroboleslavské. Když tato kapitola r. 1293 dne 22. června propustila klášterní lucké fary z této povinnosti, byla jí zbavena také fara křídlovská. Tenkráte byl asi farářem mistr Ambrož, jenž se připomíná dne 20. května r. 1294 na listině, kterou vyznává, že obdržel od kláštera Luckého ze zvláštní přízně opatovy i konventu desátky pěti lánů v Křídlovicích (in Grilwich), ode dávna klášteru náležité. Z vděčnosti chce každoročně z výnosu desátků těch odváděti klášteru měřici pšenice. Roku 1301 svěřil faru křídlovskou opat lucký světskému knězi Zdislavovi, asi z nedostatku vlastních konventuálův, jimž by fary patronátní presento-

vati mohl. Nově ustanovený farář vzdal se polovice desátku ze zaniklé vsi Rakvic (Raklinic) na zlepšení stravy (pitanci) řeholníků Luckého kláštera, což potvrdil biskup olomoucký Jan r. 1303 dne 23. prosince ze sídla svého v Modřicích a opat strahovský Emandus r. 1304 dne 8. ledna za pobytu svého v Louce. O desátky zaniklé vsi Rakvic však vznikl spor znova. R. 1414 dne 25. května Jindřich z Bruneka, komtur johanitů kounických, a Jan, opat premonstrátů luckých, smluvili se, aby farář křídlovský (in Grilwicz) bral polovici velkého i malého desátku z johanitského dvora v Rakvicích. Také o desátky, jež fary lucké platily kdysi kapitule staroboleslavské, se jednalo znova r. 1325. Biskup olomoucký Konrád na synodě v Kroměříži vložil na klášterní lucké fary, mezi nimi také na křídlovskou (Grilwicz), interdikt pro nezaplacené desátky. Vykonavatelem interdiktu ustanoven byl farář jaroslavský Walter, zastávající tehdy úřad znojemského místoarcijáhenství. Proti nálezu interdiktnímu odvolali se bratří lučtí do Říma. K narovnání došlo 1. října r. 1325. Klášter byl totiž povinen dávati nejen desátky do Staré Boleslavě, nýbrž také kapitule olomoucké. O desátky ty se však srovnaly sporné strany jakýmsi spůsobem paušalování.

Ve století XIV. přicházejí v pramenech členové velmi rozvětveného zemanského rodu z Křídlovic. R. 1349 Vítek z Křídlovic postoupil tří lánů v Křídlovicích Adamovi z Lovčic, tří jiných lánů Buzkovi z Nosislavi a vnukům svým Bohuši, Jankovi a Anně postoupil celého svého majetku v Křídlovicích s veškerým příslušenstvím. Jmenovaný Adam z Lovčic je asi totožný s Adamem ze Žerotic, jenž r. 1350 postoupil manželce své Anně právem věnným jednoho lánu v Křídlovicích. Tato Anna byla zmíněná již vnučka Vítkova, sestra Bohuše z Křídlovic, který r. 1353 zapsal na svém zboží křídlovském ženě své Ofce 60 hřiven věna a jenž zároveň zapsal své právo dědické ke Křídlovicům Kyjovcovi z Kyjovic. Druhý bratr Jan sestoupil se na spolek své části Křídlovic s Kyjovcem z Kyjovic r. 1355. Současně měl na Křídlovicích také podíl Mikuláš ze Zděchova, jenž r. 1355 prodal Květoňovi z Heřmanic tři lány v Křídlovicích. Bohuše z Křídlovic koupil r. 1358 jeden lán a dva dvorce (nepraví se kde) od Oldřicha z Našiměřic. Téhož roku Adam z Lovčic maceše své Kordule postoupil svých tří lánů v Křídlovicích. R. 1360 prodal Bohuše z Křídlovic $3^1/_4$ lánu v Křídlovicích a půl lánu v zaniklých Petrovicích za

40 hřiven jistému Dobšovi. Tento Bohuše r. 1365 postoupil bratru Janovi dvojláního dvoru, pět dvorců, krčmy, zahrad, sadů a luk v Křídlovicích za 62 hřiven. Janek z Křídlovic však hned toho roku prodal Kyjovcovi z Kyjovic za 10 hřiven grošů popluží, čtyři lány, dvě krčmy, pět dvorců a mlýn s lukami, řekami, všemi právy, vše v Křídlovicích. A Kyjovec své snaše Dorotě, manželce syna jeho Jindřicha, zapsal na veškerém tomto koupeném zboží 75 hřiven věna.

Asi roku 1366 nabyl zboží, které společně drželi Bohuše z Křídlovic a Kyjovec z Kyjovic, klášter Lucký.

R. 1368 čte se Mikeš z Křídlovic a manželka jeho Marketa, která měla zapsáno v Křídlovicích na dvou lánech a dvoru 18 hřiven věna. Toho roku prodal svůj díl z Křídlovic Buzek z Nosislavi Kyjovcovi, jakož také učinil Adam z Lovčic. Kyjovec však hned r. 1369 prodal opatovi luckému a celému konventu veškero své zboží v Křídlovicích, totiž popluží se dvorem, poplatný půllán s kvartálem, devět podsedků, lázeň, krčmu svobodnou a polovici pastvisk, polovici řeky i les za vsí, a vyznal, že nad toto prodané panství nic více v Křídlovicích nemá a k ničemu právem vlastnickým se netáhne.

Z rodiny křídlovských zemanů byl zajisté také křídlovský farář Filip, jenž r. 1373 daroval bratřím Mikulášovi a Ondřejovi z Křídlovic půl čtvrta lánu.

Lucký opat Oto III. měl v Křídlovicích kromě zboží klášterního také svůj vlastní majetek a platy, což vše dne 4. srpna r. 1374 daroval svému klášteru a konventu.

Kyjovcové časem zase nabyli zboží z Křídlovicích. R. 1376 Kyjovec zapsal snaše své Keruši 50 kop pražských grošů věna na půl páta láně a jednom usedlíku a současně druhé snaše své Kačně, ženě syna Jindřicha, dědice svého, zapsal na půl šesta láně 60 kop věna. R. 1377 Ondřej de Krilwicz Václavovi z Křídlovic prodal jeden lán.

Kyjovcové nemohli se o společné pastvy křídlovské a o jiné pohodnouti s vrchností luckou, jakož ani poddaní lučtí nevycházeli po dobrém s poddanými Kyjovcovými. Proto r. 1381 učinil opat lucký Zachariáš úmluvu (concordatio) s Kyjovcem a jeho dědici o společné pozemky a ostatní zboží: a) patronem byl, jest a bude opat a konvent lucký, b) cesta rozděluje role na dvě části; na den sv. Petra o výročním trhu mají se obě strany

děliti o žeň, c) pastvy nemá druh druhu zabraňovati, d) rychtář Jevičar (Gewiczar), které poddané lucké arretuje na zboží Kyjovcově, má odevzdati klášteru, podobně klášter provinilce z Kyjovcových poddaných odevzdá Kyjovcovi z Kyjovic, aby jeden každý na svém panství mohl se obhajovati. A tak má jedna každá strana svým zbožím spokojena býti.

Obezřelý opat dal smlouvu tu současně intabulovati do desk zemských cúdy brněnské.

R. 1385 Jindřich z Kyjovic převedl svou ženu Kačnu s jejího věna na Hodicích na ves Křídlovice se svolením bratra Kačnina Jana z Hodic. Téhož roku vzal Jindřich Kyjovec na spolek svého zboží křídlovského Janka z Tvořirazi.

Mikeš z Křídlovic prodal r. 1387 svému bratru Ondřejovi a jeho dědicům půl lánu v Křídlovicích. Jindřich Kyjovec byl r. 1398 již nebožtík, neboť jeho vdova Kateřina z Hodic vzala toho roku Jana z Hodic, bratra svého, na spolek svého věna v Křídlovicích. Bratří Štěpán, Buzek a Adam z Křídlovic obdrželi od biskupa olomouckého Jana r. 1401 dne 6. ledna manství v Újezdci pro sebe i pro své dědice. Mikšík z Křídlovic r. 1407 Sazemovi z Tasova a jeho dědicům prodal část svého zboží v Křídlovicích, totiž čtyři lány poplatné, tři podsedky, mlýn s loukami, pastvami, potoky a jiným příslušenstvím. Téhož roku Barbora z Újezda, manželka Adamova z Křídlovic, děti své, které s mužem svým Adamem již má nebo ještě míti bude, vzala na věrný spolek svého na Křídlovicích pojištěného věna: na pěti poplatných lánech a pěti hřivnách ročního platu. Barboru totiž současně muž její Adam převedl z jejího dřívějšího věna na Dobronicích na ves Křídlovice, poukázav jí na pěti lánech poplatných a na padesáti hřivnách 5 hřiven roční dávky. K tomu svolili otec Adamův Janek z Křídlovic, bratr Buzek z Křídlovic a se strany Barbořiny bratr Jilvín z Hartvíkovic. Také Buzek z Křídlovic zapsal téhož roku věno ženě své Uršule na Křídlovicích na dvoře a pěti poplatných lánech 100 kop. R. 1412 Jan z Hodic převedl svou sestru Kateřinu, vdovu po Jindřichovi z Kyjovic, s jejího věna na Křídlovicích na Hodice. Téhož roku vzal Jan z Křídlovic syny své Buzka a Adama na spolek na veškero zboží své křídlovské, ať je toho mnoho nebo málo. Současně vzala Eva z Křídlovic, provdaná za Geble z Hrušovan, na spolek otce svého Jana z Křídlovic a bratry své Buzka a Adama na třináct a půl lánu v Poklecích.

Bratří Adam a Buzko z Křídlovic měli také zboží v Boroticích. R. 1415 čte se také jakýsi Petr Pykl z Křídlovic. Měl statek v Dyjákovicích.

R. 1423 připomíná se mezi kanovníky luckými, kteří volili opata, farář křídlovský Mikuláš. R. 1437 Buzek z Křídlovic zapsal na Křídlovicích 12 hřiven ročního platu Marketě z Černína, která hned vzala na ně na spolek děti své. R. 1447 čte se Jan Buzek z Křídlovic, podobně r. 1448.

R. 1464 v dubnu pohoní Dorota z Křídlovic Jana z Chlévského ze 40 kop, že jí drží dvuór v „Krilvicích", nemaje k tomu práva. Chce to, dá-li Buoh, dskami prokázati. Toho roku připomíná se také Buzek z Křídlovic. R. 1466 Jan Buzek z Křídlovic vzal na spolek vsi Křídlovic dceru svou Uršulu a zapsal týž choti své Anně ze Švábenic 17$^1/_2$ kopy grošů věna na Křídlovicích, totiž na lidech poplatných, usedlících a na půl desátu láně.

R. 1481 držel Křídlovice již Štěpán Einzingar z Einzingu a na Křídlovicích. Byl tenkráte pohnán Václavem, opatem želivským, že drží klášterní rybník z Božicích.

R. 1529 opatství lucké svou ves Borotice směnilo se Šebastiánem Vajtmilnarem z Vajtmile za městečko Strachotice a poddané v Křídlovicích. R. 1521 dne 15. června byla uzavřena smlouva mezi Šebastiánem z Vajtmile a převorem Blažejem i konventem kláštera dominikánského ve Znojmě, kterou klášteru postoupeny byly plat v Křídlovicích a (zaniklá) ves Petrovice jako náhrada za škodu, kterou Vajtmilnar způsobil klášteru na rolích a lukách, zřídiv rybník „Nevděk" na pozemku v Křídlovicích.

Tuto směnnou smlouvu potvrdil český a uherský král Ludvík r. 1523 ve čtvrtek po sv. Jiří.

Šebastián z Vajtmile prodal Křídlovice r. 1526 jako příslušenství Hrušovan Janovi z Pernštejna. Jiná část Křídlovic příslušela ke zboží jaroslavskému, s nímž ji r. 1548 rukojmí nebožce Vilíma Kuny z Kunštátu prodali nejvyššímu pražskému purkrabí Volfovi Krajířovi z Krajku. S Hrušovany spojenou část Křídlovic dědil po Janovi z Pernštejna syn jeho Vratislav, jenž celý statek r. 1561 prodal Janovi staršímu ze Žerotína. Časem přešly Křídlovice celé k Vršavě, s nimiž je r. 1692 dne 11. června Alžběta Brennerová, rozená šlechtična Cavriani, prodala Michalu Janovi z Althana. Od té doby jsou Křídlovice při Vršavě (v. t.).

Zaniklé osady:

Petrovice, o nichž několikráte jsme se zmínili, ležely asi $^1/_4$—$^1/_2$ hodiny jižně od Křídlovic, kde na mapách je naznačena „oedung Petrowitz". Byly asi od r. 1595 příslušenstvím Jaroslavic.

Raklinice, Rekvice, Rakvice a jinak různě nazývané, o nichž také více nevíme, než co jsme v článku přítomném pověděli, ležely na Jevišovce, směrem k Vršavě, asi v místech nynějšího mlýna.[1])

Křídlůvky,

též Křídlovičky, po něm. Klein Grillowitz, ves, samostatná katastrální a politická obec, ležící 3 km severně Jaroslavic na levém břehu řeky Dyje, 192 m nad hladinou mořskou, poblíže silnice ze Znojma do Lavy.

Rozloha obce 12·37 km².

Obyvatelstva bylo r. 1771 179 duší, r. 1834 v 62 domech 362, r. 1880 v 98 domech 481, r. 1890 ve 111 domech 522 a r. 1900 ve 127 domech 563 duší, katolíků, Němců, zemědělců.

Přifařeny jsou do Hrádku, původně však náležely k farnosti jaroslavské. Pošta a telegraf i panství jsou v Jaroslavicích.

Škola jest dvojtřídní, německá. R. 1901 bylo 110 školou povinných dětí. Až do r. 1832 byly Křídlůvky přiškoleny do Valtrubic. R. 1832 zbudovala si obec vlastní školu, v níž excurrendo vyučoval školní pomocník z Valtrubic až do r. 1869, kdy obsazena byla škola vlastním učitelem. R. 1898 byla rozšířena na dvojtřídku.

---

[1]) Erben, Reg., I., 320 n. 692, 560; Emler, Reg., II., 256 n. 66, 695 n. 1610, 705, 861 n. 1994, III., 85, 444; Cod. d. M., II., 161, III., 93 n. 125, IV., 29, 168, 169, 174, 403, V., 5, VI., 55 n, 78, 210 n. 272, 231 n. 297, X., 243 n, 228, XI., 222 n. 247, XIII., 96 n. 82, Z. d., I., 52, 53, 54, 203, III., 12, 80, 110, 336, 381, 484, IV., 236, 260, 251, 495, V., 81, 79, 134, 183, 183, VI., 100, VI., 395, 397, 818, VII., 138, 239, 355, VIII., 29, IX., 20, 23, 24, 195, 274, 347, 348, XI., 15, 91, 92, XII., 307, 307, 667, 834, XIV., 23, 24, XVI., 3, 348, XVIII., 3, XXII., 69, XXIV. 22; Beck, Notizenblatt, 1869, 46; Hübner, Znaim, 1869, 348; Troschl, Series, 1777, 121; Brandl, Půhony, IV., 112, 120 n. 561, V., 285 n. 104.

Školní kroniku a školní knihovnu založil r. 1880 učitel Eduard Nárožný; knihovna žákovská má 138 svazků.

Kaple, která stojí na návsi, zřízena byla r. 1845 ze sbírek, konaných mezi osadníky.

Poddanské poměry. Sedláci robotovali 3 dni téhodně s potahem, chalupníci pěší roboty 10 dní a podruzi 13 dní ročně. O žních každý sedlák sežal 1 jitro každého druhu obilí, každý $^{3}/_{4}$láník platil mimo to 40 zl.

Živelní pohromy: R. 1863 zuřil zde velký požár, jemuž 18 stavení za obět padlo, r. 1902 silné krupobití.

Epidemie: Cholera r. 1831, 1855 a 1866.

Spolek jest zde pouze hasičský, který žádné nemá knihovny.

Rody staré jsou: Gall, Wagner, Kohlberger, Gammrab, Exel, Beer, Penzer, Jilly, Thim.

Jména tratí: Spitzbreiten, Kuhplatz, Holzacker, Grabenacker, Hausgarten, Zutheilung a j.

Místní jméno je původem české. Je zdrobnělé místního jména Křidlovic, jehož kmenem je osobní jméno Chřel.

Dějiny: R. 1255 Boček hrabí z Berneka a Nidy daroval v závěti, datované 17. prosince, ves Hfrelawicz (t. j. Chřelovice) klášteru Fontis sanctae Mariae ve Žďáře, aby spásu věčnou si zajistil, ježto těžkou nemocí stížen cítil, že konec jeho jest blízek. Volný nesprávně klade listinu tuto k r. 1249.

Ze špatně napsaného jména Hfrelawicz (Chřelavic) odvozuje Eschler, že tou dobou byly již Křídlůvky osídleny Němci.

Darování Bočkovo potvrdil klášteru Žďárskému r. 1277 dne 30. ledna papež Jan XXI. Tehdy již jmenují se Křídlůvky Krilwicz. Křídlůvky náležely právem k soudu ve Vrbovci, jemuž také znova a znova potvrzovány byly na př. r. 1497, 1535 a 1567. Od soudu toho nebylo odvolání. R. 1503 dne 29. září koupil znojemský dominikánský konvent od Michala z Einzinka ves Křídlovičky s příslušenstvím za 700 zl. uherských.

Král Vladislav II. potvrdil tento kup r. 1510 na den sv. Lucie (13. prosince).

Byly tedy Křídlůvky rozděleny mezi dvě duchovní vrchnosti: cisterciáky žďárské a dominikány znojemské. Žďárský opat Ambrož

však je r. 1540 prodal Vilímovi Kunovi z Kunštátu za 600 kop grošů, čímž spojena jedna část se zbožím jaroslavským, k čemuž později přešel také zbytek zboží, druhdy samostatný, později příslušenství dominikánských statků znojemských.[1])

Mackovice,

též nesprávně Moskovice a Mostkovice, něm. Moskowitz, samostatná katastrální a politická obec, 232 m nad hladinou mořskou, na potoce Mackovickém, 15 km sv. Jaroslavic v krajině bohaté na víno a ovoce.

Rozloha obce 11·09 km².

Obyvatelstva bylo r. 1771 454 duší, r. 1880 ve 126 domech 630, r. 1890 ve 132 domech 652, r. 1900 ve 145 domech 708, katolíků, Němců, zemědělců.

Kostel filiální, příslušný do Vršavy, byl původně přikázán do Litobračic. R. 1714 přestála obec mackovská šťastně mor a proto na poděkování Pánu Bohu zřídila r. 1722 malou kapli, zasvěcenou sv. Fabiánu a Šebastiánu, sv. Rochu a Rosalii a nadala ji 12 měřicemi rolí. Kapli tuto rozšířil později Emanuel kníže z Lichtenštejna přístavbou lodě a zasvětil ji zasnoubení Panny Marie. R. 1781 byla obec vyfařena z farnosti litobračické a přifařena do Vršavy a kaple, povýšená již dříve za filiální, zůstala filiálkou do Vršavy. V kapli je hlavní oltář z r. 1835 a dva poboční oltáře, nejnutnější paramenty (od r. 1850) a na věži tři zvony. Za dob náboženských půtek měli v Mackovicích také novokřtěnci svůj sbor.

Záduší má vlastních peněz kostelních 2402 zl. 30 kr.

Hřbitov je půl hodiny severně obce, kde druhdy bývala, nyní zaniklá, osada Rohoteř.

Věž byla zbudována r. 1884.

---

[1]) Čas. mus. spol. olom., 1896, 47; Cod. d. M., II., 200 n. 223, VI., 370; Emler, Reg., II., 31 n. 78, 447 n. 1067; Volný, Mähren, III., 126, 297; Eschler, l. c., 431; Hübner, Znaim, 347; Z. d., XXII., 30.

Obr. 23. Chrám Páně v Mackovicích.

Zvony jsou tři, nejmenší z r. 1823, druhý z r. 1822, největší byl lit r. 1892 ve Vídeňském Novém Městě a zavěšen r. 1892 dne 11. dubna za velikého účastenství věřících.

Varhany zbudoval r. 1870 za 720 zl. znojemský varhanář Benedikt Latzl.

Farní matriky počínají se r. 1742.

Škola je dvojtřídní, německá. R. 1901 bylo 125 školou povinných dětí. Mackovice zřídily si vlastní jednotřídní školu r. 1828, postavivše pro ni nevelikou budovu, která byla r. 1852 zvýšena, ale r. 1893 v chudobinec proměněna. Nová budova školní byla vystavěna r. 1892 nákladem 12.000 zl. Od 1. září 1893 je škola dvojtřídní.

Školní knihovnu založil roku 1893 nadučitel Emanuel Šmídek; má nyní na 200 svazků.

Školní kroniku zřídil r. 1892 učitel Ignác Řihovský.

Poddanské poměry: Chalupníci pracovali v témdni den na panském, sedláci platili ročně místo roboty po 45 zl. k. m.

Rody nejstarší na gruntech: Maxův, Mikšův (Mikschův).

Živelní pohromy: Průtrž mračen r. 1848, krupobití r. 1884 a 1889.

Epidemické nemoci: Tyf r. 1863, cholera r. 1855 a 1866.

Jména tratí: Lehen, Kugelzöpf, Hosterlitzer a Rohostitzer Zehentfeld, Rohostitzer Zinsfeld, Bründeläcker, Heiden, Quanten, Rossweiden, Branzkowitzer Freiheideln, Nussbaumäcker, Halblehen, Göden, Bettlerlehen, Adamsberge, Langenquanten, Mühlquanten, Kreuzgebirg, Breiteln.

Z nálezů předhistorických uvádíme kostrový hrob s vázovou nádobou rázu galského.

Jméno místní znělo původně dle Volného Mackovice. Jest původu českého, patronymické, od osobního Macek odvozené. Německé jméno vzniklo z českého. Nesprávně nazývá se osada tato také Mostkovicemi.

Dějiny: Mackovice jsou z nejstarších osad znojemského hejtmanství. Připomínají se již k r. 1052, kdy Břetislav I. Achilles daroval ves tuto kapitole staroboleslavské. Čtou se Masouicih, což někteří nesprávně vykládali za Mašovice u Znojma. R. 1131

patřily dva lány ve vsi Masouichich ke kostelu a arcikněžství znojemskému. I toto místo vykládá se nesprávně za Mašovice. R. 1228 dne 24. února přisouzeny byly klášteru Luckému některé desátky v Mackovicích, příslušné ke kostelu v zaniklé osadě Rohotři. Tentokráte se píše ves tato Mazouic. O desátky ony měl spor opat lucký s rohoteřským farářem Martinem.

Na Mackovicích seděla původně po nich se píšící vládycká rodina. R. 1324 dne 16. června připomíná se Chuneradus (Konrad) de Moschwicz, r. 1326 dne 4. července Gerhardus de Maschwicz. Záhy však přešly Mackovice na vládyky z Plavče. R. 1358 Jan z Lomnice prodal 2 hřivny platu ročního v Horní Plavči Bočkovi z Plavče za 10 hřiven ze statku mackovského. R. 1368 Boček z Plavče zapsal své ženě Kunce na Mackovicích 10 hřiven a roku 1371 Mikšík z Hrádku zapsal ženě Janově z Lomnice 100 hřiven na Mackovicích. Boček z Plavče r. 1376 zapsal jmenované již manželce Kunce (Kunhutě) 12 hřiven grošů pražských na vsech Vevčicích, Rudlicích a Mackovicích ze zvláštní lásky s podmínkou, že nikdo jiný po ní děditi nesmí, leč děti, které s ní má. Mikeš z Hrádku r. 1385 prodal Alšovi z Dobšic $6^1/_2$ lánu, malý dvorec a 11 čtvrtí vinic v Mackovicích a Aleš z Dobšic r. 1386 manželce své Kunce zapsal na tom zboží 45 kop grošů právem věnným dle obyčeje zemského. Vdova po Bočkovi z Hrádku prodala r. 1390 své věno na Mackovicích Jindřichovi staršímu z Lipého. Připomíná se také téhož roku horní viničné právo v Mackovicích (jus montanum). Jindřich z Lipého r. 1392 daroval faře v Želeticích, nyní již zaniklé, $13^1/_2$ lánu, 2 popluží a vinici v Mackovicích.

Aleš z Dobšic prodal r. 1412 své zboží v Mackovicích a Německých Boroticích bratřím Bohunkovi a Konrádovi ze Skalice. Měl tehdy v Mackovicích $6^1/_4$ lánu popluží a třetinu práva horenského. R. 1418 držel část Mackovic Bernard ze Šenkvic (zaniklých), jenž zapsal ženě své Marketě věnem 100 hřiven na lidech poplatných ve vsech Německých Boroticích (zaniklých) a Mackovicích. Táž Marketa, rozená z Vranovic, vzala jej hned na spolek na toto věno, zapsané na statcích Bohunka z Míroslavě. Měl tedy i Bohunek z Míroslavě v držení část zboží mackovského. Volný nesprávně četl r. 1414. Těchto 100 hřiven přešlo po smrti Bernardově právem dědickým na dceru jeho Martu ze Šenkvic, vdanou

za Lvíka ze Slezan, která r. 1447 muže svého vzala na spolek na toto věno otcovské a mateřské.

Zmínili jsme se již, že klášter Lucký měl o svůj plat a desátek z Mackovic spor s farářem rohoteřským Martinem. Plat onen však byl sporný znova r. 1481, kdy kněz Augustin na místě převora a konventu kláštera Luckého pohoní Jiříka z Míroslavě z šedesáti hřiven grošů dobrých stříbrných peněz, že jim drží platu ročního šest hřiven v Mackovicích a Německých Boroticích a toho jim vydávati nechce. Chtějí právo své listem pokázati. Z tohoto půhonu se dovídáme, že část zboží mackovského, náležitou druhdy Bohunkovi z Miroslavě, dědil po něm asi Jiřík z Míroslavě, dle dohadu jeho syn. Volný píše, že r. 1494 celá třetina zboží mackovského byla příslušenstvím Míroslavě. R. 1516 přikoupil třetinu Mackovic Šebastián z Vajtmile ke zboží hrušovanskému a s tímto panstvím prodal r. 1526 čtyři usedlíky v Mackovicích Janovi z Pernštejna, neboť mu r. 1522 majitel Míroslavě Markvard Valecký z Mírova prodal třetinu Mackovic, až dotud příslušnou k Míroslavi.

Při panství hrušovanském byly tehdy již dvě třetiny Mackovic, kdežto třetí příslušela ke zboží krumlovskému, již r. 1534 Jan z Dubé a Lipého prodal Jiřímu Rechemberkovi ze Želetic, a tento prodal roku 1538 onu třetinu Zikmundovi Valeckému z Mírova, jenž r. 1545 přikoupil od Jana z Pernštejna zbytek vsi.

Nyní zprávy o Mackovicích mizí. Teprve k r. 1620 dovídáme se, že celá ves byla příslušenstvím Krumlova. Začátkem srpna r. 1619 před srážkou Dampièrrovou s Tiefenbachem u Vistonic byly vojskem císařským zpustošeny. Po bitvě bělohorské byl Krumlov i s příslušnými Mackovicemi konfiskován pro účast ve vzpouře Berchtoldovi Bohuchvalovi z Lipého a r. 1625 císařem prodán taktéž s Mackovicemi Gundakarovi z Lichtenštejna. Od té doby mají společné osudy s panstvím krumlovským.

Po skončení války třicetileté bylo v Mackovicích $15^{39}/_{64}$ lánu, domův osedlých 21, nově osedlých 6, staré pusté 2. Rolí nově vzdělaných bylo I. třídy 152 měr a II. třídy 76 měr, starých pustých I. třídy 11 a II. třídy 22 měr, vinic pustých nebylo.

Zaniklá osada **Rohoteř**, která se druhdy různě píše, Rochtice, Rohatec, stávala v místech, kde je nyní mackovský hřbitov, severně ode vsi Mackovic. Mackovský hřbitov jest poslední zbytek kostela zaniklé osady. R. 1252 byl kostel sv. Hippo-

lyta majetkem proboštství křížovníků na Hradišti sv. Hippolyta nad Znojmem. Že r. 1228 měl klášter Lucký spor s rochtickým farářem Martinem, bylo již výše vzpomenuto. R. 1278 připomíná se rochtický farář Václav, jenž jako svědek podepsal listinu kláštera Luckého o patronát v Křtěnici. Ves píše se tentokráte Rohatice. Když r. 1283 dne 31. března klášter Lucký koupil ves Milifron (u Znojma), podepsal kupní smlouvu jako svědek také Wernerus, decanus Znoymensis, plebanus de Roaticz O kostele máme mnohem dřívější zprávy, než o vsi, která se připomíná teprve k r. 1346, kdy dne 15. května Mikeš z Kyjovic prodal své zboží z Rohotře Ctiboru Pflugovi, zemskému komturu království českého rytířů německých a Berchtoldovi, komturu téhož řádu a faráři v Hostěradicích, za 6 hřiven 14 grošů. Také Ratibor z Kyjovic měl majetek v Rohotři. R. 1348 prodal zde 4 hřivny platu Gertrudě, vdově Strueczlerově, a Gertrudě, vdově Kadoldově, tak, aby každá brala z koupených platů po dvou hřivnách. Tento Ratibor z Kyjovic je zajisté totožný s Ratiborem, jemuž r. 1349 paní Zdinka ze Slatiny postupuje veškerého svého zboží v Rohotři. V originále stojí vedle Rohticz také Keyowicz, což však je škrtnuto. Od části, která byla příslušenstvím fary a komendy německých rytířů v Hostěradicích, prodal r. 1358 komtur Jan pannám dalešickým jeden lán. Jiný díl však drželi vládykové z Rohotře. R. 1365 čte se Hanuš z Rohotře. Kněz Mikuláš dědil ony dva lány zajisté po svém otci, který také své dceři Elšce část Rohotře postoupil, jež r. 1407 vzala na ni na spolek muže svého Petra Kozlovce z Rudky.

R. 1466 Konrád z Miroslavě intabuloval Jiřímu z Miroslavě 45 grošů platu „in Rahawiczich", vklad tento však byl současně škrtnut.

Nedovídáme se také bezpečně, měli-li vládykové miroslavští zboží v Rohotři čili nic, právě jako nevíme, kdy přešla celá ves na zeměpány. R. 1468 totiž král uherský Matyáš, jakožto samozvaný markrabí moravský, daroval magistrátu znojemskému ves Rohoteř (Raagwitz), chtěje odměniti věrnost, kterou mu městská rada znojemská po čas války osvědčila. Také není známo, jak svým časem přešla Rohoteř na panenský klášter klarisek ve Znojmě, jemuž je r. 1497 potvrdil král Vladislav II. R. 1522 farář Jan, bezpochyby z Rohotře, pohnal Jana Rechemberka ze Želetic, že pobral desátky z pustých vsí Ruchtic, Pransvic (Bransudic?)

a Nešpic. Leč žalovaný dovodil, „že tej vsy Rohoterzty rzikagi“ a byl půhonu osvobozen. Byla ves již zajisté dlouhou dobu zaniklá, když ani vlastní farář nevěděl, jak se jmenovala. Ves zanikla, ale kostel s farou a hřbitovem ji přetrvaly. Klášter znojemských klarisek r. 1564 ve středu po rozeslání apoštolů učinil úmluvu s Berchtoldem z Lipého, majitelem Hostěradic, jemuž postoupil zaniklé vsi Rohostie (Rohotře) za věčný roční plat 93 zl. V zemských deskách byla smlouva tato vykonána r. 1567.

Po válce třicetileté bylo v Rohotři $11^6/_{64}$ lánu, totiž 1270 měr. V dekanátní visitační zprávě z r. 1657 praví se o poloze této vsi, že leží na blízku Mackovic. Praví se také o kostele, že je od nepamětných dob pustý. Poslední zmínka o této vsi, dávno již zmizelé, čte se k r. 1668, kdy dne 2. března prodali ji synové Seifrýda Leonarda z Brennerů hraběti Michalu Adolfovi z Althana.

Ves Rohoteř zanikla asi v XVI. století, neví se však, jakými příčinami. Josefinský katastr píše Rohostitz, podobně Šemberova mapa Moravy Rohoštice; tak se však ves původně nejmenovala. Polohu její velmi povrchně udává Chytilův index k zemským deskám: „ein nordöstlich von Lechwitz, in der Nähe von Moskowitz gelegenes, aber schon längst eingegangenes Dorf, dessen Andenken sich in der jetzt noch üblichen Benennung der dortigen Felder: „Rochtické pole“ erhalten hat.“ (Ves, ležící kdysi severovýchodně Lechovic, poblíž Mackovic, dávno již zašlá, jejížto památka dosud se zachovala v názvu tamějších tratí „Rochtické pole“.) Udání toto není správné, jelikož tak zv. „Ödung Rochowitz“ a „Rochowitzer Weingebirge“ leží od Lechovic na jihovýchod, od Křídlovic na sever.[1])

---

[1]) Cod. d. M., I., 125, 187, 204 n. 231, IV., 211, 277 n. 210, VI., 199 n. 268, 244 n. 315, VII., 486 n. 661; Erben, Reg., I., 48, 97 n. 214, 339, 600, III., 386, 471 n. 1282; Emler, Reg., II., 472 n. 1114, 556 n. 1291; viz článek Hradiště v místopisu okresu znojemského; Z. d., I., 12, 50, III., 37, 357, IV., 237, V., 72, 365, VI., 477, VII., 310, 444, 908, 1010, IX., 99, 382, XI., 553, 555, XII., 35, 716, XIV., 104, XVI., 3, XVIII., 3, XXI., 9, XXII., 9, 47, XXV., 12; Volný, Mähren, III., 43, 221, 319, IV., 319; Brandl, Půhony, V., 292 n. 143; Slavík, Morava, I., 54, 161; Dr. Kameníček, Sněmy, II., 510; Bretholz, Annales musei Franciscei, 1896, 149; Hübner, Znaim, 1869, 273, 490, 492; Beck. Notizenblatt, 1869, 16.

Micmanice,

něm. Miczmanus, druhdy Ocmanice, samostatná katastrální a politická obec, 5 km sz. Jaroslavic, 195 m nad hladinou mořskou na svahu k řece Dyji v krajině vínorodé.

Rozloha obce 9·10 km².

Obyvatelstva bylo r. 1771 524 duší, r. 1834 ve 144 domech 881, r. 1869 ve 161 domech 877, r. 1880 ve 185 domech 998, r. 1890 ve 197 domech 1000 a r. 1900 ve 208 domech 1017 duší, katolíků, Němců, zaměstnáním zemědělců, hlavně vinařů.

Kaple byla zbudována r. 1895 nákladem obce za 6000 zl.

Přifařeny jsou do Slupi, pošta a telegraf jsou v Jaroslavicích, k nimž příslušejí také panstvím. Část (126 domů) je přifařena do Strachotic.

Škola je dvojtřídní, německá. R. 1901 bylo 165 školou povinných dětí. Původně byly přiškoleny do Slupi, ale r. 1822 byla zbudována a zřízena vlastní jednotřídní škola, jež r. 1880 byla rozšířena na dvojtřídní, když dříve také budova školní byla zvětšena.

Plat učitelův obnášel dle fase z r. 1859 318 zl. a užitek ze 2 jiter pole.

Poddanské poměry: V Micmanicích jsou jen čtvrtláníci. Ke čtvrtlánu náleží v době přítomné 13 jiter.

Jméno místní jest původu českého. Původně znělo Ocmanice. R. 1230 čte se Uzmans, r. 1312 Onzmans, r. 1318 a 1326 Oczmans. Pochodí od osobního Ocman. Brandl chce jméno to čísti Utmanice, ale důstojník Eschler vykládá je za původní německé. Tají prý se v něm osobní jméno Uto a apelativum mann. Marně ovšem, neboť česká patronymická koncovka bije přímo do očí.

Dějiny: Asi r. 1230 daroval Olbram ze Šenkenberka listinou bez vročení desátky micmanické jeptiškám oslavanským, aby každoročně prosily Boha za spásu duše jeho. K r. 1302 dne 25. května čteme, že Václav z Micmanic (Cveczmans) s manželkou svou Jutou postoupil témuž klášteru a jeho abatyši Eufemii polovici mlýna a půllánu v Micmanicích náhradou za dluhy, kterých nemohl splatiti. R. 1310 dne 20. srpna jmenuje se

Markvard z Micmanic. Potvrzuje tehdy 9 šlechticů, mezi nimiž i zmíněný Markvard, že abatyši oslavanské Gysele a jejímu klášteru daroval Lebuš ze Strachotic půl mlýna a půllánu v Micmanicích se vším příslušenstvím. Totéž potvrdil rychtář a konšelé znojemští dne 15. září téhož roku a česká královna Elška r. 1312 dne 11. srpna. Také zemépáni čeští mívali na Micmanicích jistá, blíže neudaná práva. Král Jan r. 1312 vzdal se na vždy těchto práv, ale listina, kterou král svá práva jeptiškám daroval, se nedochovala, ač byla-li jaká učiněna.

Řeka Dyje, vystupující často z břehů, škodila na polích klášterních poddaných v Micmanicích. O tyto škody vznikla r. 1322 pře mezi klášterem Oslavanským a Benešem z Rausempruka, která urovnána byla dne 30. dubna téhož roku Zdislavem z Vrbovce, Leutoldem z Jaroslavic, Otou z Našiměřic a Alfardem z Dyjákovic v ten smysl, aby poddaní klášterní i strachotického vládyky břehy řeky Dyje s obou stran si opevnili. Roku 1356 dne 24. srpna Petr Poppitzer, Vilém Schutz a Lebuš During vzdávají se práva rybářského na Dyji czu der veczmans (v Micmanicích) ve prospěch panen oslavanských. R. 1420 také znojemský měšťan Markus měl v Micmanicích nemovitý statek, neboť daroval toho roku svůj dvůr znojemským klášterům dominikánů a minoritů, aby v klášterní kuchyni mohl po celý svůj další život se stravovati.

Pannám oslavanským nebylo nikdy přáno statek micmanský beze sporů držeti a ho užívati. V prosinci r. 1481 pohoní abatyše Kateřina znojemského měštěnína Matyáše ze 32 hřiven grošů dobrých stříbrných, že pannám vodu drží v Micmanicích a ve Strachoticích a tím jim škodu činí na mlýně micmanském.

R. 1498 osvobodila abatyše pozemky micmanského mlynáře Wolfganga Tunkla všech dávek a platů i desátku faráři odváděného za roční dávku $26\frac{1}{2}$ groše, která měla se dávati přímo klášteru. Musil mlynář také při klášterním rybníku jeden den robotovati a faráři každoročně jednou s povozem jeti. O něco později jmenuje se micmanský mlynář a zároveň rychtář Markus cechmistrem svobodného cechu mlynářů podyjských.

Klášter byl vůbec často olupován a drancován. Na začátku století XVI. byla již ves Micmanice zastavena Vilímovi z Pernštejna, jemuž ji král Vladislav r. 1509 postoupil dědičně. Klášter zanikl asi r. 1525 a tu již nebylo nikoho, kdo by byl k Micma-

nicům se právoplatně hlásil a žádal je zpět. Již r. 1510 převor dominikánů znojemských Blažej koupil 120 jiter micmanských od velkostatku jaroslavského. Tento pozemek postoupil převor Dionysius z Aversa r. 1535 micmanským poddaným do nájmu za umluvený roční plat, protože klášter dominikánský byl již velmi zbědován. Ale veliká část zůstala na dále při velkostatku jaroslavském. R. 1541 Jan Kuna z Kunštátu se svolením krále Ferdinanda I. postoupil Micmanice bratru svému Vilímovi Kuně z Kunštátu záměnou za Valtrubice a Oleksovičky. R. 1544 prodali tuto část rukojmí nebožce Vilíma Kuny z Kunštátu jakožto příslušenství Jaroslavic nejvyššímu pražskému purkrabí Volfovi Krajířovi z Krajku. Dominikáni prodali velkostatku jaroslavskému nepronajatou část r. 1634 a oněch 120 jiter, které za roční plat drželi poddaní, r. 1660 za 800 zl., jež byly pojištěny na Jaroslavicích. Převor Misonius dovolil r. 1672, aby suma tato byla při velkostatku jaroslavském vymazána a na Hrušovany přenesena.

Další osudy Micmanic viz při Jaroslavicích.

Zaniklá osada **Němčice.**

V základní nadaci kláštera Luckého z r. 1190 čteme také ves Němčice. Volný pak již k r. 1250 vypravuje dle „domácí legendy“ kláštera dominikánů znojemských, že jim toho roku pány z Vajtmile dána byla ves Němčice a druhá Uncendorf (taktéž zaniklé Unšovice v. t.).

Že pramen ten není spolehlivý, ukázali jsme pojednávajíce dějiny dominikánského kláštera Znojemského. Mimo to lze uvésti důvody, že rod Krabiců z Vajtmile tenkráte na Moravě ani nežil, neboť po prvé připomíná se zde k r. 1343, dále že Němčice byly statkem kláštera Luckého nejen od jeho založení, nýbrž i později, což soudně bylo dokázáno.

Tak r. 1276 arcijáhen znojemský Alexius domníval se, že ves Němčice jest příslušenstvím fary vrbovské a dal proto z ní sekvestrovati desátky. Dětřich, opat lucký, tvrdil, že ves přináleží klášterní lucké faře v Šatově. Vznikla pře. Rozsudími zvoleni Jindřich de Vitis a Heřman ze Znojma. Tito dne 9. srpna r. 1276 odebrali se do Dyjákovic, by tak věc spornou vyšetřili. Přiřkli pak ves Němčice faře šatovské a tím klášteru Luckému, v niveč uvedše nárok arcijáhna Alexia. Rozhodnutí této rozepře potvrdil král Přemysl Otakar II. listinou datovanou ve Znojmě dne

28. dubna r. 1277. Tímto narovnáním však nebyl učiněn všem sporům konec. Již r. 1279 farář vrbovecký Jindřich činil podobný nárok na tento desátek. Rozsudími mezi ním a Loukou byli ustanoveni děkan znojemský Jan a farář rečický (Retz v Rakousích Dolních) Jordán, místem líčení pře zase fara dyjákovská. Výrok těchto rozsudí však zněl nejinak, než prvních: ves náleží faře v Šatově a s ní premonstrátům luckým. Listina rozhodčí má datum r. 1279 dne 30. června. Netrvalo dlouho, a došlo schválení tohoto nálezu z biskupské kanceláře, datované v Kroměříži dne 21. září r. 1279. R. 1385 čte se villa Nyemczicz prope Znoymam. Poloha její ještě blíže udává se r. 1417; kněz řádu premonstrátského Mikuláš prodal Janovi, řečenému Smetaně z Vrbovce jeden lán v Němčicích (prope Wrbovec) blíže Vrbovce se vším příslušenstvím. A r. 1437 Beneš z Milčína vzal biskupa olomuckého Pavla na spolek na vsi své a jich příslušenství Lipnicze, Nyempcicze, Wrbowecz a Kollendorf (Chvalovice) a r. 1447 Jan z Vrbovce Jana Liznu z Myslibořic vzal na spolek na ves Němčičky a vše příslušenství. Desátky této vsi postupem času přešly z fary šatovské na faru v Dyjákovičkách, neboť r. 1513 Koloman, kurát z Dyjákoviček, pohoní Marketu z Havraník, že mu neplatí desátku z pusté vsi Němčic. R. 1523 ve čtvrtek po sv. Jiří král Ludvík potvrzuje na žádost Šebastiána z Vajtmile záměnnou smlouvou mezi Šebastiánem z Vajtmile a konventem dominikánů znojemských, kterou Vajtmilnar postoupil klášteru svých vsí dědičných Němčic a Uncendorfa a dvora a poddaných klášterních v Křídlovičkách s příslušenstvím a platem ve Vrbovci, který obnášel 23 kop grošův. Smlouva tato byla r. 1527 na sněmě v Brně vtělena do desk zemských. Volný udává na základě kodiku Pernštejnského rok 1525, v druhém však díle svém již na základě intabulace r. 1527 úplně správně. Hübner naopak rok 1533, kdy již král Ludvík sedm let byl mrtev.

Již r. 1540 klášter Lucký stal se uživatelem pusté vsi Němčic, majetku to proboštství dominikánů znojemských, pro nezaplacený dluh 200 kop grošův.

Ještě toho roku 1540 ujednána v den sv. Jeronýma smlouva mezi konventem dominikánů a Vilímem z Kunštátu na Jaroslavicích, kterou konvent pustých vsí Němčic u Uncendorfa s desátky, které farář šatovský z obilí konventu odváděti měl, postoupil Vilímovi z Kunštátu, který za to 396 kop dluhu zaplatil, mezi

nimiž i oněch 200 kop konventu luckému, které zástavně vězely na Němčicích a krom toho zavázal se dominikánům ročně 120 zl. platiti, 20 věder vína a 4 kopy kaprův odváděti. Tato smlouva byla r. 1542 zástavně pojištěna na vsech páně Vilímových (pokud se ročních dávek týče) Slupi, Oleksovičkách, Jaroslavicích, Hrádku, Křidlůvkách a Micmanicích. Vilím z Kunštátu a jeho právní nástupcové plnili tyto závazky řádně až do r. 1569, kdy zůstaly splátky a dávky zanedbávány. Následovaly žaloby, které nejvyšší tribunál rozhodl na prospěch kláštera teprve po dlouholetých sporech a vyšetřováních dne 17. května r. 1672. Ale již r. 1677 majitel panství jaroslavského, Michal Adolf hr. z Althana, platil klášteru jednou pro vždy 5000 zl., čímž celá záležitost ukončena a obě zaniklé osady Unšovice a Němčice zůstaly na vždy při Jaroslavicích.

Mezi touto dobou podléhaly pusté Němčice těmže změnám držitelů jako Jaroslavice. R. 1549 prodali zboží rukojmí Vilíma z Kunštátu, nejvyššímu pražskému purkrabí Volfovi Krajířovi z Krajku, r. 1567 Vilím Krajíř z Krajku Hanuši Bedřichovi hrabí z Hardeka a tento Scipionovi hraběti z Archa, a již r. 1596 rukojmí nebožce Mikuláše hraběte z Archa Bernardu Ludvíkovi Tovarovi z Enzesfelda.

Poslední zmínka o pustých Němčicích v deskách zemských jest k r. 1613, kdy Volf z Althana na Jaroslavicích na ves pustú Němčice jakožto příslušenství Jaroslavic bere na spolek ženu svou Kateřinu, rozenou Krajířovou z Krajku.

Po válce třicetileté měly Němčice $956^6/_8$ měr polí I. třídy, z nichž dáno jest po $16^1/_2$ měřici čtyřem novým usedlíkům v Micmanicích, jiným pak z Micmanic, Slupi, Křidlůvek a Strachotic různě od 5 až do 13 měřic, obci micmanské $39^7/_8$ míry, a vrchnost ponechala sobě $292^6/_8$ míry polí a 150 měr pastvin.

V katatru dosud jest v okrese jaroslavském samostatná obec „Oedung Němčic", počítaná k politické obci Micmanicům. Jsou to pouze pozemky, ležící mezi Strachoticemi, Micmanicemi, Valtrubicemi, Oleksovičkami a Slupí. Tam stávala tato zaniklá osada.[1])

[1]) Brandl, Obzor, 1885, 114, Půhony, V., 362 n. 756; Brn. půh., XIII., 73; Wisnar, Untersuchungen, 38, Ortsnamen, 26; Index k IX. svazku mor. diplomatáře; Eschler, l. c., 1899, 432; Cod. d. M., I., 332, II., 218 č. 101, IV., 179, 188, 225, 229, V., 136, 137, VI., 30, 31 n. 39, 47 n. 64, 154, 205, XI., 343 n. 383, Emler, Reg., I., 506, II., 432 n. 1038, 824 n. 1918, 825 n. 1220, 968

Moskovice viz Mackovice.

Oleksovičky,

něm. Klein Olkowitz, samostatná katastrální a politická obec, 3 km severně Jaroslavic, v údolí řeky Dyje asi 190 m nad hladinou mořskou v krajině bohaté vínem a ovocem.

Rozloha obce 2·67 km².

Obyvatelstva bylo r. 1770 179 duší, r. 1834 ve 40 domech 269, r. 1880 v 68 domech 339, r. 1890 v 70 domech 346 a r. 1900 v 75 domech 380 obyv., katolických, německých, zaměstnáním zemědělců.

Přifařeny jsou do Slupi od r. 1784, před tím náležely farou do Jaroslavic, přiškoleny jsou do Slupi, panstvím jsou částí Jaroslavic, kde je také pošta a telegraf.

Poddanské poměry byly stejné jako v Křídlůvkách.

Jméno místní zdrobnělé od Oleksovice, které od osobního Oleksa (Alexius) odvozeno jest.

Nálezy paleontologické: Zbytky diluviálního nosorožce (Rhinoceros tichorhinus Bl.), diluviálního soba (Cervus tarandus), diluviálního zubra (Bos bison boj) a diluviálního koně.

Dějiny: Oleksovičky byly od r. 1190—1540 příslušenstvím opatství luckého u Znojma, od r. 1540 jsou nepřetržitě při Jaroslavicích. R. 1434 klášter Lucký rozšířil v Oleksovičkách svůj rybník. Když však r. 1449 znova bylo potřebí rybník rozšířiti, učinil opat lucký smlouvu s Achácem Finkenhaimrem, hejtmanem na Lavě, kterou nabyl potřebného pozemku. Částka Oleksoviček byla však v rukou světských, neboť r. 1466 píše se po nich Anežka z Oleksovic, sestra Jiříka z Oleksovic.

---

n. 2232; 968 n. 2234, III., 315; Erb., Reg., I., 184; Hübner, Denkwürdigkeiten der Stadt Znaim, 1869, 348, 349, 350, 367, 361, 461; Z. d., XI., 453, XII., 69, 194, XIV., 7, XXII., 29, 31, 69, XXIII., 2, XXV., 7, 11, XXX., 55, srovnej též, co píše Slavík v Čas. Mat. Mor., 1895, „Kdy byla Morava nejvíce zpustošena“; Vlast. Mor., Znojemský okres, 86; Volný, Mähren, III., 40, 297, mluví o tom nejasně; Kirchl. Top., II., 4, 103; Beck, Notizenblatt, 1869, 15, 59; Slavík, Morava po válce třicetileté, I., 60.

R. 1540 zastavil lucký prelát Ondřej Weiss veškero klášterní zboží v Oleksovičkách Vilímu Kunovi z Kunštátu, majiteli Jaroslavic, za roční činži $62^1/_2$ kopy grošů, splatnou ze statku míroslavského.

Vilím Kuna z Kunštátu ihned zavázal se platiti z Oleksoviček a Slupi 20 kop ročně dominikánům znojemským, postoupí-li mu svých pustých vsí Unšovic a Němčic. Ale již r. 1541 postoupil Vilém Oleksoviček se svolením krále Ferdinanda I. bratrovi svému Janovi Kuně z Kunštátu záměnou za jeho část vsi Slupi a Micmanic.

V zemských deskách byla smlouva tato vykonána teprve r. 1542. Kunštátové nedrželi Jaroslavic a jich příslušenství (tedy i Oleksoviček) dlouho, neboť již r. 1547 rukojmí nebožce Vilíma Kuny z Kunštátu prodali je nejvyššímu pražskému purkrabí Volfovi Krajířovi z Krajku. Další osudy Oleksoviček jsou totožny s osudy Jaroslavic.[1])

Probice,

lidový název Bravic (v. t.).

Slup,

také Čule, něm. Zulb, městečko 4 km sz. Jaroslavic, na potoku Daníži ležící, 193 m nad hladinou mořskou, v úrodné krajině, bohaté vínem a ovocem. Okresní silnicí je spojena s Jaroslavicemi a Micmanicemi. Plán má podobu obráceného Z.

Rozloha obce 18·86 km².

Obyvatelstva bylo r. 1771 513 duší, r. 1834 ve 124 domech 847, r. 1869 ve 174 domech 1009, r. 1880 ve 248 domech 1216, r. 1890 ve 258 domech 1303 a 1900 ve 265 domech 1330 obyv., katolických, německých.

Kostel farní jest zasvěcen Jménu Panny Marie. R. 1845 byl úplně obnoven, původně byl v románském slohu, jehož

---

[1]) Brandl, Kniha, 1892, 91; Čas. mus. spol. olom., 1897, 77, 78, 80, 81; Beck, Notizenblatt, 1869, 46, 52; Z. d. XIV., 44, XXII., 29, 31, 69; Čermák, Premonstráti, 1877, 344; Volný, Mähren, III., 114.

Obr. 24. Náves ve Slupi.

Obr. 25. Chrám Páně ve Slupi.

patrné známky na celé stavbě dosud se jeví. Byl však zbudován již v době odumírání románského slohu, kdy, nelze udati. Již r. 1709 byl opravován a tehdy již asi byl původní sloh románský znešvařen a setřen. Hlavní oltář pochází z r. 1867. R. 1809 byl farář nucen vydati kostelní stříbro, tehdy také vydána byla monstrance, kterou prý kostelu věnoval císařský generál jízdy Michael Antonín hrabě Althan na poděkování za šťastný návrat z polního tažení.

Zvony jsou čtyři, přelity byly po požáru r. 1619.

Fara ve Slupi se připomíná již r. 1228, kdy náležel patronát klášteru jeptišek oslavanských. Když r. 1525 klášter Oslavanský zanikl, přešel patronát kostela Slupského na majitele panství jaroslavského. V letech 1560—1610 propadla farnost slupská protestantismu. R. 1609 postoupil majitel Jaroslavic právo patronátní biskupovi olomouckému Františkovi z Ditrichštejna, jenž ihned ustanovil katolického faráře. Asi r. 1630 kázala majitelka Jaroslavic kostel zavříti a zakázala poddaným, aby neodváděli faráři desátku. Od r. 1653 až do r. 1753 byla Slup přifařena do Jaroslavic, r. 1754 dne 7. května Maria Anna hraběnka z Althana zřídila kuracii, která r. 1784 stala se lokálkou a r. 1845 farou. Farní budova je přízemní, zánovní.

Škola je čtyřtřídní, německá. R. 1901 bylo 297 školou povinných dětí. Již r. 1735 připomíná se učitel (rektor) v Slupi, k jehož škole přiškoleny byly Micmanice a Křídlůvky. R. 1788 zbudovala si obec micmanská vlastní školu, použivši za budovu školní své bývalé obecní sýpky. R. 1784 zbudovala v Slupi hraběnka Marie z Althana jednotřídní budovu školní, jež r. 1829 přístavbou na dvojtřídku rozšířena byla. Křídlůvky i na dalé zůstaly přiškoleny do Slupi. Když počet školou povinných dětí v obou těchto obcích vzrostl, zbudovaly obě obce společně r. 1889 novou budovu školní, v níž by se čtyři učírny umístiti daly. R. 1890 byla škola rozšířena na trojtřídní a r. 1893 na čtyřtřídní.

Poddanské poměry: Od r. 1525 jest Slup příslušenstvím velkostatku jaroslavského. O robotách viz tam.

Živelní pohromy: Požár r. 1619.

Nálezy paleontologické: Zbytky diluviálního koně a nosorožce.

Místní jméno správné jest Slup. Dle Jungmanna jest Slup příprava ku chytání ryb, složená z podlahy, na niž dva sloupcové postaveni a na vrchu příčním dřevem spojeni jsou; mezi ty sloupce klade se vrš k onomu příčnímu dřevu přivázaná. Jméno se vyskytuje k r. 1228 „Surgustum" vulgo Zlub (Slup).

Přifařeny jsou do Slupi Oleksovičky a Micmanice (jen část, druhá část do Strachotic).

Za městečko byla Slup povýšena teprve r. 1860.

Trhy byly uděleny s povýšením za městečko; jsou dva; první v křížové pondělí a druhý v pondělí po narození P. Marie.

Dějiny: Král Přemysl I. Otakar potvrdil r. 1228 dne 7. listopadu založení panenského kláštera Oslavanského a veškery jeho statky, mezi nimiž čte se také ecclesia de zelub. Předchůdce Husův mistr Jan ze Štěkna farářoval r. 1392 ve Slupi (Czulba). Dne 20. června téhož roku stál před vikářem Janem z Pomuk a před soudem konsistorním v Praze s Přibíkem, poddaným z Kruténic, zastupujícím poddané jaroslavské, aby se pojednalo o při jejich, vedené o otavu z luk, příslušných faře Slupské. Jan z Pomuk tak rozhodl, že ustanoví se rozhodčí, který by spor do nejblíže příštího svátku sv. Václava rozřešil a ukončil. Ostatní zprávy o Slupi jsou velice chudé. R. 1509 král Vladislav II. Jagelonský ves Slup postoupil dědičně Vilímovi z Pernštejna.

R. 1540 ujednána na den sv. Jeronýma smlouva mezi konventem dominikánů znojemských a Vilímem Kunou z Kunštátu na Jaroslavicích, kterou konvent pustých vsí Němčic a Uncendorfa s desátky, které farář šatovský z obilí konventu odváděti měl, postoupil Vilímovi z Kunštátu, který za to 396 kop dluhu klášterního zaplatil. Tato smlouva byla r. 1542 zástavně pojištěna na vsech páně Vilímových, Slupi, Oleksovičkách, Jaroslavicích, Hrádku, Křídlůvkách a Micmanicích, pokud se týče roční dávky dominikánům 120 zl., 20 věder vína a 4 kop kaprů. R. 1541 Jan Kuna z Kunštátu části vsi Slupi záměnou postoupil bratru svému Vilímovi Kunovi z Kunštátu na Hrádku k Jaroslavicům za Oleksovičky a Valtrubice, k čemuž král Ferdinand svolil r. 1548. Ale již r. 1548 rukojmí nebožce Vilíma Kuny z Kunštátu prodali ves Slup s farou jakožto součást zboží jaroslavského nejvyššímu pražskému purkrabí

Volfovi Krajířovi z Krajku. Od té doby jest Slup neustále příslušenstvím panství jaroslavského, s nímž má společné osudy. Viz proto další dějiny a změny majitelů při Jaroslavicích.[1])

Šanov,

samostatná katastrální a politická obec, původně Šanovice, něm. Schönau, vesnice, ležící 12 km sv. Jaroslavic, blíže nádraží hrušovanského, jež má po něm jméno Hrušovany—Šanov, vyvýšena 209 m nad hladinou mořskou.

Rozloha obce 19·69 km^2.

Obyvatelstva bylo r. 1830 ve 107 domech 632, r. 1869 ve 146 domech 919, r. 1880 ve 189 domech 1215, r. 1890 ve 214 domech 1279 a r. 1900 v 227 domech 1317 obyv., katolíků, Němců, zaměstnáním zemědělců.

Přifařen a přiškolen je do Hrabětic, poštou náleží tamže.

Poddanské poměry: V Šanově počítá se od pradávna na půllán 40 jiter, na čtvrtlán 20 jiter polností. Celoláníků není. V Šanově jsou 4 půlláníci, 32 čtvrtláníci a 12 osminuláníků. Robota jako při Hrušovanech.

Živelní pohromy: Šanov byl ztráven požárem dne 1. července r. 1842, suchem utrpěl r. 1863, krupobitím r. 1865 a velikými mrazy r. 1866.

Epidemie: Cholery r. 1832 byl Šanov uchráněn, ale r. 1836 zemřelo touže epidemií 15 osob a značně více r. 1855 a 1866.

Spolky: Vojenských vysloužilců a potravní.

Rody přes 100 let na gruntech: Geppertův, Schleifrův, Reissův, Sallerův.

Jména tratí: Hausfeld I. und II., Unteres Haidfeld, Mittleres Haidfeld, Bürgrund, Langes Haidfeld, Junges Weingebirg, Fliegentanz, Dreiquanten, Riedneuriesse, Runzelfeld, Bayerring, Lerchfeld.

---

[1]) Čas. mus. spol. olom., 1897 (XIV.), 77, 81; Wisnar, Ortsnamen; Beck, Notizenblatt, 1869, 32; Cod. d. M., II., 192 n. 185; Z. d., XIV., 7, XXII., 29, 294; Tadra, Soudní akta konsistoře pražské, tom. III., 54 č. 224, týž, Kulturní styky Čech s cizinou, 298; Hübner, Znaim, 1896, 348.

Místní jméno Schönau vykládají si němečtí usedlíci tak, že osada založena byla na krásné lučině (schöne-au). Jméno toto je původem české, patronymické, od osobního Šan odvozené. Původně znělo Šanovice.

Dějiny: Šanov je z nejstarších osad okresu jaroslavského. Připomíná se již r. 1052, kdy jej kníže Břetislav I. daroval kapitole staroboleslavské. R. 1131 připomíná se osada Šanovici jako příslušenství kostela Znojemského a jeho arcikněžství. Ve XIV. stol.

Obr. 26. Náves v Šanově.

psal se po Šanově vládycký rod. R. 1387 připomíná se Henzlinus de Gnest alias de Senaw a žena jeho Ofka. a téhož roku Stanislav, filius Henslini Myssnerii a jiný Henzlinus de Gnast alias de Šenow. Stanislav z Gnasta a Sanova připomíná se také r. 1390, jakož také Henzlín, jenž ještě r. 1393 ke dni 13. dubna se čte. R. 1398 čte se zase Henzlinus ze Šanova. R. 1406 připomíná se Anna ze Šanova, provdaná za Kašpara Gnudersdorfara, kterému přinesla Šanov věnem, protože jmenuje se r. 1406 Kašpar dictus Gundersdorffer residens in Schanaw. Anna ze Šanova jmenuje

se ještě r. 1409, ale již měla druhého muže, Kunáčka z Lužné. R. 1481 píše se Jan Zelený ze Šanova.

Okolo r. 1480 koupil Ludvík z Vajtmile a ze Žerotic vesnice Onšov, Šanov (Šunovovú) a Kotnovice (zaniklé) od Miklasa Druksasa z Stožku, neboť jej r. 1481 pohoní ze 120 zl. dobrých uherských, že mu vsí těch spraviti ani do desk vložiti nechce. Vajtmilnarové spojili Šanov se zbožím hrušovanským. S ním prodal jej r. 1524 Šebastián z Vajtmile Janovi z Pernštejna. Časem přešel od Hrušovan k Hevlínu, s nímž jej r. 1588 Bernard Čertorejský z Čertorej prodal své ženě Marianě Haugvicové z Biskupic. Dědicové její připojili Šanov zase k Hrušovanům (v. t.).[1])

Valteřovice,

též Valtrovice, viz Valtrubice.

Valtrubice,

původně Valterovice, též Valteřovice (Valtrovice), něm. Waltrowitz, ves 4 km sev. Jaroslavic, nedaleko řeky Dyje, 195 m nad hladinou mořskou, na silnici ze Znojma do Lavy. Plán osady má podobu podkovy.

Rozloha obce 7·03 km^2.

Obyvatelstva bylo r. 1771 251 duší, r. 1880 ve 101 domě 514, r. 1890 ve 108 domech 569 a r. 1900 v 116 domech 560 obyv., Němců, katolíků, zemědělců.

Farní kostel je zasvěcen sv. Janu Křtiteli, jehož obraz na hlavním oltáři maloval znojemský malíř Josef Winterhalter, jenž celou řadu kostelů na jižní Moravě svými oltářními obrazy vyzdobil. Kdy byl kostel zbudován, nelze udati. Klenutí presbytáře z doby pozdní gotiky nasvědčuje, že kostel tento je hodně starý. R. 1847 byl úplně opraven.

---

[1]) Wisnar, Ortsnamen, 32; srov. Šanovice, ves u Sedlce v kraji táborském, a Šanov v okrese rakovnickém v Čechách; Erb., Reg., I., 48, 97 n. 214; Cod. d. M., I., 125, 204 n. 231, XII., 118 n. 135; Z. d., VII., 25, 598, 700, 699 VIII., 67, 525, 472, X., 48, XVIII., 2, XXVII., 11; Brandl, Půhony, V., 287 n. 119, 357 n. 523.

Obr. 27. Půdorys Valtrubic.

Fara valtrubická připomíná se již r. 1243. R. 1560 valtrubický farář se stal luteránem a s ním celá farnost, k níž od pradávna patří jen obec valtrovská. R. 1620 nebylo již faráře a r. 1633 byly Valtrubice odkázány do Jaroslavic a r. 1665 do Hrádku. Teprve dne 4. března 1748 majitelka panství jaroslavského, hraběnka Marie z Althana, rozená Pignatelli, založila a nadala nynější faru. Kdy byla budova vystavěna, nedá se zjistiti, lze však předpokládati, že již r. 1748.

Patronát náležel panenskému klášteru premonstrátskému v Kounicích až do r. 1541, kdy přešel k panství jaroslavskému.

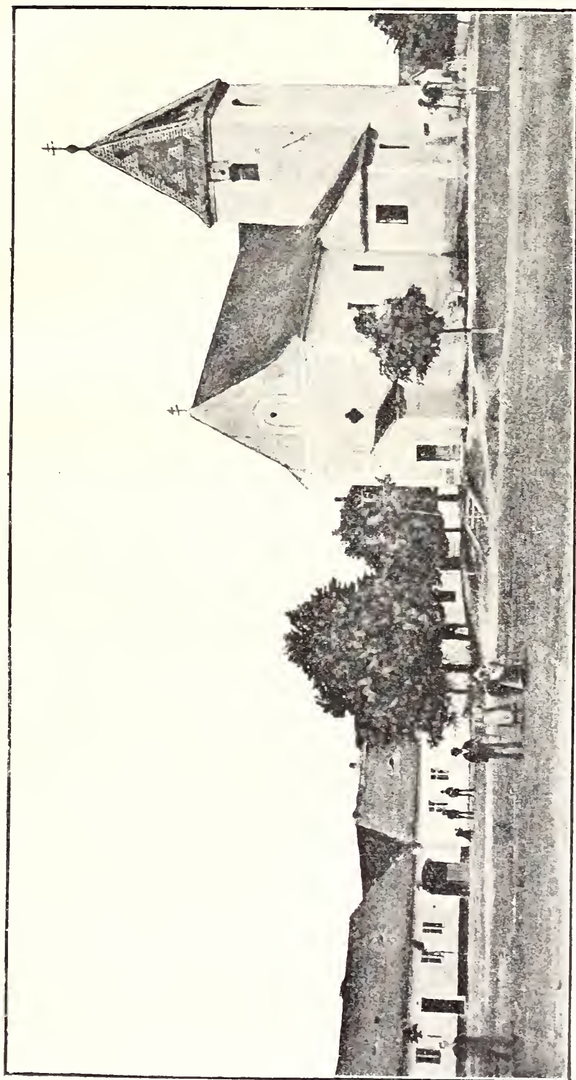
Pamětní knihu farní založil farář Ferdinand Aichinger roku 1800.

Matriky farní počínají se rokem 1680, byly však původně psány v Jaroslavicích a v Hrádku.

Hřbitov stával okolo kostela, nyní je mimo osadu.

Škola jest dvojtřídní, německá. Roku 1901 bylo 125 školou povinných dětí. Již před rokem 1748 byla ve Valtrubicích škola, když pak zmíněného roku vrchnost jaroslavská založila i nadala faru, byl také plat učitelův upraven a znova dotován. R. 1788 přiškoleny byly do Valtrubic také Křídlůvky, které až dotud náležely školou do Hrádku. Ale již r. 1832 byla zřízena škola v Křídlovicích, čímž tato obec z Valtrubic vyškolena; leč přece musil valtrovský rektor vysílati preceptora na exkurendní vyučování do Křídlůvek. Zachovala se fase učitelská z r. 1847, dle níž obnášely příjmy učitelovy dosti mnoho: totiž od každého pololáníka po 1 míře, od čtvrtníka po půl míře žita, od vrchnosti jaroslavské 17 měr různého obilí a z dětí plat školní, z jednoho 4 zl. víd. měny čili 1 zl. 36 kr. konv. mince ročně. Od křtu bral učitel $1/2$—1 zl., od svatby 5—10 zl., od pohřbu $2 1/2$ zl., řídě se při tomto taxování vždy dle majetku. Kromě toho užíval 7 měr pole. Dle fase z r. 1868 páčily se příjmy učitelovy ročně na 234 zl. R. 1868 byl ustanoven také v Křídlůvkách stálý učitel, čímž zbaven rektor valtrubský povinnosti vysílati excurrendo svého pomocníka do této vsi. Budova školní byla přestavěna r. 1812, protože byla 1 m v zemi, r. 1843 byla pokryta, r. 1848 byla založena zahrádka před školou, r. 1854 opravena byla učírna. Nová přestavba školy byla vykonána r. 1876, leč již r. 1893 ukázala se potřeba nové školy dvojtřídní, k níž

r. 1894 za 700 zl. zakoupeno stavební místo, na kterém zbudována nová dvojtřídka, jejíž budova byla dne 7. dubna 1896 schválena. Byty učitelův a obecní kancelář jsou ve staré škole.

Obr. 28. Náves ve Valtrubicích.

Školní kronika byla založena r. 1881 učitelem Antonínem Sobotkou a školní knihovna, jež má 230 svazků, r. 1873.

Poddanské poměry byly proti sousedním osadám velmi mírné. Každý pololáník konal týdně 1 den robotu koňským potahem, buďto oral, vláčel, válel pole, nebo vozil dřevo z panských lesů. Kromě toho měl přikázáno vrchnosti obdělati každoročně dvě jitra půdy, totiž ve žních poséci, jeden z jara a druhý na podzim zaseti. Musil také tři jitra luk poséci a 6 dní choditi na hon jako honec. Čtvrtláník robotoval týdně jen jeden den pěšky. Za výkup z roboty platilo se z půllánu 280 zl. konv. m.

Živelní pohromy: R. 1838 od 3.—8. března velká povodeň vylitou Dyjí a 30. května téhož roku krupobití, které se opakovalo dne 6. srpna r. 1841. Sucho veliké r. 1842 (od 15. května do 24. srpna nepršelo), r. 1843 dne 27. července požár, podobně r. 1852 dne 13. září a r. 1886 dne 20. září, konečně krupobití r. 1845, 1889 a 1902.

Epidemie: Cholera r. 1831, kdy ve 48 hodinách na 100 lidí onemocnělo, ale jen 3 zemřeli; r. 1855 zemřely cholerou jen 4 osoby.

Spolky: Hasičský, vojenských vysloužilců, pěvecký, potravní, pojišťovací na hovězí dobytek, raiffeisenka, včelařský s knihovnou a různým včelařským náčiním.

Rody přes 100 let na gruntech jsou: Muhrův, Wiesingrův, Pabstův, Haindlův, Schauerův.

Jména tratí: Oberes a mittleres Hausfeld, Weinzettel, Teilungen, Ödung Moskowitz, Ödung Petrowitz.

Místní jméno Valtrovice jest patronymické, odvozené od něm. osob. jména Walter, kteréžto se vyskytuje již v nejstarších listinách. R. 1243 čte se Walterouich, Waltherowich, r. 1351 Waltherwicz a teprve r. 1398 Waltrubicz. Německé jméno přispůsobeno českému.

Nálezy archeologické: Na polích, kde stávala zaniklá osada Moskovice, nalezen starožitný zlatý prsten a četné hospodářské věci novější.

Dějiny: Osada Valtrubice je starobylá. V prosinci r. 1243 zvláštní listinou vrátil král Václav I. ves Waterouich (píše se také Walterovic a Waltherowich v téže listině) faráři Vilímovi od sv. Michala ve Znojmě a zároveň odvolal listinu, kterou královský notář falešně na tuto ves vydal. Připomíná se výslovně, že ves

Valtrubice byla již od předků krále Václava I. dána sv. Michalu ve Znojmě (nynější jesuitský kostel). Ale již dne 9. dubna r. 1307 biskup olomoucký Jan potvrzuje kostel Valtrubský a jeho právo patronátní jeptiškám kounickým. Roku 1351 měli Jenčo z Rausempruka a bratří Beneš a Mikuláš z Rausempruka rozepři s farářem valtrubským Oldřichem o menší desátky s polí usedlíků strachotických. Farář činil nároky na ony desátky, ale zmínění bratří je brali. Spor vyjednán byl dne 30. března před Janem, biskupem olomouckým, a Heřmanem, proboštem brněnským. Páni z Rausempruka byli odsouzeni vydati sporný lán i desátky faráři, jehož faře je předkové jejich již dávno darovali. Zároveň s rozhodnutím této rozepře darovali obyvatelé městečka Strachotic kapli sv. Jiří v Strachoticích vinici v Havranikách, zač bylo faráři valtrubskému nařízeno, aby docházel do Strachotic křtít, neboť se stávalo, že novorozeňátka dlouhou dobu bývala beze křtu. R. 1398 dne 1. června jmenuje se valtrubský farář Václav, jenž byl dlužen 2 hřivny Blažeji, faráři ve Staré Plzni v pražské diecesi.

Roku 1446 pohnal kněz Mikoláš, probošt kúnický, hrabí z Hardeka, že drží ves klášterskou Valteřovice. Spor rozhodnut byl r. 1447 v pondělí po sv. Trojici tím, „že kněz Mikuláš vzveden plným úřadem na Valteřovice dle svého póhonu panským rozkázáním na puol druhého sta hřiven grošů dobrých stříbrných peněz, i kdež co má, ježto sluší k brněnskému právu, na panu Michalovi, hrabí z Hardeka a z Reci“. Hanuš z Vašatic, purkrabí páně proboštův, to přijal. Avšak tento zvod nepomohl; hrabí z Hardeka držel Valtrubice dále. Proto musilo se přikročiti k dalšímu kroku politické exekuce, k odhadu a přidědění. R. 1447 ve čtvrtek před svátkem apoštolů sv. Šimona a Judy knězi Mikuláši, proboštovi kúnickému, odhádáno a přiděděno jest plným úřadem ve vsi Valtrubicích na lidech a puožitcích tu v Valtrubicích 9 hř. a 12 gr. Item ostatek, což se nedostává ku 15 hř. na desátcích tu v Valtrubicích a z Rausempruku z II stech hř., kteréž jsú i s dědictvím tu v Valtrubicích předepsány, kněz Mikuláš, právem zemským ustál a přísudem obdržal na p. Michalovi, hrabí hardeckém, a toho platu jest a má býti XV hř. gr. a na tom svrchupsaném v Valtrubicích a na desátcích tu i v Rawsempruku.

O desátky z Valtrubic a Strachotic měl klášter Kounický také spory s p. Janem z Lichtemburka a z Cornštejna, jehož

pohoní r. 1448 před šranky zemského práva ze sta hřiven grošů dobrých stříbrných peněz, že, když jej pohnal z desátku rausempruckého a valtrubského, tu jej odvedl od žaloby a ty desátky mu znova pobral v té jednotě a v mírné zemi.

Valtrubice byly ještě r. 1537 při Kounickém klášteře. Tehdy patřily k faře valtrubské také desátky z pusté vsi Moskovic, které sekularisoval Miklas Prusinovský z Víckova. Byl proto r. 1539 pohnán farářem Bedřichem, aby se zodpovídal. Právo bylo dáno asi faráři. Tenkráte však nebyly již jměním kláštera Kounického, neboť statky tohoto monastýru panen premonstrátek prodal r. 1537 král Ferdinand Jiřímu Žabkovi z Limburka, jenž r. 1540 prodal Valtrubice majiteli Jaroslavic Vilímovi Kunovi z Kunštátu, jenž r. 1541 jich se svolením krále Ferdinanda I. bratrovi svému Janu Kunovi z Kunštátu postoupil záměnou za vsi Slup a Micmanice. Od té doby jsou součástí panství jaroslavského. Asi r. 1560 propadla farnost i s farářem učení Luterově. R. 1573 nastoupil na opatství lucké rázný opat Šebastián Freytag z Čepiroh. Poněvadž lucké poddané městečko Strachotice, jsouc tou dobou bez faráře, odkázáno bylo do Valtrubic, obával se pro věc katolickou horlivý opat, aby také se nenakazilo, proto odloučil je od Valtrubic a přidělil do Tasovic r. 1578. Jeví se v tom právě vzácná náboženská horlivost vysokého tohoto církevního hodnostáře. Valtrubským však poroučeti nemohl; tu usadil se r. 1597 znova pastor. Po bitvě bělohorské bylo luteránství i ve Valtrubicích potlačeno, ale pro citelný nedostatek kněžstva byla fara bez faráře. R. 1680 byly Valtrubice poukázány do Jaroslavic, r. 1665 do Hrádku. V dekanátní visitační zprávě z r. 1657 praví se, že kostel je docela spustlý, že nemá paramentů ani nádob, ba ani křtitelnice.

Zaniklá osada **Moskovice**.

Na mapách katastrálních, v josefinském katastru a na mapě specielní jest veliká trať mezi Hodonicemi, Krhovicemi, Valtrubicemi a Moravskými Křídlovicemi poznačena jako „Ödung Moskowitz". Tato pustina jest podnes k místní obci Valtrubské čitanou samostatnou obcí katastrální. Na celé této veliké trati nezachovalo se památky zaniklé osady Moskovic, než dle jména bezpečně víme, kde osada tato bývala.

R. 1324 Konrad von Moschwicz se souhlasem ženy své Gertrudy, dcery Oty z Oleksoviček (von Oblaquicz) a její sestry

Anežky postoupil klášteru Luckému všecky své a svých dědiců nároky na dvůr v Oleksovičkách, odvděčiti se tak hodlaje klášteru za to, že r. 1324 mu daroval obilný desátek v Českých Boroticích do dnes stávajících.

Nevíme po ten čas, jak se Moskovice staly jměním kláštera Luckého. R. 1464 20. dubna kněz Přibyslav (z Hodic), opat a konvent kláštera Luckého pohnal Lvíka ze Slezan z LX hř. gr. dobrých stříb., že drží vsi klášterní jménem Borotice Německé (zaniklé) a Mochovice s jich příslušenstvím, ježto klášteru odtud má VI hř. platu ročního věčného vycházeti. Toho jim postoupiti nechce, ale velebný opat chce právo své listy pokázati. Nález zemského soudu v knihách půhonných zapsán není, tak že nemohu udati, právem-li neb neprávem se opat ke vsi Moskovicům hlásil. Ani to není známo, jak přešly na probošty olbramkostelské, kteří je drželi v XV. a XVI. věku, z nichž poslední Jan z Doubravky, nápotomní biskup olomoucký r. 1526 ves pustú Moskovice prodal a r. 1527 také ve dskách zemských intabuloval městu Znojmu.

R. 1539 jmenují se olim villa, modo eremum.

Tou dobou byly přifařeny do Valtrubic; Moskovice jako ves pustá čtou se v deskách zemských ještě r. 1547 a 1613.

R. 1596 rukojmí nebožce Mikuláše hrabí z Archa vkládají do desk zemských Moskovice jako příslušenství panství jaroslavského. Po válce třicetileté měly 1200 měřic rolí II. třídy, kterých užívali poddaní z Valtrubic, Oleksoviček, Slupi, Micmanic a Krhovic. Kromě toho obce Strachotice a Valtrubice užívaly společně 97 měřic polí za pastvu.

Brandl stručně udává polohu takto: dříve ves, nyní trať u Valtrovic na Znojemsku.

Různé formy, ve kterých jméno této vsi se vyskytuje, odvozuje prof. Wisnar od Macek, Macko = Matěj.

Zaniklá osada **Petrovice** stávala, kde je nyní valtrovská trať „Ödung Petrowitz". V zemských deskách velmi zhusta vzpomíná se osady Petrovic, ale také velmi často jest spojeno s nebezpečím nepravdy určení, kterým Petrovicům by ony zmínky slušely.[1])

---

[1]) Cod. d. M., III., 33, VI., 5, 199. VIII., 45, 66 n. 101, XII., 445 n. 498; Erben, Reg., I., 520 n. 1091; Emler, Reg., II., 386; Brandl, Půhony, III., 235 n. 1392, 408 č. 483, 409, 414, IV., 109 č. 494, Obzor, 1885 č. 162; Annales,

Vrahovice viz Bravice.

Vršava,

též Fryšava, něm. Frischau, samostatná katastrální a politická obec, městečko, ležící na Mackovském potoce v rovince, 15 km sv. Jaroslavic. Silnicí jsou spojeny s Mackovicemi, Bravicemi a Litobračicemi. Dráha rakousko-uherské společnosti má asi čtvrt hodiny od městečka stanici vršavskou.

Rozloha obce: 17·83 km².

Obyvatelstva bylo r. 1772 554 duší, r. 1834 ve 147 domech 905, r. 1869 ve 178 domech 978, r. 1880 ve 193 domech 972, r. 1890 ve 205 domech 920 a r. 1900 ve 206 domech 1000 obyv., katolíků, Němců, zaměstnáním zemědělců.

Kostel farní nynější, zasvěcený zvěstování Panny Marie, byl zbudován r. 1771 nákladem Marie Gabriely z Lichtenštejna. Původní kostel, zasvěcený sv. Bartoloměji, stával v místech nynějšího hřbitova.

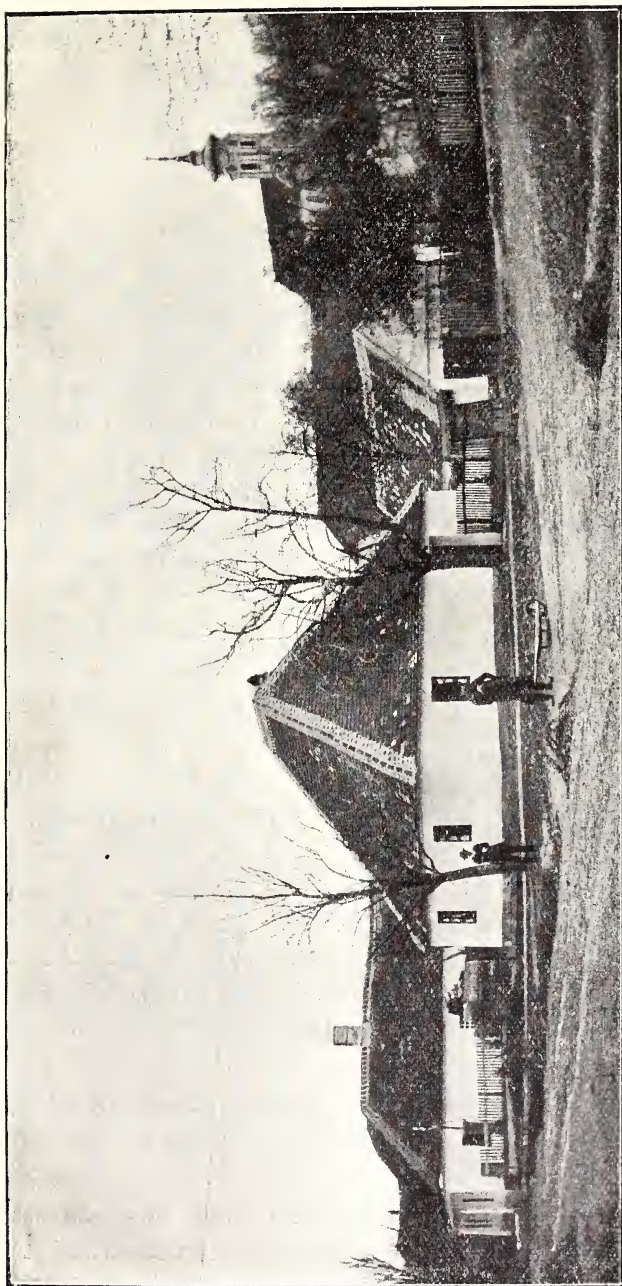
Zvony jsou tři, z bývalého kostela sv. Bartoloměje přenesené. Mají gotické nápisy, kterých prý dosud nikdo nerozluštil.

Hřbitov je v místech bývalého farního kostela sv. Bartoloměje. V čas cholery r. 1831 zřízen byl pro cholerou zemřelé zvláštní hřbitov při silnici do Čejkovic.

Fara připomíná se již r. 1222. Kostel i faru založil klášter Velehradský, k jehož statkům Vršava od počátku patřila. R. 1539 nabyl patronátního práva klášter Lucký u Znojma, jenž obsazoval faru svými kanovníky. Za války třicetileté fara zanikla. R. 1744 byla klášterem Luckým znova zřízena a až do zrušení kláštera obsazována řeholníky luckými. Nynější stavba byla vyvedena roku 1794.

Patronát náleží nyní náboženské matici moravské.

1695, 108; Z. d., XVIII., 1,XXII., 2, 29, 32, 61, XXVIII., 7, XXX., 55: Freytagův Kopiář zelený znojemský; Schram, Abt. Czepiroh v „Zeitschrift des Vereines f. d. Geschichte Mährens und Schlesiens“, 1899, 319; Troschl, Series, 1738, 214 n. 214: Volný, Kirchl. Topogr., II., Abt, 4. Bd., 171; Beck, Notizenblatt, 1869, 24; Slavík, Morava, I., 60; Wisnar, Ortsnamen der Bezirkshauptmannschaft Znaim, Znaim, 1896, 26.

Obr. 29. Náves ve Vršavě.

Přifařeny jsou obce Mackovice (r. 1771 ještě filiálkou litobračické fary), Bravice a Vršava.

Farní pamětní kniha založena roku 1744 farářem Melchiorem Kleinerem. Nejstarší záznamy jsou velmi ledabylé a po několika letech úplně přestávají. Pozdější faráři psali do knihy různé hospodářské účty.

Matriky začínají se rokem obnovy farní, totiž r. 1744.

Škola je dvojtřídní německá. R. 1901 bylo 166 školou povinných dětí. Do Vršavy přifařené obce Mackovice a Bravice mají svoje školy. K XVI. století nebylo ještě ve Vršavě školy. Teprve k r. 1727 děje se zmínka o samostatné škole, jež byla dědičná v rodě Kašparů. R. 1728 byl ustanoven Ignác Kašpar, r. 1764 jeho syn také Ignác, který působil při škole až do r. 1821, kdy byl ustanoven zatímním učitelem (provisorem) Josef Svoboda. Školní budova byla postavena r. 1807, opravena r. 1825, ale již r. 1834 byla vystavěna nynější dvojtřídka a ze staré školy zřízen byl hostinec.

Školní kronika zřízena r. 1887 nadučitelem Heřmanem Zerzavým, který též knihovnu žákovskou o 160 svazcích založil; učitelská o 62 svazcích r. 1904 byla pořízena naduč. Rudolfem Preissem.

Zámek zbudoval r. 1713 Jan Adam kníže z Lichtenštejna. Ale v letech 1818 a 1819 byl celý zámek přestavován. Zároveň s přestavbou zámku byl také založen a zřízen nynější krásný anglický park tak, aby farní kostel stál v parku. V zámku nacházela se bohatá obrazárna, založená knížetem Janem Adamem z Lichtenštejna. Obrazy však prodal kníže Mořic z Lichtenštejna mikulovskému proboštovi šlechtici Desfoursovi, ale kupní ceny neobdržel, jelikož loď, vezoucí obrazy do Londýna, mořskou bouří se ztroskotala.

Poddanské poměry: Sedláci robotovali dle nedochovaných nám úmluv jen po čas žní, chalupníci konali pěší robotu 13 a 26 dní v roce.

Živelní pohromy: R. 1790 udeřil blesk do osady a tím vzniklý požár zničil 3 domy, průtrž mračen 1848 a 1864.

Válečné úhony: R. 1805 v květnu utrpěla obec francouzským vojskem.

Drahota, jaké nikdo nepamatoval, byla r. 1817. Po žních byla míra pšenice až za 39 zl., míra žita za 28—35 zl., míra ječmene za 22—25 zl., měřice ovsa za 7—8 zl. Máz vína byl prý za rýnský 30 kr.

Epidemie cholerová zle řádila ve Vršavě r. 1831. Místní učitel byl ustanoven od krajského úřadu znojemského zdravotním komisařem. aby dohlížel, jak plní lid lékařské předpisy. V pamětech chválí se obzvláště horlivost učitele Jana Hamala, lékaře Jana Hübla a vršavského faráře, kteří se zvláštní obětavostí dali se v šanc nebezpečí. Cholery byly také r. 1833, 1855 a 1866.

Spolky jsou pouze dva, hasičský a zpěvácký.

Rody přes 100 let na gruntech: Lukšův, Richtrův, Steinerův.

Samota Neuhof, panský dvůr asi $1^1/_2$ hod. severně osady.

Jména tratí: Kirchenfeld, Kreuzfeld, Oberfeld, Lateinfeld Viertelfeld, Liebitzfeld, Milkowitzerfeld (obě zaniklé osady).

Místní jméno „Frischau“ jest bezpochyby původu německého. V českém kraji, poblíž osad Libic a Vlkovic, cisterciáci založili a něm. obyvateli osadili ves Frischau. Z Frischau povstalo české Fryšov a v novější době Vršava.

Dějiny: Volný připomíná, že r. 1202 daroval markrabí Vladislav Vršavu klášteru velehradskému, leč v listině o založen kláštera Velehradského r. 1202, sepsané teprve r. 1228, se nečte výslovně jméno Vršav. Šembera zase tvrdí, že Vršava byla r. 1220 osazena německými kolonisty, ale neuvádí pramene. První bezpečnou zprávu o Vršavě čteme k r. 1222, kdy biskup olomoucký Robert vymezil hranice a desátky nově založené fary a kostela in villa vriessau (vrishau) na žádost zakladatele kláštera Velehradského markrabí Vladislava. Téhož roku byl také kostel vršavský samým biskupem Robertem vysvěcen, čehož svědky byli mezi jinými farář vrbovecký Jindřich, farář pohořelický Jindřich, farář bravický Sifrid, farář modřický Vilím a sudí znojemský Dětřich. Faru vršavskou potvrdil klásteru Velehradskému papež Alexander IV. r. 1261 dne 25. února. Roku 1270 a 1323 opat lucký zaměnil s klášterem Velehradským u Znojma ležící zaniklou ves Balinu za pozemky ve Vršavě.

Markrabí moravský Karel povýšil dne 25. března r. 1338 Vršavu (Vrischow), ves náležitou klášteru Velehradskému, za městečko a dovolil novému městečku trhy konati, totiž týdenní

trh každý čtvrtek. Zároveň dovolil klášteru Velehradskému soudy ve Vršavě konati. Soudu vršavskému mají býti kromě Vršavy podřízeny také osady Vlkovice a Libice, nyní zaniklé. Časem však městská práva vršavská byla zapomenuta, tak že osada r. 1560 znova jmenuje se vsí. R. 1365 připomíná se vršavský farář Mikuláš z Říšic.

R. 1460 v postě pohoní Václav z Kojetic Hynka Bítovského z Cornštejna z 80 hř. gr., že mu odkoupil jeho základu ve Fryšově. Věc urovnala se mimosoudně. Ve Vršavě však měli vinice také někteří měšťané znojemští, z nichž byli povinni desátky odváděti pánům Lichtemburkům na Bítově a Vranově. Když r. 1480 nechtěli desátkův dávati, pohnal je Jan z Bítova před šraňky zemského soudu, že nejen desátků neplatí, nýbrž i jeho vinice drží. Jelikož však svědci, které vedl, nedovedli dokázati, že měšťané skutečně drží vinice pana Bítovského, ale měšťané sami se přiznali, že desátky jsou povinni dávati, nalezl zemský soud, aby své vinice s pokojem si drželi a desátky z nich dávali, také za zadržené viničné desátky aby panu Janovi sto zlatých nahradili. Ale již r. 1481 měl zemský soud brněnský zase co činiti se zbožím vršavským. Půta z Lichtemburka pohnal již Jana Sirotka z Lichtemburka a z Knihnic z patnácti set kop grošů dobrých stříbrných peněz, že mu drží Fryšov se vším příslušenstvím. Pan Puota slíbil lepší právo své listem pokázati. Jan z Bítova téhož však roku v prosinci znova pohnal purkmistra a radu města Znojma z pěti set zlatých, že z nařízení krále Jeho Milosti pána našeho milostivého a z smluv všch pánuóv Jich Milostí drželi jsú hold, jeho vinné desátky vsí Fryšova a Vrahovic a sstúpiti nechtěli. Neumíme však udati, jakým právem táhli se z Lichtemburka k Vršavě a Vrahovicům, kdyžtě r. 1481 kněz Mikuláš opat i konvent všechen kláštera Velehradského pohoní pana Jana Sirotka z Lichtemburka a z Bítova na Knihnicích a kde jaké zboží má ze dvú tisíc zlatých dobrých uherských peněz, že drží zboží kláštera jejich Fryšov, Vlkovice a Libice se vším jejich příslušenstvím a k tomu desátek vinný a horní právo ze dvú hor, řečených Horní val a Nižní val, práva k tomu nemaje. Mniši chtějí právo své listy pokázati a na panském nálezu dosti míti. Leč klášter Velehradský nedržel pak Vršavy dlouho, neboť opat Benedikt prodal r. 1498 vsi Fryšov, Vlkovice a Libice Volfgangovi Otmarovi z Radětic, k čemuž svolil král Vladislav II. Jagelonský r. 1498 dne 23. července. Tím přešla

Vršava, ještě městečkem zvaná, do rukou světských. Volný udává nesprávně r. 1490.

R. 1539 byl již držitelem Vršavy rod Pernštejnský. Jan z Pernštejna postoupil téhož roku klášteru Luckému patronátu nově zbudovaného vršavského farního kostela sv. Bartoloměje záměnou za patronát ve Vrahovicích. Opatem luckým byl tehdy Ondřej Weiss. R. 1560 Vratislav z Pernštejna prodal ves Vršavu s tvrzí, dvěma dvory, se vsemi Pračicemi, Těšeticemi a se statkem hrušovanským Janovi st. ze Žerotína.

Po Žerotínovi přešel statek ten brzy po r. 1560 na Berchtolda z Lipého a na Krumlově a po tomto r. 1574 koupí na Petra Čertorejského z Čertorej. Jeho dědic Bernard Čertorejský zapsal r. 1588 své ženě Anně Marii, rozené Ličkové z Rýzmburka, 2750 zl. mor. věna a r. 1601 druhé ženě své Marketě Kordule ze Sloupna 13.000 zl. věna. Tehdy byly ve Vršavě dva dvory, pivovar, jezírko a rybník. Kordula ze Sloupna vzala r. 1602 muže svého Bernarda Čertorejského na spolek na věno své na Vršavě. Ale ještě téhož roku závětí odkázala všecko své zboží synům Bernardovým, kdyby však pomřeli, svým synovcům, Věníkovi (Václavovi), Štokovi a Bernardovi z Čertorej. Synové Bernardovi, Vajkard a Zigmund, súčastnili se českého povstání, proto byly po roce 1620 jejich statky skonfiskovány, mezi nimi také Hrušovany a Vršava, které začátkem srpna r. 1619 před srážkou Dampierrovou s Tiefenbachem u Vistonic byly vojskem císařským nemálo zpustošeny. Obou statků postoupila královská komora r. 1623 císařskému tajnému radovi Jiřímu Krištofovi šl. Breunerovi, jenž r. 1626 postoupil Vršavy své choti Zuzaně, rozené hraběnce z Thurna. Tato je odkázala kšaftem ze dne 26. prosince r. 1629 Seifridovi a Františkovi Breunerovi svob. p. ze Štaubinka, který po její smrti prodal Vršavu dne 7. června r. 1631 svému otci Seifridovi Leonardovi za 22.000 zl. Seifrid Leonard zemřel r. 1668 odkázav Vršavu třem synům, Arnoštu Bedřichovi, Filipu Krištofovi a Františku Antonínovi, kteří statek již dne 7. února r. 1668 své mačeše Elišce Breunerové, rozené Cavriani, za 37.000 zl. prodali. Kupitelka, po pruhé provdaná hraběnka Buquoyová, prodala Vršavu se zámkem a vesnice Křídlovice, Bravice se sýrárnou a ovčínem, vsi pusté Vlkovice, Křížkovice, Rochovice, pivovar, rybník, ovčírny a celé příslušenství dne 11. června r. 1692 za 98.000 zl. rýnských Michalu Janovi hraběti z Althana. Tento

držel Vršavu jen několik dní, neboť již 18. června r. 1692 prodal vše Eleonoře Marketě z Lichtenštejna za 52.000 zl., ztrativ na celém tomto zboží za jediný týden 46.000 zl. Kněžna Lichtenštejnová ustanovila v poslední vůli své ze dne 15. srpna r. 1702 dědicem Vršavy a Bohunic chotě svého Maxa z Lichtenštejna, jenž již r. 1704 dne 27. května prodal celé zboží druhé své ženě Marii Elišce z Lichtenštejna za 200.000 zl. rýn. Marie Eliška vdala se r. 1713 po druhé za Leopolda vévodu holštejnsko-wiesenburského a odkázala r. 1744 statky Vršavu a Bohunice své dceři z druhého manželství Marii Gabriele, ovdovělé kněžně Fürstenberg-Möskirchové, která v závěti de dato 17. září r. 1785 ustanovila svým dědicem Mořice z Lichtenštejna, jemuž Vršava také formálně dne 17. září r. 1799 odevzdána byla. Mořic z Lichtenštejna byl neustále v peněžní tísni. Prodal nejen obrazárnu vršavskou, jak již výše jsme se zmínili, nýbrž i vršavský mlýn a panskou hospodu, bohunický mlýn a panské hospody ve Stošíkovicích a Vranovské vsi. Zemřel r. 1819 dne 24. března. Po něm dědila r. 1837 dcera Leopoldina, vdaná za knížete Ludvíka z Lobkovic. R. 1900 dědil jejich syn kníže Rudolf z Lobkovic, rytíř zlatého rouna, c. a k. polní zbrojmistr, t. č. velící v Budapešti.

Zaniklé osady:

O **Vrahovicích**, o nichž mezi vypravováním dějin vršavských bylo několik zmínek a jež někteří za osadu zaniklou pokládají, při dějinách osady bravické jsme dokázali, že jimi musíme vždy rozuměti nynější Bravice.

Libice. R. 1227 měl farář z Rohotře spor s opatem luckým o desátky a práva farních vsí Jazovic, Zlubicz, Moskovicz (Mazowicz) a Bransudic. Opat lucký Florián tvrdil, že příčinou sporu jest plebán Martin. A biskup olomoucký Robert, když urovnal rozepři, listinou ze dne 24. měsíce února přisoudil sporná práva klášteru Luckému. Dr. Beck docela neprávem klade spor tento do doby kolem r. 1230. Neboť listina rozhodčí má přesné datum 1228, pontificatus nostri (biskupa Roberta) anno XXVII, což také souhlasí s rokem 1228, neboť Robert nastoupil na biskupství olomoucké r. 1201.

Listinou, datovanou in die annuntiationis Beatae Mariae (25. března) r. 1338, kterou markrabí Karel jako správce mo-

ravský a mladší král český udílí vsi Vršavě práva městeckého a trhů týdenních a zároveň klášteru Velehradskému práva vykonávati soudy v novém městečku; vesnice poddané tomuto klášteru, totiž Lubice a Vlkovice, přidělují se jurisdikci soudu klášterního ve Vršavě.

Dle zemských desk Brněnské cúdy vzal r. 1437 Beneš z Miličína biskupa olomouckého Pavla na spolek na vsi své a jich příslušenství, totiž Lipnicze, Nyempczicze, Wrbowecz a Kollendorf. Jsou to Libice, zaniklé Němčice, Vrbovec a Chvalovice.

R. 1481 (1. června) kněz Mikuláš, opat i konvent kláštera Velehradského pohoní pana Jana Sirotka z Lichtemburka a z Bítova a na Knihnicích ze dvú tisíc zlatých uh., že drží zboží kláštera Velehradského Fryšov, Vilkvice a Libice se vším jejich příslušenstvím i k tomu desátek vinný i horní právo ze dvú hor, řečených Horní Val a Nižní Val, práva k tomu nemaje. Chce pak klášter listem pokázati. Klášter Velehradský však statek tento, buď proto, že byl mu příliš vzdálen, nebo z finančních nesnází prodal již r. 1498. Dne 9. února toho roku svoluje král Vladislav II. k prodeji zboží tohoto Volfgangovi Otmaru z Radětic spolu s Fryšavou (Vršavou) a Vlkovicemi. Z toho vidno, že sluší klásti Libice někam k Vršavě.

R. 1513 byly Libice již pusty. Máme z toho roku troje různá čtení místního jména: Libczicze, Lewicze, Lewicky.

Nyní neustále připomínají se Libice jako ves pustá. Tak r. 1588 Bernard Čertorejský z Čertoryj zapsal své ženě Anně Marii z Ryzemburka věno na pusté vsi Libicích jako příslušenství statku Vršavy a r. 1692 dne 11. června Eliška Breunerová, rozená de Cavriani, prodala ves pustou Libice jako příslušenství téhož statku Michalu Janovi z Althana a tento hned téhož roku 1692 dne 18. června Eleonoře Marketě z Lichtenštejna.

R. 1657 byly přifařeny do Vršavy a tam také povinny desátkem (čtou se Libnitz).

Měly 26 lánů velkých po stu měřicích čili 2600 měr polí II. třídy, 293 měr pastvin a polnosti svobodné. Rolí těchto užívali z Moskovic, platíce z nich roční úrok. Když však r. 1750 bylo ve Vršavě již nových 11 usedlíků, byla pole zaniklé osady Libic mezi ně rozdělena.

Na místech, kde tato ves stávala, byl okolo r. 1714 zřízen nový dvůr (Neuhof), patřící nyní ke katastrální a politické obci vršavské. Leží směrem severozápadním od Vršavy mezi Miroslaví a Vršavou. Jméno osady této zachovalo se do dnes ve jménech Libitzer Äcker a Libitzer Teich, asi $1\frac{1}{2}$ km od Vršav. Blízko Libických polí a Libického rybníka jsou zbytky zaniklé osady Bransvic na trati nazvané Branswitz (Bransudice r. 1190).

Bransudice zanikly dle Becka již v letech 1191—1303. R. 1190 připomíná se osada tato v původním nadání kláštera Luckého. R. 1228 měl klášter spor o desátky ze vsi Bransudic s farářem rohoteřským. 1538 vyskýtá se poslední zmínka o našich Bransudicích. Jiřík Rychmberk z Želetic vtělil ves tuto již „pustú" do desk zemských.[1])

[1]) Volný, Mähren, III., 113, 207, 208, 237, 551; Cod. d. M., I., 187, II., 13 n. 10, 136, 137, III., 304, IV., 43, VII., 142 n. 194, 160 n. 366; A. V. Šembera, Dějiny řeči a literatury české, 1869, 65; Emler, Reg , I., 305 n. 657, 309 n. 664, II., 116 n. 312, Erben, Reg., 339 d. 728; Dudík, Mähr. allg. Geschichte, V., 148; Beck, Notizenblatt, 1869, 7, 16, 24, 53; Z. d., IV., 237, XII., 194 XVII., 15, XXIV., 22, XXVI., 22, XXVII., 1, XXVIII., 20, 25; Brandl, Dudík, IV., 47 n. 277; Brandl, Půhony, V., 47 n. 277; Brandl, Půhony, V., 411 n. 36, 134, 250, 291, 292. 394, 488, Libri cit. et sent., V., 292 n. 141, v Obzoru, 1885, 162; Palacký, Archiv Český, VI., 567, Dějiny, vydání Riegrovo, I., 424; Čermák, Premonstráti, 1877, 344; Dr. Kameníček, Sněmy II., 510; Slavík, Morava, 59; Winkler, Seznam osad, 1885, 126; Notizenblatt, 1869; Erb., Reg., I., 339; Z. d. brn., XXII., 9

Dodatky.

Dotazníky zaslali páni: P. Frant. Žaluda, kaplan v Hrádku; P. Jos. Ocetek, farář a spisovatel v Hraběticích; P. Frant. Vrbka, kaplan v Jaroslavicích; P. Frant. Bruzl, farář ve Valtrubicích; P. Frant. Pokorný, kaplan ve Vršavě; P. Albín Zelníček, kaplan v Hrušovanech.

Pramenů bylo těchže užito jako při okrese Znojemském.

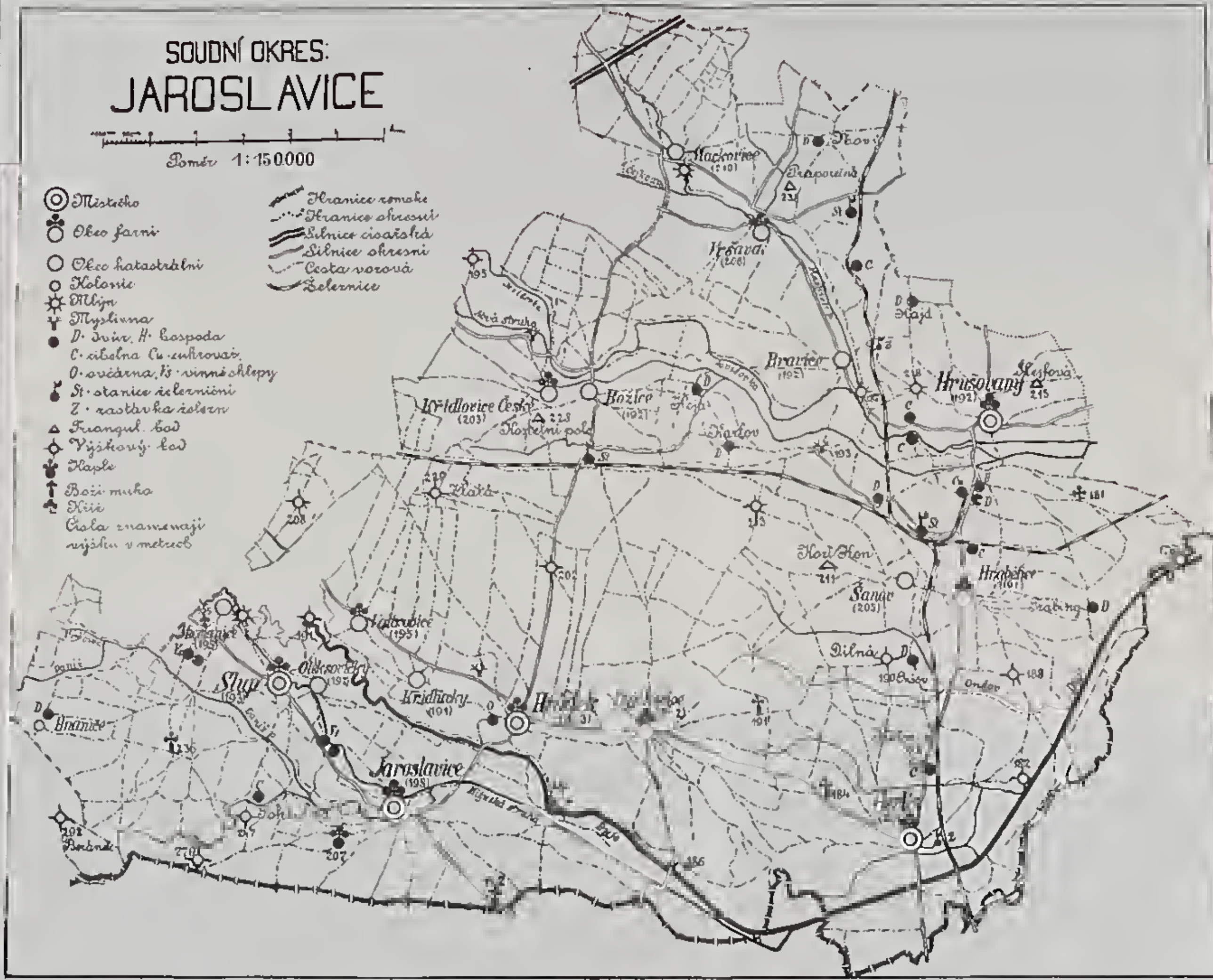
SEZNAM OBRAZŮV.

OBSAH.

I. Všeobecný pohled.

II. Jednotlivé obce.

Mapa okresu Jaroslavského. Vzdělal Josef Hladík.

Příloha k Vlastivědě Moravské.

Nákladem Musejního spolku v Brně.

